

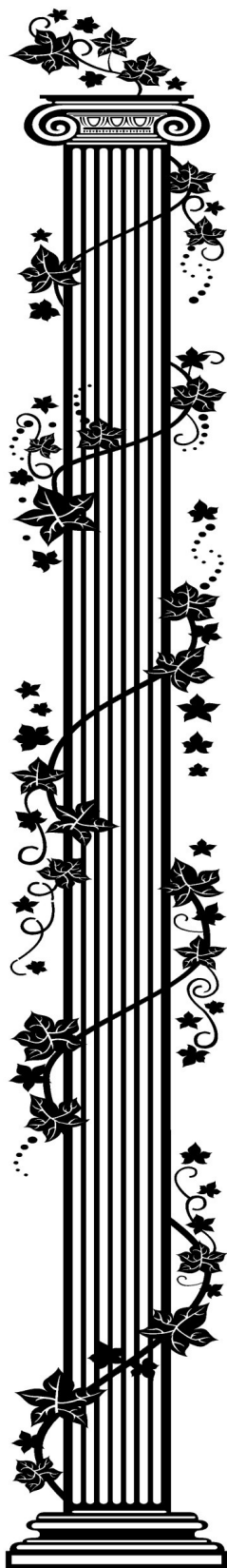
קונטרס מגיד דבריו ליעקב

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול
רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'
בענייני חנוכה ועוד

בצירוף חידושים והערות בענייני חנוכה

יצא לאור חנוכה תשע"ח
וכעת במהדורה חדשה - חנוכה תשע"ט לפ"ק

כל הזכויות שמורות

ניתן להשיג

בישיבת כף החיים

רח' אהלי יוסף 14 ירושלים

02-5022777

בכל עניני הספר

ניתן לפנות למכון מגיד דבריו ליעקב:

052-7658892

052-7622629

A7658892@gmail.com

פתח דבר

חיבה יתירה נודעה למועד המקודש והמרומם חג החנוכה אצל רבותינו גדולי ומאורי הדורות, אשר הפליגו תמיד בשבחם ובמעלתם של ימים אלו.

בבני יששכר (כסליו, מאמר ב, י) רמז בשמו של "מתתיהו" כהן גדול, כי הוא בגימטריא "ראש השנה", לאמר: כשם שבראש השנה נפתחים שערי שמים לתפילותיו ובקשותיו של כל יהודי, עד שיכול הוא להתפלל אף על ניסים כפקידת עקרות, וכדומה, כך גם בימי החנוכה נפתחים שערי שפע ורצון ואפשר לבקש בהם על כל דבר וענין נצרך, גם על אותם הדברים אשר במשך השנה קשים הם להשגה הרבה יותר.

ובשם רבי ישראל מרוז'ין זיע"א מובא, שמה שיכולים הצדיקים הגדולים ביותר לפעול ברגעים הנעלים ביותר בשנה, רגעי תפילת נעילה, יכול לפעול כל יהודי פשוט ב'זאת חנוכה' (אביר יעקב מהדו"ח, חנוכה).

מובן הדבר, שלא על חינוך התבטאו רבותינו בלשונות שכאלו, ויש ענין גדול ועומק נפלא בחג החנוכה, אשר לכך גדולה כל כך השפעותיו. אך פשוט הוא, כי שומה על כל איש נלבב לברר וללבן את מהות וענין חג החנוכה, בכדי להבין ולהשכיל, ולדעת את אשר לפניו.

ובלאו הכי, הן כבר אמרו רבותינו במסכת מגילה (ד.) "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג", וכתב השל"ה הקדוש (תצוה יב) "כן הוא גם ענין חנוכה". הלא טעם אחד לכולם, שיהיה יהודי יודע את ענין הימים הבאים עליו, מעלתם ומצוותם.

אשר על כן, שבח והודאה ניתן לבורא עולם אשר גברו עלינו חסדיו יתברך שמו, וזיכנו לעת הזאת בהופיע ובהגלות אור יקר ובהיר, קובץ דרשותיו ושיחותיו של מורינו ורבינו הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א, אשר הולך ומקיף כחוט השני את עניניו השונים של חג החנוכה, בבהירות נפלאה ומאירה, בדרכו המיוחדת לו.

קונטרס זה, הוא החמישי שבסדרת 'מגיד דבריו ליעקב' - מועדי השנה. מזה כשלש שנים אשר זוכים אנו להוציא לאור ולהביא לדפוס את מאמריו של רבינו על המועדים השונים, וזכינו והדברים נתקבלו בחיבה ובאהבה בכל אתר ואתר. רבים הם שאמרו, מי יראנו טוב לשוב ולרדות מיערת הדבש, להגיש לפנינו שלחן ערוך בכל מטעמים ומיני מגדים, לדעת את המעשה אשר נעשה ואת הדרך הטובה אשר נלך בה ונמצא מרגוע לנפשנו.

ענה לאחר עמל ויגיעה מרובה, הננו זוכים לברך על המוגמר ולהעלות קובץ זה על שולחן מלכים - מאן מלכי רבנן. אין ספק, כי דרשותיו החצובות מעומק לבו הטהור של רבינו שליט"א, אשר בהם מעמידנו בקרן אורה ומורה דרכנו - דרך עבודת ה', יפלסו מסילות ויאירו דרך נתיבות לכל אשר נדבה אותו רוחו לדרוש ולתור בחכמה, ויהיו לעזר לכל אחד באשר הוא בבואו אל הקודש לדעת את ענין ימי החנוכה, ולסיוע לכל המבקש ודורש בדבר ה' - לעלות אל הר האלהים.

וזאת למודעי, כי למרות השתדלותנו להביא את הדברים כנתינתן, למען סדר ועריכת הדברים שלחנו ידינו בקצה היריעה, על כן פשוט הדבר וא"צ לפנים שאם תמצא טעות - אתנו תלין משוגתינו, ותקוותינו שלא תצא תקלה תחת ידינו.

ובצאתנו את הקודש ברכת מודים דרבנן נשגר קמיה רבינו שליט"א המאיר דרכינו ומפלס נתיבותינו באורחות התורה ועבודת ה', שיזכה להמשיך את מלאכת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה ולהפיץ מעינותיו חוצה מתוך שלום ושלוח בריית גופא ונהורא מעליא, ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור, עדי נזכה לגאולתם השלימה של ישראל במהרה בימינו, אכ"ר.

הקדמה להוצאה שניה

השיר והשבח לחי עולמים, הנה תלי"ת חוברת זו אשר נדפסה אשתקד, אזלה מן השוק, ורבים אומרים מי יראנו טוב, ואין טוב אלא תורה (ע"ז יט:), ומה טוב ומה נעים אשר בימים מרוממים אלו, שמונת ימי החנוכה, אשר בהם מזכירים אנו בתפלת "על הניסים" מהות הגזירה הנוראה שגזרו היוונים על ישראל "להשכיחם תורתך", זוכים אנו כנגד זה, לריבוי התורה, להפצת התורה, בהדפסה והוצאה לאור מחדש של שיעוריו של רבינו שליט"א.

הדפסנו חוברת זו כצלמה וכדמותה ממש, כאשר נדפס בשנה שעברה, לפי שלא היה סיפק בידינו מקוצר הזמן להוסיף עוד משיעוריו של רבינו שליט"א, אבל הוספנו מתורתו שבכתב, והוא חידו"ת יקרים על ענייני חנוכה ועוד, הנדפסים בסוף חוברת זו, ונאספו מחיבוריו של רבינו שליט"א על חנוכה "חוקי רצונך" (ג' חלקים).

וברכה מקרב לב לה"ה ר' שמואל בן אסתר שליט"א, שנטל על עצמו הוצאת החוברת לתועלת הרבים, השי"ת ימלא כל משאלות לבו לטובה ולברכה, בכל אשר יפנה ישכיל ויצליח אמון.

המביא לבית הדפוס

מכתב ברכה ותודה

בס"ד. יום שלישי טו"ב כסלו תשע"ח. ירושלם ת"ו.

ואני אגיד לעולם אזמרה לאלהי יעקב וגו', הללויה אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה וגו', מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, תבענה שפתי תהלה לאל הגדול הגבור והנורא, על רוב וגודל חסדיו עלי תמיד, ועתה בחמלתו זכני שיצאו לאור עולם חלק משיחות מוסר אשר השמעתי במקהלות, בחסד האל עלי, ברוך הוא וברוך שמו.

ואכתוב בקצרה ענינו של חיבור זה, הנה חבר חברים מחוכמים בני תורה מובהקים שליט"א, אשר נשאם ונדב לבם הטהור וראו לנכון לתועלת הציבור הקדוש הי"ו, שוחרי תורה ותושיה, להעלות על גבי הכתב ולהדפיס כספר אשר יעמוד לימים רבים בעזה"י, ממה שחנני השי"ת בעוצם וגודל חסדיו לדרוש לפני הרבים, והוקלט בקלטות רבות, והם הי"ו עשו את מי שאינו זוכה כזוכה, ועמלו טרחו וסדרו מהדברים הנשמעים, וערכו ספר זה בסדר נכון, בשפה ברורה, דבר דבור על אופניו, ובחרו לקראו בשם **מגיד דבריו ליעקב**, וכל זה שלא על מנת לקבל פרס אלא לזיכוי הרבים בלבד, וזכות הרבים תלוי בהם, איישר חיליהו לאורייתא, ושכמ"ה.

ותלי"ת חפץ ה' בידם צלח וכבר יצאו לאור ספרי מגיד דבריו ליעקב על חג השבועות ועל חג הסוכות, על חג הפסח ועל פורים, ועתה בחמלת וחסד השי"ת יוצא לאור חלק נוסף של "מגיד דבריו ליעקב", והוא בעניני המועד הקדוש והמרום **חנוכה**, אשר רבותינו נ"ע רבות הפליגו ברום מעלתו ועוזו נוראותיו ונפלאותיו של מועד קדוש זה, ורבינו הגדול בעל חתם סופר זצ"ל גילה ממה שנגלה לו מסוד ה' ליראיו, כי סודות התורה התגלו למשה רבינו ע"ה בימי חנוכה כמובא בספר מנהגי החתם סופר (ר"פ ט') ועיין בחיבורי דברי יעקב חיים ח"א (סימן י"ז דף פ') ואכמ"ל.

למיעוט הזמן ולריבוי טרדותי אשר הקיפוני בהיקף כל הראש (ל"א), עברתי בריהטא על כל הספר, ואחשוב שעשו מלאכתם נאמנה בטוב טעם ודעת, ואין לי אלא להודות להם ולברכם מקרב לב אוהב שיעלו מעלה בתורה ויראת שמים טהורה, ויהיה שבתם בבית ה' כל ימי חייהם, השי"ת ימלא כל משאלות לבם לטובה ולברכה לעבודתו ית"ש, וחפץ ה' בידם יצלח להגדיל תורה ולהאדירה, וימצאו הדברים חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ויעשו הדברים פרי לטובה, ישוטטו רבים ותרבה הדעת, אמן ואמן.

כעתירת הצעיר החותם בתודה מרובה לחי העולמים

המודה לשעבר וצועק על העתיד

יעקב חיים סופר

תוכן הענינים

ט	הארת ימי החנוכה בכל שנה ושנה
יא	מלחמת יון בתורה הקדושה ובפרט בתורה שבע"פ
יד	מלחמת יון בחוקי התורה
טז	חוקי התורה הם מבחן לאמונתו של האדם
יט	שורש גזירות היוונים הוא הכחשת ההשגחה העליונה
כ	מלחמת יון בקידוש החומר
כב	נצחון החשמונאים בזכות עסק התורה
כה	נצחון החשמונאים בזכות התשובה
כו	ימי החנוכה - ימי תשובה
ל	בדבר הקלקול שם יהיה התיקון
לב	על האדם להיות תמיד מוסיף והולך
לה	כל המקודש מחבירו חרב מחבירו
לז	ה' עומד תמיד לימינם של ישראל
מא	קץ שם לחושך - מעלת היסורים
מו	יסורים של תורה
מט	הדור שלנו - דור המירוק
נ	חנוכה - חג החינוך
נג	ריבוי הצדקה בחנוכה

תוכן החידו"ת

- סימן א - ביאורים במטבע ברכת על הנסים לחנוכה ..... נו
- סימן ב - בענין והדליקו נרות בחצרות קדשך ..... פה
- סימן ג - הערות קצרות בעניני חנוכה ..... צ
- א. בענין נר חנוכה עד עשרים אמה ..... צ
- ב. בענין אין מבדילין על נר חנוכה ..... צ
- ג. בענין מעות חנוכה ..... צא

כן?! התשובה לשאלה זו, טומנת בחובה יסוד גדול, הרמוז כאן בדברי רבותינו. **נקדים** הקדמה קצרה. עם ישראל, מאז היותו עם סגולה, זכה להשגחה מיוחדת מאת הבורא. בכל דור ודור רבים הם העומדים עלינו לכלותנו, אך לעולם אין הקב"ה שוכח את בני אהוביו, ותמיד חש להושיענו בניסים באותות ובמופתים. התורה הקדושה וכל ספרי הנביאים מלאים מסיפורי ותיאורי הניסים שנעשו לישראל, החל בעשרת המכות ויציאת מצרים, וכלה בנס פורים, שהוא הנס האחרון שאירע לישראל המסופר על ידי הנביאים (כמבואר ביומא כט.). **והנה** לכשנתבונן בכל הניסים שנעשו לישראל, נבחין בדבר פלא. יש ניסים שנעשו לישראל, ונקבע זכרם לדורות, כגון נס יציאת מצרים אשר נחגג על ידינו בכל שנה ושנה בחג חרותנו - חג הפסח, או נס פורים שנקבע להיותו מועד לדורות עולם בכל שנה ושנה בי"ד וט"ו אדר. וכן ישנם ניסים נוספים שאנו זוכרים אותם מדי שנה בשנה.

לעומת זאת, ישנם עוד הרבה ניסים רבים ועצומים שאירעו לישראל במהלך הדורות, ולא ראינו ולא שמענו שקבעו לימים טובים או שתקנו איזה זכר להם. למשל, בספר יהושע (פ"י) מסופר כיצד יהושע נלחם במלכי האמורי וניצח אותם נצחון גדול, וכאשר נסו האמוריים מפניו ציוה יהושע ואמר "שמש בגבעון דום וירח בעמק איילון", ונעמדה השמש למשך שעות

הארץ ימי החנוכה בכל שנה ושנה **הגמרא** במסכת שבת (כא:) בסוגיא העוסקת בהלכות חנוכה, מביאה ברייתא המספרת על שום מה נקבעו ימים אלו לימי הלל והודאה להשי"ת. **כך** לשון הברייתא: "תנו רבנן, בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון [כלומר, בשמונת ימי החנוכה האלו יש איסור לספוד למתים או להתענות, שכן בימי החנוכה יש מצוה לשמוח, וכלשון הרמב"ם (הל' מגילה וחנוכה פ"ג ה"א)], שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמונים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעו ועשאו ימים טובים בהלל והודאה".

ולכאורה יש כאן פליאה גדולה. אם אכן ראו חכמים בעיני שכלם והכריעו בחכמתם כי חג החנוכה ראוי הוא להקבע לזכרון עולם בכל שנה ושנה להלל ולהודאה, מדוע המתינו שנה שלימה ורק בשנה הבאה כאשר משמשו ימי החנוכה לבוא שוב תקנו אותם לחג ולמועד? מאיזה טעם חיכו חכמים "לשנה אחרת" - כלשון הגמרא - ורק אז "קבעו ועשאו ימים טובים"? הלוא תיכף ומיד, באותה השנה בה אירע הנס, במוצאי היום השמיני, היה להם לתקן ולקבוע ימים אלו להיותם ימים טובים לדורות עולם, לא

חזקיהו וישראל כלל וכלל. והנה זה פלא, למרות הנס המופלא הזה, חז"ל לא תקנו יום בו נחוג את נס זה, ולכאורה יפלא, מפני מה ישנם ניסים שנקבע זכרונם בימי שמחה הלל והודאה לדורות, וישנם ניסים שלא נקבע ולא נתקן להם דבר.

והביאור בזה הוא, שמערכת הניסים שה' יתברך עושה לישראל, מתחלקת לשנים. יש ניסים שהם בגדר קידשה לשעתה בלבד, דהיינו, שהקב"ה שינה את מערכות הטבע באופן חד פעמי בכדי להציל את ישראל מידי רודפיו, ואילו יש ניסים שהם בגדר קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, כלומר, שהקב"ה מחולל נס ופלא לישראל לא באופן חד פעמי בלבד, אלא הוא משנה את הטבע הנוהג בימים מסויימים שהם יצאו מגדר הטבע, והארת אותו הנס שנעשה לישראל חוזרת ומתעוררת בכל שנה ושנה, עת מגיעים הימים בהם אירע הנס לאבותינו. וזהו טעם חלוקת המועדים והחגים. כי עם ישראל אינו מציין את ניסיו ואינו חוגג

את חגיו כציון דרך וכזכרון בעלמא, כשאר האומות. רק ניסים כאלו, אשר השפעתם נקבעה לדורי דורות, ובכל שנה ושנה מתעורר בימים האלו השפע האלוקי כפי שהיה אז, בזמן הנס, נקבע ונתקן להם יום חג ומועד, יום הלל והודאה. ולכן, על אף שאכן אירעו לישראל בכל הדורות ניסים רבים ועצומים, מכל מקום לא תקנו חז"ל זכרון כי אם לאותם הניסים אשר השפעתם נמשכת בכל דור ודור, כמו חג הפסח אשר הארותיו

ארוכות [ונחלקו בגמרא בעבודה זרה (כה). אם עמדה השמש כ"ד שעות, ל"ו שעות או מ"ח שעות]. והמהר"ל מביא (גבורות ה' הקדמה שניה) שאותה השמש לא עמדה אלא בגבעון, אבל בשאר יישובי העולם נהגה כמנהגה, שקעה וזרחה למחרת. והו דבר שאין בכח השכל האנושי להבין, כיצד יתכן שאותה השמש ששוקעת וזורחת במקום אחד עומדת משך זמן רב במקום אחר, והרי זהו נס עצום ושידוד מערכות הטבע באופן מוחלט, אך לא מצאנו שהנביאים תקנו יום טוב לזכר הנס המופלא.

כך גם בספר שופטים, בו מסופר (כפ"ז) על גדעון מלך ישראל שנשלח ע"י הקב"ה להלחם במדין ועמלק שרמסו את ישראל, וניצח אותם. ואיזה יחס היה בין צבא מדין ועמלק לבין צבאו של גדעון? – הכתוב מעיד שצבא מדין היה רב כחול אשר על שפת הים, ואילו צבאו של גדעון כלל שלוש מאות אנשים בלבד! ולא ראינו שתקנו רבותינו יום הלל והודאה לזכר הנס הנפלא.

וגם במלחמת חזקיהו עם סנחריב היה כך, כאשר עלה סנחריב להלחם על ירושלים ואיתו מאה שמונים וחמשה אלף ראשי גייסות, כלומר, מאה שמונים וחמשה אלף מפקדים [כמבואר בגמרא בסנהדרין צה:], אשר לכל אחד ואחד מהם חיילים רבים. מחנה עצום. והקדוש ברוך הוא ברחמיו על ישראל עשה להם נס ופלא, ושלח את מלאכיו ממרום שכילו את צבאו האדיר של סנחריב בלא השתדלותם של

השי"ת את פניו לישראל, שבות ונעורות
עתה במלוא עוצמתן, כפי שהיה אז, בשנת
ג' אלפים תרכ"ב, לפני מעט יותר מאלפיים
מאה וחמישים שנה.

מלחמת יון בתורה הקדושה ובפרט בתורה שבע"פ

בית המקדש השני עמד על תלו, כידוע,
ארבע מאות ועשרים שנה. בתחילה,
חיו ישראל את חייהם ללא הפרעה תחת
הנהגתו של עזרא הסופר שעלה מבבל ואיתו
כמה נביאים, חגי זכריה ומלאכי ועוד מן
הנביאים האחרונים, ושאר אנשי כנסת
הגדולה. אולם לא זמן רב ארכה שלוותם.
שלשים וארבע שנים אחר השלמת בנייתו,
כבשו היוונים את הבבלים ואת ארץ ישראל.
במשך מאה ושמנים שנה נאנקו ישראל
תחת מלכות יון הרשעה, כאשר מיום ליום
הורע מצבם יותר. לקראת סוף תקופה זו,
שלט אנטיוכוס הרשע שלחם בכל כוחו
בתורתם של ישראל ובמצוותיה, ובזמנו באו
על ישראל הגזרות הקשות ביותר ונמשכו
חמישים ושתים שנה, עד שבאו החשמונאים
במסירות נפשם ונלחמו ביוונים, והקב"ה
עזרם ונצחם.

כל משך התקופה הארוכה ששלטו היוונים,
למרות שהכבידו את עולם על ישראל,
סבלו ישראל את סבלם בדומיה ולא עשו
דבר. רק כשגזר אנטיוכוס את גזרותיו
הקשות והנוראות, לא יכלו ישראל עוד
להסכין להם, וקמו החשמונאים ויצאו

שבות בכל שנה ושנה, חג הסוכות, ודומיהם.
ולפי זה יובן היטב מדוע את חג החנוכה לא
קבעו חכמים מיד באותה השנה,
והמתינו לשנה הבאה. יען כי כל נס ונס
שאירע לישראל עמדו הנביאים וראו אם נס
זה הוא בגדר קידשה לשעתה וקידשה
לעתיד לבוא וראוי אם כן לקובעו לדורות
עולם או שהוא נס זמני ואין לתקן לו חג
ומועד. אולם נס חנוכה אירע בימי בית שני
בזמן שכבר פסקה הנבואה מיישראל (רש"י
מגילה יד.), ולא ידעו החכמים שבאותו הדור
האם נס זה הוא נס שנקבע במערכת הזמן
שבכל שנה ושנה תתעורר ההארה שלו
ויפתחו שערי רצון לפני ה' יתברך כמו
באותה השנה, או שהוא נס זמני, לאותה
העת ולאותה השנה בלבד. לכך המתינו
החכמים שנה שלימה, "ולשנה אחרת",
כאשר משמשו ובאו ימי החנוכה שנית,
הרגישו בקדושתם כי אכן ההארות העצומות
שהאיר ה' יתברך ברחמיו בזמן שלחם את
מלחמת בניו החשמונאים בשנה הקודמת,
שבות גם הפעם. או אז, ידעו שנס חנוכה
דומה הוא לנס חג הפסח, חג הסוכות,
ושכמותם, וקבעו אותו לחג ולמועד בכל שנה
ושנה, לימי הלל והודאה.

ואם כן נמצא, שאם נרצה להבין את מהות
ימי החנוכה ולקרב את סגולתם אלינו,
עלינו להתבונן ולהעמיק חקר מה היה אז
לישראל, בימים בהם אירע הנס לאבותינו,
ואז נשכיל ונדע את אשר לפנינו. יען כל
ההארות שהיו באותה השעה בה האיר

במסירות נפשם להלחם ביוונים, מעטים כנגד רבים, חלשים כנגד חזקים*.
מהם הגזירות הללו, שאותם לא יכלו ישראל לשאת?
כך תקנו חז"ל בנוסח התפילה: "בימי מתתיהו בן יוחנן כ"ג חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך".
 הגזירה הכבדה הנזכרת ראשונה על ידי רבותינו מסדרי התפילה היא **השנחת התורה והסיבה** לכך שזו הגזירה הנזכרת ראשונה, פשוטה מאוד. שהרי, דרכים רבים קיימים בעולם, והאפשרות היחידה שיש לאדם לדעת את הדרך הישרה, הסלולה, בה

א. שכן כך טבעם של ישראל. כל עוד הסבל הוא סבל גופני, סבל חולף, הם שותקים ומקבלים את יסוריהם באהבה. אך כאשר האומות פוגעים בלבה של האומה הישראלית, שהיא התורה הקדושה ומצוותיה, אין ישראל יכולים עוד לשתוק, ויוצאים מגדרם אף למסור את נפשם, ובלבד שתעצר הפגיעה בתורה.

ולכן, על אף שבכל השנים בהם שלטו היוונים סבלו ישראל מפני הצר הצורר, מכל מקום החרישו. אך כאשר התגברו הצרות וניסו היוונים לקעקע אף את כל היהדות בגזרותיהם, אז אז קמו החשמונאים ויצאו להלחם בהם. ובמגילה יוונית מסופר, שהמעשה אשר העיר את רוח החשמונאים וגרם להם שלא להמתין עוד, היה כאשר באו היוונים להקריב חזיר על גבי המזבח. בראותם את הזלזול הנורא ואת חילול השם העצום שייגרם ממעשה זה, לא יכלו עוד לעצור ברוחם, נטלו איש את חרבו, ומתוך קריאת "מי לה' אלי" מסרו את נפשם למען קדושת שמו יתברך.

כך גם היה בעת שנהרגו אותם עשרת קדושי עליון, הרוגי מלכות. כמסופר על רבי ישמעאל כהן גדול שבשעה שהוציאו אותו להריגה ראתה אותו בת המלך וחמדה את יופיו ובקשה מאביה שישאיר אותו בחיים. המלך סירב, ולכך היא בקשה שלכל הפחות ישאירו עבודה את עור בשרו. ואכן המלך הסכים לבקשתה האכזרית הזו, וציוה שיסירו מעל גופו את עורו. הלכו ופשטו מעליו את עורו, עד שהגיעו לראשו, למקום הנחת התפילין. אז, זעק רבי ישמעאל זעקה גדולה, והזדעזעו שמים וארץ. זעק זעקה נוספת, ומיד אמרו מלאכי השרת 'זו תורה וזו שכרה'? והקב"ה השיבם 'הניחו לו, שתעמוד זכותו לדורות שלאחריו'. יצאה בת קול ואמרה 'אם אשמע קול אחר, אם יזעק רבי ישמעאל זעקה נוספת, אהפוך את כל העולם לתוהו ובוהו'. שמע זאת רבי ישמעאל ושתק.

הרי לנו, שכל זמן שפשטו את עורו מעל גופו, שתק רבי ישמעאל שתיקה גמורה ולא שת לבו אל יסורי גופו הנוראים. אך כאשר הגיעו למקום התפילין, לא יכל עוד רבי ישמעאל לראות חילול ה' כה נורא, וזעק זעקה גדולה ומרה. כי כך היא האומה הישראלית, המובחרת. סובלת בדומיה את סבלה הגופני, החומרי, אך זועקת כאשר נפגעת רוחניותה.

גם על כל אדם בפני עצמו, ועל כל יחיד ויחיד, לראות את הדברים ולשים אל לבו. לא להשגיח בענייני הגוף, ולתת להם תשומת לב מרובה. רק באותם העניינים הנוגעים אל הנשמה, אל עולם הנצח, שם הוא צריך להתמקד ולהשגיח שיהיו כפי שצריך.

'שכחה', כי ענין היוונים היה להחשיך את עיניהם של ישראל ולבלבל את מוגמתם ואת מטרתם בזה העולם, ואין לך דרך להחשיך את דרכם של ישראל, דרך העם הנבחר, לבד מהשכחת התורה, אשר היא מזכירה ומדריכה את האדם להשיג מטרתו ואת ייעודו בעולם. לכן, מלחמתם לא היתה כנגד ישראל בצבא ובנשק, אלא כנגד התורה הקדושה, וכמו שכותב הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"א) "כשמלכי יון גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות".

ובהיות ועיקר דרכי התורה והנהגותיה נמסרו לישראל בתורה שבעל פה, וכלשון רש"י במסכת ברכות (דף יא:) "הגמרא הוא עיקר התורה שממנו הוראה יוצאה", באו היוונים וריכוזו את עיקר מלחמתם בתורה שבעל פה. על התורה שבכתב לא נלחמו כלל, והלא אף תרגם תלמי את התורה שבכתב בשבעים לשון, אך בתורה שבעל פה, זו שמנחילה לישראל את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, נלחמו בכל כחם בכדי לנתק את ישראל ממנה. מטעם זה, כותב החיד"א (דברים אחדים דרוש לב), נוסח התפילה הוא "להשכיחם תורתך", כי חשש השכחה נופל בדבר שאיננו כתוב ונמסר לדור דור בעל פה.

ילך וימצא מרגוע לנפשו, ובה יצעד ויבוא אל תיקונו ושלמות נפשו, היא רק בהתבוננות בתורה הקדושה ובמצוותיה, וקיומם עד לאחת. כאשר אדם אינו הולך בדרך התורה, ממילא נמצא שדרכו דרך חתחתים, דרך לא כבושה, מלאה מהמורות ומכשולות, וסופה פחת ואבדון.

ויון מסמלת את ההיפוך מן הבהירות והישרות. הן כך אמרו רבותינו בבראשית רבה (ב, ד) "חושך על פני תהום - זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן". מהות מלכות יון היא חושך ואפלה. ומהו הגדרתו של החושך? - בספרים קראו את החושך 'גנב', על שם שגונב דעתו של אדם. כי כאשר יורד החושך לא נעלם דבר, הכל נשאר בדיוק אותו הדבר, אך הכל מבולבל. אדם ההולך בחושך רואה דמויות אנשים כעמודים וצורת מכוניות כבנינים, ואינו מרגיש בכלום. לכן אמרו חז"ל (פסחים ב:) כי 'העולם הזה דומה ללילה', כי בלילה שולטים החושך והאפלה ואדם יכול לתעות בדרכו בנקל, ורק לעתיד לבוא, עת תבוא הגאולה השלימה, יאיר ה'בוקר' ויוכל האדם 'לבקר' בין טוב לרע, כי הכל יהיה ברור ומחור.

וזו היתה מהות יון, בלבול השכל וטירוף הדעת, לבל ידעו ישראל את דרכם הראויה ויתעו בחושך. לכן גם 'חשך' אותיות

ב. ואמנם כבר ביארו רבותינו כי גם בתורה שבכתב הם רצו לפגוע, ומטעם זה ביקשו לתרגם את התורה לשבעים לשונות. שהרי, בידוע שמשה רבינו קיבל את התורה מסיני בכל אותיותיה פטותיה ודקדוקיה, כתובה אשורית. ובכל אות ואות יש תילי תילים של משמעויות, ומטעם זה אמרו (במדב"ר

מלחמת יון בחוקי התורה

והגזירה השניה שגזרו היוונים על ישראל היא "להעבירם מחוקי רצונך".

ולכאורה צריך להבין, האין גזירה זו כלולה בגזירה הראשונה, של השכחת התורה? האם אין משמעותה של "שכחת התורה", עזיבתם של ישראל את קיום מצוותיה של התורה? **אולם** באמת המתבונן יראה שלכך לא אמרו "להעבירם ממצוות תורתך", אלא "להעבירם מחוקי רצונך". אכן, מלחמה אחת היתה ליוונים בכל עסק התורה בכלל, ובלימודה של תורה שבעל פה בפרט. אולם מלחמה נוספת, עיקשת, נלחמו היוונים בייחוד ב'חוקי' ה' יתברך.

שכן כידוע, תרבות יון היא הפילוסופיה הארורה, זו שמקדשת את ההגיון והסברא השכלית. לדעתם המשובשת של

היוונים, דבר שאין לו סיבה 'מובנת', אין בו טעם ואין לו צורך. מוכנים הם לקבל את העובדה שישאל מקיימים מצוות שכליות כמו כיבוד אב ואם או עשיית חסד, אך אין הם מוכנים להשלים עם מה שמקיימים ישראל אף את 'חוקי' התורה, אלו שאין בהם טעם נגלה ואין אנו יודעים את סיבתם, אך מקיימים אותם בשמחה משום שזהו רצון ה'. **הוא** שכתב רבינו הרמב"ן בפירושו לויקרא (טז, יז), אחר שהאריך לבאר בסודות גדולים ונפלאים את ענין השעיר לעזאזל, בזה הלשון: "ולא אוכל לפרש, כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחר היווני (אריסטו שר"י) אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס בדעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו בסברתו איננו האמת", עכ"ל.

פי"ג, טו) "שבעים פנים לתורה", כגון דרך הגימטריא. אך כאשר מתרגמים את התורה אין אפשרות עוד לדרוש דרשות רבות, אין יכולת לדרוש גימטריא, ראשי תיבות, סופי תיבות וכדומה, ונמצא שגם בזה היה ענין מסויים של "להשכיחם תורתך". אך כאמור, עיקר מלחמתם היה בתורה שבעל פה.

ומהטעם שעיקר הוראות התורה יוצאות מן התורה שבעל פה, תמיד נלחמו האומות בייחוד ובפרט בתלמוד ובמפרשיו. וכפי שהביא המגן אברהם (או"ח תק"פ סק"ט) מה שאירע בצרפת שנשרפו על ידי המלכות עשרים קרונות מלאים בספרי התלמוד בערב שבת קדש פרישת חוקת, וכך היה גם בשנת שי"ד ובשנת שי"ט שגזרו הנוצרים ימ"ש לשרוף את כל ספרי התלמוד שנדפסו באיטליה, ונשרפו אז אלפים ורבעות של ספרים. וגם בדור האחרון, בשואת חורבן אירופה, היתה רדיפה מיוחדת ע"י הנאצים ימ"ש על גדולי התורה ומעתיקי השמועה שבדור ההוא, ופרסמו את שמו של הרב מטשעבין בעל ה'דובב מישרים' תחת תמונתו והבטיחו סכום כסף גדול למי שיביא מידע שיביא להסגרתו של "גדול התלמודיים בדורנו" כלשונם. ה' יתברך ינקום נקמת דם עבדיו השפוך במהרה בימינו.

ג. והגאון רבי מנחם מנדל משקלוב ציטט בהקדמתו לפירוש הגר"א על מסכת אבות דברים מופלאים משם רבו הקדוש הגר"א, וזה לשון הגר"א שם: "ודאי הוא שהיה אריסטו כופר מהתחלה ועד סוף, שאילו בא לפני הייתי מראה לו סיבוב החמה והלבנה עם כוכביהם מאירים על השלחן הזה כאשר יאירו

שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא". בגזירות אלו, קוו היוונים שיעזבו ישראל את זוך לבבם לעשות רצון ה' כאשר צוה מבלי לחפש 'להבין' אותם, ויהפכו להיות כמותם וככל העמים, ר"ל.

על פי זה נוכל להבין גם מה שמצינו רבות לרבותינו שהדגישו את ענין חילול המזבח על ידי היוונים, וכמו שאמרו בסוכה (נו:) "בת בילגה נישאת לסרדיוט אחד ממלכי יון בזמן מתתיה בן יוחנן (כפרש"י שם), וכשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת על גבי המזבח ואומרת לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממזון של ישראל", ובמסכת עבודה זרה (נב:) מספרת הגמרא שהחשמונאים גזזו את אבני המזבח לפי ששיקצו אותם מלכות יון לעבודה זרה, ולכאורה צריך ביאור מדוע היוונים נטפלו כל כך למזבח ששקצו אותו וביעטו בו, אך להאמור יובן, יען והמזבח הוא הוא המקום שבו נעשית עבודת הקרבנות, והקרבת הקרבנות מכלל החוקים היא וכמו

ולכן, ברוב רצונם של היוונים להשחית את ישראל ולקלקל את אמונתם והשקפתם הזכה והברורה, מלבד הגזירות הכלליות שהטילו על לימוד התורה, גזרו בייחוד גזירות קשות ומיוחדות דווקא על אותם מצוות התורה שהם בגדר "חוקים", וכמו שכתבו רבותינו שגזירות היוונים על ישראל היו שלא ישמרו שבתות, ראשי חודשים, מילה וטבילה^ד. שבת היא חוקה, וכדאיתא במכילתא (בשלה, א) על הפסוק (שמות טו, כה) 'שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו' - "חוק - זה השבת", ראש חודש אף הוא חוק הוא וכפי שאנו אומרים בתפילת מוסף של ר"ח "וחוקי ראשי חודשים להם קבעת", מילה היא חוקה וכמו שאנו אומרים בברכה "אשר קידש ידיד מבטן וחק בשארו שם", וכפי שאמרו במדרש (שוח"ט פ"ו) "מנין [שמילה] נקראת חוק שנאמר 'ויעמידה ליעקב לחק", וגם הטבילה היא חוקה וכמו שכתב הרמב"ם (פי"א מהל' מקואות הי"ב) "הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא

ברקיע השמים, ואיך היה מכחיש בדעתו לומר שהעולם מתנהג על פי הטבע, וכי היה מן הנמנע לשמעון הצדיק שהיה בדורו להראות לו נפלאות רבות מגבורת ה' יתברך, אלא שהיה היווני יודע בוראו ומכוין למרוד בו", עכ"ל.

ד. ביטולם של שבתות ר"ח ומילה ע"י היוונים מפורש במגילת אנטיוכוס, וכן ביוצרות לשבת חנוכה. שם ביוצרות מבואר גם כן שגזרו על הטבילה, וכך כתוב במדרש חנוכה (נוסח ג') הגדפס בספר ביהמ"ד (ח"ו דף ב).

וכן הוא בבעל הטורים על הפסוק (בראשית כו, כב) "ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ", שכה כתב: "כנגד יון שגזרו שלא יטבילו כדי למנעם מפריה ורביה, ונעשה להם נס שנודמן להם מקוה לכל אחד ואחד, והיו 'ופרינו בארץ'".

אינם נמסרים לכם למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר וכו' באותה שעה אמרו ארור האיש שיגדל חזירים וארור האיש שילמד בנו חכמה יוונית", ושוב ראינו כיצד ה"חכמה היוונית" הנואלת, דוגלת באכילת חזיר ובהשתמשות בו לנגח כל דבר שבקדושה.

מדוע? מפני שגם איסור אכילת החזיר ומה ששיקצה אותו התורה אין בו טעם נגלה, וחוק הוא לישראל. וכמו שכתב רש"י (בראשית כו, ה) על הפסוק 'עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצוותי חוקותי ותורותי' - "חוקותי - דברים שייצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם, כגון **אכילת חזיר** שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחוקותיו אל עבדיו", ודבריו מדברי הגמרא ביומא (סז:), ולכן לסברתם הנפסדת אין טעם שלא לאוכלו, ובכל כחם הם מנסים להכניס אותו לישראל, כדי שאף ישראל יהיו כמותם, יודו אך בטבע ויכפרו בה' אלהים חיים ח"ו.

חוקי התורה הם מבחן לאמונתו של האדם הגישה האווילית הזו, היא הגישה של 'חכמי יוון', והיא הנקראת בפי רבותינו 'חכמה יוונית'. הם 'מבינים' כיצד פועל הטבע, ודוחים את האותות והמופתים כיוון שאינם יכולים ליישב זאת על דעתם. לכן הם נוהגים כפי שהם חושבים שהם 'מבינים', אך באמת אינם מבינים ואינם יודעים דבר. לא על חנם 'פילוסוף' הוא בגימטריא 'בער'.

שכתב הרמב"ם (פ"ח מהל' מעילה ה"ח) "וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן", ולכן היה חשוב כל כך ליוונים לפגוע ולטמא את המזבח.

וכך גם כל שאר הגזירות שגזרה אז מלכות יון הרשעה, כאשר נצא ונעיין בדברים הדק היטב נמצא שכולם היו דווקא בדברים שהם 'חוקה' לישראל. למשל, גזרו שכל ארוסה תבעל להגמון תחילה שענינם בזה היה להגדיל את הזימה והפריצות בארץ כמו שכתוב בפיוט לשבת חנוכה, ואף בדבר זה ניסו היוונים לבטל חוק מחוקי התורה, שהרי כתב הרמב"ן (ויקרא יח, ו) "והעריות מכלל החוקים דברים שהם גזירת מלך", וכן הוא במגיד משנה (פ"א מהל' אישות ה"ד) "איסור העריות היא גזירה ודבר שאין לו טעם".

וגם ראינו שגזרו על אכילת החזיר. מפני מה כל כך היה חשוב להם שיאכלו ישראל חזיר יותר משיעברו על שאר עבירות שבתורה? לא די בכך, אלא אם נתבונן במאמרי חז"ל נראה שהיוונים התאמצו בכל כחם להחדיר את החזיר לתוככי ישראל אף שלא באכילתו, וכאותו הסיפור הנודע המובא במגילה יוונית שאמר ניקנור ליוחנן 'אם כרצוני אתה עושה קח חזיר ושחטהו על הבמה', ובגמרא במסכת בבא קמא (פב:) איתא "תנו רבנן, כשצרו בית חשמונאי זה על זה היו משלשלים להם בקופה דינרים והיו מעלים להם תמידים מבחוץ, היה שם זקן אחד שהיה מכיר **בחכמה יוונית**, לעז להם בחכמה יוונית כל זמן שעוסקים בעבודה

אדרבה, בהיות ואנו מאמינים באמונה שלימה במלכו של עולם, אנו שמחים לעשות את רצונו מבלי חשבונות ומבלי הבנות ומושכלות. זהו 'חוקי רצונך', אנו עושים אותם מבלי כל הבנה. רק כי זהו רצונו יתברך.

נמצא אם כן, שלחוקי התורה יש משמעות עצומה, יתירה על שאר המצוות. בחוקי התורה נבחנת אמונתו של האדם, אם מאמין הוא בהשי"ת בלב שלם ומקיים את מצוותיו מבלי להרהר אחריו, אם לאו ח"ו. אדם שאינו מקפיד על חוקי התורה כהוגן אלא רק על מה שדעתו משיגה ומבינה, הרי שיש פגם גדול באמונתו, וקרוב לודאי שיבוא עם הזמן לחסר בכל התורה כולה.

ומזה הטעם אסרה התורה להוסיף על מצוותיה, וכאמור בפסוק (דברים יג, א) "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו". ולכאורה, מה בכך שאדם מוסיף? בא

נבערים מדעת הם, שהרי כל מי שעניי שכל לו יכול לראות את השגחתו של ה' בעולמו, אך הם מחפשים סיבות טבעיות לקיום העולם, בשל רצונם למרוד בבורא, לא להכירו ולא להשתעבד אליו.

אך אנו, מאמינים בני מאמינים בבורא יתברך, ויודעים שהוא למעלה מכל השגה וידיעה, וכל הבריאה כאין לפניו לעשות בה ככל שיחפון, כחומר ביד היוצר. לדידן, אין חילוק בין הטבע לנס, כי אף הטבע, כל הבריאה כולה, עומדת במאמרו יתברך, ונס היא.

זו היא ה'חכמה היהודית'. הידיעה הברורה, ההכרה וההבנה, כי איננו יודעים ואיננו מבינים. "תכלית הידיעה - שלא נדע" כלשון הראשונים. הטבע עצמו הוא 'נס נסתר', וכל מאורעות העולם בכלל ובפרט, בהשגחה פרטית מה' יתברך.

ולכן, אין לנו צורך 'להבין' מה הטעם בחוקי התורה. אין זה משנה לנו כלל ועיקר.

ה. ובזה נוכל להבין את ההלכה המיוחדת שמצאנו בהלכות חנוכה, מה שאומרת הגמרא (שבת כא:): שעל אף שמעיקר הדין מספיק שכל אחד ידליק נר אחד בכל לילה ויוצאים בו הוא וכל בני ביתו, מכל מקום המהדרין מדליקים נר עבור כל אחד מבני הבית, והמהדרין מן המהדרין מוסיפים בכל לילה נר נוסף, עד שביום השמיני מדליקים שמונה נרות. רש"י שם מפרש ש"מהדרין" פירושו מחזרין. כלומר, אותם האנשים שמחזרים ומבקשים אחר המצוות לעשותן בשלימות ובדקדוק נוהגין כן. ורבינו חננאל מפרש כי "מהדרין" הוא מלשון "הדר", אלו שרוצים וחפצים שהמצוה שלהם תהיה נאה ומהודרת לפני הבורא.

והנה, למרות שבכל המצוות כולם יש ענין וחשיבות לדקדק בהן לעשותן בשלימות, וכן ליפותן ולנאותן וכמו שאמרו (שבת קלג:): "זה אלי ואנוהו" – התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה וציצית נאה וכו', מכל מקום לא מצאנו בשום מקום שאמרו רבותינו לשון כזו של "מהדרין", ו"מהדרין מן המהדרין", ובודאי יש טעם וסיבה לכך.

המטאטא הוליד אצלי את המברשת, וכיוון שהמטאטא שלך - בדין הוא שגם המברשת שלך.

למחרת דופק הדייר החדש שוב בבית השכן. מה עכשיו? - חסר לי דלי. רץ השכן ומביא לו דלי. שוב, עוברות כמה שעות, והדייר דופק, מחזיר את הדלי יחד עם כוס חימר. מה זה, שואל השכן בחיך, הדלי גם הוא הוליד? - כן! נוהרים פניו של החדש, ניחשת נכון! השכן, על אף שבדרך כלל יודע להתווכח עם כל השכונה, 'משום מה' לא מתווכח, ונוטל את הדלי עם הכוס. למה לא, שיהיה.

אדם ואומר, 'אני אוהב את הקב"ה, לא מספיקות לי תרי"ג מצוות, ואני רוצה להוסיף מצוות נוספות'. למה אסור לו?

אמר המגיד מדובנא, משל למה הדבר דומה, לאדם שעבר דירה לעיר הגדולה. יומיים אחרי שעבר, דופק אצל דלת השכן ומבקש מטאטא. שלו נשבר במהלך טלטולי הדרך. טוב, השכן הביא לו בשמחה. עוברות כמה שעות והוא דופק שוב אצל דלת השכן, להחזיר את המטאטא. לוקח השכן את המטאטא, ולהפתעתו הוא מגלה שלמטאטא קשורה גם מברשת שיניים. מה זה? - שואל השכן, והדייר החדש משיב, מה לעשות,

אך הענין יבואר במה שביארנו. כי בהיות ומלחמת יון היתה בחוקי התורה שהם יסוד ושורש התורה כולה, והמזלזל בהם - באמונה כולה הוא מזלזל, נמצא שנצחון החשמונאים היה נצחון האמונה, ונצחון החכמה היהודית על פני ה'חכמה היוונית' הכופרת והמכחישה את כל התורה כולה. ולכן בכל החג אנו מדגישים את ה'גבורים ביד חלשים, רבים ביד מעטים' שכל זה מורה על קיום ההשגחה העליונה ועל שידוד מערכות הטבע.

ומטעם זה דוקא בחנוכה מצאנו את ענין ה"מהדרין". יען ובגמרא בסוטה (מח:) הסבירו את המשנה האומרת "משחרב בית המקדש פסקו אנשי אמונה", "אמר רבי יצחק אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה", ופירש רש"י "שמאמינים בהקב"ה - לוותר ממונם לנוי הידור מצוה". הרי לנו מדברי רש"י, שההגדרה של 'יהודי מאמין' והמבחן של יהודי אם הוא אכן "מאמין" זה בהידור המצוות. לראות האם הוא מאמין בחי העולמים ובמצוותיו, לפזר את ממונו עליהם.

ובהיות והיוונים נלחמו וניסו בכל כחם לקעקע את אמונתם של ישראל, וכפי שציוו על ישראל שיכתבו על קרן השור "אין לנו חלק באלוקי ישראל" עפרא לפומייהו (כמבואר בב"ר פ"ב, ה), לכן אנו מחזקים דוקא בימים אלו את האמונה בקרבנו, וזהו על ידי תוספת ההידור במצוות שהיא זו הנותנת לו ליהודי את תואר האמונה, וכמו שהבאנו [ויש להוסיף עוד בדבר, שהרי נאמר בתורה "בכור שורו הדר לו", ה'הדר' נמצא בשור, ולכן לא על חנם בקשו היוונים שישאל יכתבו בדוקא על קרן השור שאין להם חלק באלוקי ישראל, כי השור מסמל את ה'הדר', וה'הדר' הוא סמל לאמונה, כמו שנתבאר. וכנגד זה אנו עושים בימים אלו את ההיפך ממה שתכנונו היוונים, ומחזקים בימים אלו את ענין ה'הדר' על ידי קיום ענין ה'מהדרין' מן המהדרין].

שורש גזירות היוונים הוא הכחשת ההשגחה העליונה

והנה פשטות הדברים, שהיוונים גזרו שתי גזירות נפרדות. האחת - גזירה על התורה שבעל פה, והשניה - גזירה על חוקותיה של התורה. אולם המתבונן בעינא פקחא והמעמיק בחקר וענין הדברים, יראה ששתי הגזירות קשורות אחת בשניה ושורש אחד להם. שהרי כך אמרו רבותינו בזהר הקדוש (ח"ג ק"ג). "אם בחוקותי תלכו - דא תורה שבעל פה". ואף בספרי (פרשת ראה פסקא ו' - ז') דרשו חז"ל "חוקים - אלו המדרשות", כי באמת כל דבריהם של חכמים האמורים בתורה שבעל פה, כחוקים הם, והיווני, המכחיש מציאותו של הבורא יתברך, מכחיש אותם. הן לסברתו, מדוע עליו לשמוע לדבריהם, וכי הוא אינו 'חכם' יותר מהם? עפרא לפומיה. ובפרט שהרבה מגזירות חכמים ותקנותיהם אין בהם הבנה, וכמו שאמרו בגמרא (ר"ה ג'). "כל מדות חכמים כן הוא, בארבעים סאה הוא טובל, בארבעים סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול בהן, כביצה מטמא טומאת אוכלין כביצה חסר שומשום אינו מטמא טומאת אוכלין, שלשה על שלשה מטמא מדרס שלשה על שלשה חסר נימא אחת אינו מטמא מדרס", ולסברתם הנפסדת של 'חכמי יון', מה בצע יש בקיום דברי חכמים אחר שאין בהם סברא? - אולם אנחנו, מקיימים את רצון ה' שציוה עלינו לשמוע לקול חכמים בלי שום הרהור ופקפוק אחריהם, ויודעים אנו כי כל

עובר שבוע, ושוב, דפיקות בדלת ביתו של השכן. מה עכשיו? אומר לו הדייר החדש, שמע, היום בערב אני עורך טקס חנוכת הבית, ואני רוצה לפאר את השולחן בכלים נאים. בפעמים הקודמות שהייתי אצלך, ראיתי שיש בטרקלינך מנורת זהב יפהפיה ולח שמונה קנים, אשמח אם תשאיל לי אותה ליום אחד. השכן רץ, ומבלי לחשוב פעמיים מביא לו את מנורת הזהב. הן לבטח אף היא 'תלד' לו איזה כלי מזהב, הלא כן?! **כל** הערב יושב השכן ומצפה. השעות נוקפות, והלילה כבר יורד. אומר השכן לעצמו, כנראה היה עייף מהאירוע, יביא מחר. אך משעוברים מחר ומחרתיים, שבוע ושבועיים, ומנורת הזהב איננה, פונה השכן אל רעהו ושואל אותו 'מה עם מנורת הזהב שלי? וזה מביט בו בתמיהה ומשיב 'מנורת הזהב? 'לא שמעת שהיא מתה? אך יצא הדבר מפיו והשכן מזדעק 'מה מתה, וכי מנורה יכולה למות? אך חבירו מביט בו בחיוך ועונה: אם האמנת פעמיים שחפצים יכולים ללדת, תאמין שהם יכולים גם למות... **אם** אדם מתחיל להחליט על פי שכלו הקצרה והמוגבלת אלו מצוות להוסיף, סיים המגיד מדובנא את משלו הנפלא, הרי שבמשך הזמן יתרגל להחשיב את דעתו והבנתו, וסוף שיבוא גם לחסר מן התרי"ג מצוות... עלינו לעשות את רצון ה' יתברך בדיוק כפי שציוה משום שציוה, בלי לערב כלל 'דעות' ו'הבנות'. אלו שייכים ל'חכמה היוונית', לא לנו.

את הסיבה לכך נוכל ללמוד מדברי רבותינו במסכת מנחות (עג:). שם אומרת הגמרא, שגוי שרוצה להתנדב ולהביא קרבן יכול להביא קרבן עולה שנשרף כולו על המזבח אבל אינו יכול להביא לא קרבן חטאת ולא אשם או שלמים. כי קרבנות אלו נאכלים גם לבני אדם, יש מהם שנאכלים לישראל, אם הם קדשים קלים, ויש שנאכלים לכהנים בלבד, אם הם קדשי קדשים.

והסיבה לכך, אומרת הגמרא, כי עובד כוכבים 'לבו לשמים'. ופירש רש"י "כוונתו שיהיו קרבנותיו כליל לשמים ולא שיאכלו", על כן אי אפשר להקריב קרבן כזה של גוי, כי אינו גומר בדעתו להקריב קרבן שנאכל לבני אדם.

ומדוע גוי אינו רוצה שקרבנותיו יאכלו על ידי בני אדם? - משום שגוי אינו מסוגל להבין את המושג של 'קידוש החומר'. גוי יכול להבין רק את ענינה של קרבן העולה שעולה כליל על גבי המזבח לרצון לפני ה', אבל אינו מסוגל להבין בשום אופן כיצד קרבן שנאכל לבני אדם יכול לכפר על חטא ואשם. אינו יכול לקבל את מה שאמר הקב"ה שעל ידי שהכהנים אוכלים בעלים מתכפרים, או להבין כיצד אכילת בשר קרבן השלמים על ידי הבעלים ירצה לפני ה'. בשום פנים ואופן אינו מסכים שאכילה שהיא ענין גשמי, יכולה להעשות דבר רוחני. **כל** זה בסתם גוי, ועל אחת כמה וכמה שכן הוא אצל היוונים שאינם מסוגלים להבין את ה'חוקים', שאינם יכולים לקבל גם את

דבריהם כגחלי אש, וכל גזירותיהם ודבריהם רצון ה' יתעלה ודברותיו, וכמו שאמרו בברכות (ה). "אמר רבי לוי בר חמא אמר ר' שמעון בן לקיש מאי דכתיב 'ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם', 'לוחות' אלו עשרת הדברות, 'תורה' זה מקרא, 'והמצוה' זו משנה, 'אשר כתבתי' אלו נביאים וכתובים, 'להורותם' זה גמרא, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני".

נמצא אם כן, שהמתבונן והמעייין במה היתה מלחמתם של היוונים על ישראל, יראה שלא היו אלו גזירות שונות ומשונות שאין קשר ביניהם. כל הגזירות היו ממוקדות במטרה אחת, להביא את ישראל לכפור בכל מה שאינו 'טבעי', להכחיש על ידי זה את כל האמונה, ולמוטט את יסודות היהדות.

מלחמת יון בקידוש החומר

ונראה להוסיף ולבאר על פי זה, עוד מאמר חז"ל ידוע אחד. כך אמרו רבותינו בבראשית רבה (פ"ב, ה) "חושך זו מלכות יון שהחשיכה את עיניהן של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להן כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל". ובמגילת תענית (פ"ב) איתא "בימי מלכי יון היו כותבים על מצחו של שור ושל חמור שאין לבעלים חלק באלוקי ישראל". ולכאורה צריך להבין, למה ומדוע רצו היוונים שישאל ישראלי יכתבו שאין להם חלק באלוקי ישראל על קרן השור והחמור דוקא? מדוע שם ולא במקומות אחרים?

(וישלח דרוש א'), יראה אדם ויתבונן שבכל מעשה שהוא עושה, יש סכנה גדולה. שהרי, אין פעולה שהאדם עושה, שאין לה משמעות לטוב או למוטב. למשל באכילה, לא רק במאכלות אסורות כמו טבל ערלה או נבילה עובר האדם בעבירה, ולא רק באכילת מצה בפסח או סעודת מצוה הוא מקיים מצוה, אלא בכל אכילה ואכילה בימי חייו של האדם, הוא מקיים בזה מצוה או עובר עבירה. שכן אם אכל את סעודתו לשם שמים בכדי לחזק את כוחותיו לעבודת השם, ואכן נתווסף לו כח ללימוד התורה ולמעשה המצוות – בדין שיטול שכר אף על האכילה כלימוד תורה וכקיום המצוות. אולם אם ח"ו אכל רק כדי 'להנות', ולאחר מכן השתמש עם כוחו לביטול תורה או לעבור עבירות ח"ו, הרי שייענש גם על עצם האכילה.

ובאמת זהו ענין שכל אחד חייב להתבונן בו הרבה ולזכור אותו תמיד, שהרי כל חייו של האדם מלאים בדברי הרשות כאכילה ושינה וכו' וכו', ובמעט שימת לב אדם יכול להפוך את כל חייו לרוחניים ולמקודשים כל העת. וזו מתנה גדולה ונפלאה שקבלנו מאת ה' יתברך, שבכל רגע ורגע אנו יכולים להפוך ליותר ויותר רוחניים, יותר ויותר קרובים אליו, לא בעבודה קשה, לא בחומר ובלבנים, אלא במעט מחשבה קדושה וכוונה טהורה באותם הדברים שממילא אנחנו עושים במהלך היום¹.

העובדה שניתן לקחת דבר שהוא חומרי וגשמי, ולהפוך אותו על ידי מחשבה טהורה למקודש ורוחני. הן לכן היו 'חכמי יון' הגדולים ביותר מתביישים בעת אכילתם ומסתתרים שלא יראום בני אדם, כי לדעתם זהו ענין גשמי וחומרי כמאכל הבהמה, ובשעת אכילתם כחיה וכבהמה הם.

זו סברתם הנפסדת, המשובשת והמעוותת. אך אנו, עם ה', בני אל חי, יודעים כי מצווים אנו ויכולים לקדש את חיי החומר ולהפוך אותם לרוחניים בעצמם, וכמו שכתב הטור (או"ח סי' שלא) "כל כוונותיו [של האדם] יהיו לשם שמים, ובכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוון להנאתו אלא לעבודת הבורא ית"ש, כדכתיב (משלי ג, ו) 'בכל דרכיך דעהו' ואמרו חכמים (אבות פ"ב מ"ב) 'וכל מעשיך יהיו לשם שמים' אפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי הגוף יהיו כולם לעבודת בוראך. כללו של דבר חייב האדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת בוראו יתעלה יעשהו ואם לאו אל יעשהו, ומי שמדות אלו מצויות בו נמצא עובד את בוראו כל ימיו, אפילו בשעת שבתו וקומו והילוכו ובשעת משאו ומתנו ואפילו באכילתו ושתייתו ואפילו בתשמישו ובכל צרכיו", עד כאן לשונו הזהב.

ועל פי דברי הטור האלו, כותב הערבי נחל

1. ורבותינו סמכו לזה את מאמר חז"ל (פסחים קא.) "אין קידוש אלא במקום סעודה", שדווקא עיקר

ויקבלו עליהם את ה'חכמה היונית'. זו שאינה מאמינה בכל דבר שהוא מעל השכל. זו שמכחישה את חוקי התורה ואת התורה שבעל פה, זו שכופרת בענין קידוש החומר, וזו שאינה יודעת ומכירה את ה'.

נצחון החשמונאים בזכות עסק התורה חמישים ושנים שנה היו גזירות אלו על ישראל, כמו שכותב הרמב"ם באגרת תימן, עד שקמו החשמונאים הצדיקים ויצאו במסירות נפש כפשוטו להלחם ביוונים. והנה ב'על הניסים' אנו מודים להקב"ה שמסר את היוונים ה'רבים' ביד 'מעטים'. כמה הם ה'מעטים'?

בפרשת וזאת הברכה נפרד משה רבינו מישראל ומברך כל שבט ושבט לפי צרכו וייעודו. על שבט לוי מתפלל משה (דברים לג, יא) 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה', ומפרש רש"י על אתר "ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים, והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר ברכ ה' חילו ופועל ידיו תרצה". י"ב אנשים הלוחמים באימפריה עצומה, ממלכת יון האדירה! אך הם נצחו במלחמה, והתגלה אז לעין כל

ובהיות היוונים מתנגדים כל כך לקיום 'חוקי' התורה ולענין קידוש החומר, וברוב תאוותם לנתק את ישראל מכור מחצבתם ולהפכם להיות כמותם וככל העמים, גזרו שיכתבו דווקא על קרן השור ועל מצח החמור שאין להם חלק באלוקי ישראל. כי השור מסמל את הגשמיות, וכמו שאמרו בגמרא בשבת (ק"ח:) "מעולם לא קראתי לשורי שורי אלא שדי", ופירש רש"י שם "שורי שדי, שהוא עיקר של שדה דכתיב ורוב תבואות בכח שור", ואף החמור כשמו כן הוא, חומר וחמריות, וכמו שכתב רבינו בחיי על הפסוק (בראשית א, ג) 'ויקרא אדם שמות', "וכן בשם 'חמור' הכיר אדם הראשון בחכמתו שהוא פתי וסכל וכבד מכל הבהמות ונמשך אחר התאוות ועל כן קראו חמור מלשון חומר". ולכן בקשו שדוקא בעניני החומר הללו, השור והחמור, יאמרו ישראל שאינם מאמינים בבורא יתברך, כי אכן שורש אחד הוא, אם אדם אינו מאמין בקידוש החומר כיון שהוא אינו 'מבין' איך זה יתכן, אינו 'מבין' גם את שאר חוקי התורה, וממילא בא לכפור במציאותו של ה' יתברך.

זו היתה מלחמת יון. הרצון להשפיע על ישראל שיזנחו את חכמתם היהודית,

ההתקדשות של האדם נמצאת במקום סעודתו, כאשר הוא מכוון בה לשם שמים ומעלה אותה לגבוה, ועל ידי זה הוא מתקדש ומתרום.

ולכן תראה לרבינו יוסף חיים זצ"ל, בספרו 'לשון חכמים' (ח"ב, כ), שתיקן סדר תהילים וסדר כוונות שיאמר מי שיוצא לטייל בשביל לשאוף אויר צח לחזק את כוחותיו לעבודת הבורא יתעלה. כי אצל יהודי אין דבר כזה 'סתם', הלכתי לטייל 'סתם', הכל צריך להיות לשם שמים ובכוונה טהורה, וכמאמר המשנה שהביא הטור "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

חודש המסוגל לישראל ונמצא שבו היתה תחילת מפלתו של המון, ואם כן היה מן הראוי שאף חג החנוכה יקרא בשם שייסמל ויצייץ את הנס שאירע בו ולא את חניית החשמונאים בכ"ה בכסליו שהיתה כבר אחרי הנס.

"ונראה לי", ממשיך רבי אברהם סבע, "כי היוונים עמדו על ישראל להעבירם על דת, כאומרם בעל הניסים 'לשכחם תורתך', עד שבעוונות ישראל כמעט כלו מן הארץ. עד שה' העיר את רוח החשמונאים הם הכהנים המשוחרים בשמן המשחה העוסקים בתורת ה' הנקראת שמן זית זך". כוונתו לדברי הגמרא בברכות (נ.) "הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה שנאמר (ויקרא כד, ב) 'ויקחו אליך שמן זית זך'", וכך מצינו בהרבה מקומות ששמן הוא רמז לחכמה, וכפי המסופר בספר שמואל (ב', יד, ב) שיואב רצה לפייס את לב דוד שכעס על אבשלום שהרג את אמנון, ושלח להביא אשה חכמה מהעיר תקוע, שתדע לדבר על לבו ולרצות אותו. ושואלת הגמרא במנחות (פה:), מפני מה שלח יואב לקחת אשה דוקא מתקוע, ומתרצת "אמר רבי יוחנן מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה בהן".

ובגלל שהיו החשמונאים עוסקים בתורה תמיד, נקראו 'חלשים' כי הלוא תורה מתשת כוחו של אדם, אך התקיימה בהם ברכתו של משה 'ברך ה' חילו' ומסר הקב"ה 'רבים ביד מעטים'. "וכל זה", כותב רבי אברהם סבע, "בסיבת התורה שהכהנים

השגחתו של הקב"ה בעולמו אשר לא עזב את בניו חביביו ונלחם את מלחמתם.

בזכות מה נצחו החשמונאים המעטים את מלכות יון?!

סבה של אשת מרן הבית יוסף [בזיווג שני], היה הגאון רבי אברהם סבע זצ"ל, שחי לפני למעלה מארבע מאות חמישים שנה. הוא היה ממגורשי ספרד ועבר תלאות רבות במשך חייו, אך זכה [וזכינו אנו] ונדפס ספרו צרור המור על התורה, ספר מלא מרזי וסודות התורה הקדושה.

בספרו בפרשת ואתחנן (דף קלד.) הוא כותב דברים נפלאים בענין המועד הקדוש חג החנוכה, ושם הוא מסביר איזו זכות עמדה לחשמונאים שיתרחש להם נס עצום שכזה, ונביא חלק מן הדברים.

בלשון זה הוא פותח: "אני הצעיר אברהם סבע, רוצה לגלות לך בכאן מה שנתגלה לי בלי ספר ובלי מלמד, ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי פירוש תבניתו, למה נקרא מועד החשמונאים חנוכה". כלומר, על אף שהראשונים כתבו (ר"ן שבת ט: מדה"ר וטור סי' עת"ר) שהשם 'חנוכה' מורכב משתי תיבות 'חנו' 'כה', לרמז שסיימו החשמונאים את המלחמה וחנו בכ"ה בכסליו, מכל מקום עדיין אין טעם זה מספיק, וכלשונו "ועדיין יש לשאול מהו שם חנוכה". והיינו, משום שכל החגים נקראו על שם עיקר הנס שהיה בהם, כגון 'פסח' על שם שפסח הקב"ה מעל בתי אבותינו במצרים, או 'פורים' על שם הפור שהפיל המן ויצא לו חודש אדר, שהוא

הקדושה. ובאמת, דוקא באותם הדברים שבהם נלחמו היוונים במיוחד, בלימוד התורה שבעל פה ובחוקי התורה, דוקא באלו התחזקו החשמונאים ובהם נצחו במלחמה. שהרי ב'על הניסים' אנו אומרים 'זדים ביד עוסקי תורתך', ולא יקרא עסק התורה כי אם לימוד התורה בעמל וביגיעה רבה, וכמו שכתב הט"ז (או"ח סי' מז), וזו היא בחינת תורה שבעל פה וכפי שאמרו במדרש (תנחומא נח ג) "שלא תמצא תורה שבעל פה אצל מי שיבקש עונג העולם תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, אלא במי שממית עצמו עליה. לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל פה שנאמר (שמות לד, כו) 'כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית וכו' וזו היא התורה שבעל פה שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול, שהיא משולה לחושך שנאמר (ישעיה ט, א) העם ההולכים בחושך ראו אור גדול". והתורה שבעל פה היא 'חוק' ולא דבר שכלי כפי שנתבאר למעלה, ובזכות ששמרו עליה החשמונאים והמשיכו לעסוק בה במסירות נפש, האירו אורה של תורה וגירשו בזה את ה'חושך' שהביאו עמם היוונים, הושיעם הקב"ה.

וכפי האמור למעלה שמהותה של יון היתה ההתבוננות השכלית הכופרת בחוקי

עוסקים בה שנקראת שמן זית ז"ך שזהו רמז על התורה שיש בה כ"ז אותיות של אלפא ביתא עם הכפולות שהם מנצפ"ך, וזהו 'שמן זית זך כתיב למאור' שפירושו שאע"פ שכל בני תורה מדוכאים וכתותים הם, הוא למאור להאיר נפשם באור התורה כאמרו (תהלים קיט, ה) 'נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי'.

והוא ממשך בדבריו הנשגבים: "ולכן נעשה הנס בשמן... [המרמז על] התורה יותר מבשאר דברים, לפי שהיו הכהנים עוסקים בשמן התורה. ואחר שזה הנס נעשה בשמן זית בכח התורה שנקראת שמן זית ז"ך בכח כ"ז אותיות של תורה, לכן הוסיפו בכאן ב"ת ואמרו חנו **בכ"ה** שעולה כ"ז כנגד אותיות התורה, לרמוז לנו שראוי בגלויות הבאות שאנו בהם בצרה צוקה ואפלה מוכרח שנעסוק בתורה ונאיר אורה ומיד נהיה ניצלים מכל הצרות כאמרו בחותם הנבואה (מלאכי ג, כב) 'זכרו תורת משה עבדי', עד כאן דבריו הנפלאים. ובזה הוא מסביר ומיישב מדוע נקרא המועד בשם 'חנוכה', לרמוז שכל סיבת הצלתם ותשועתם במלחמה, היתה **בכ"ה**, רמז לכ"ז אותיות התורה, לאמר: בזכות התורה הקדושה נעשה להם הנס.

הרי לנו, שסיבת נצחונם של י"ב החשמונאים, היה בכח התורה

ז. ובסידור הגאון יעב"ץ כתב רמזים מענין מספר התיבות שיש ב'על הניסים', שהוא ק"ח תיבות, ע"ש, ולדברינו יבוארו הדברים היטב, כי אכן כל מהות חג החנוכה ונצחון החשמונאים היה לחזק את הידיעה שאנו עושים את 'חוקי' ה' יתברך מבלי להרהר אחריו, ולא על חנם יש ב'על הניסים' ח"ק תיבות.

נצחון החשמונאים בזכות התשובה
זכות נוספת עמדה להם לחשמונאים. אחד מרבותינו הראשונים, רבי מרדכי, חיבר את הפיוט המפורסם 'מעוז צור'. בתוך הפיוט הוא אומר "ומנוח קנקנים – נעשה נס לשושנים". מדוע החשמונאים נקראים שושנים? ובאמת, לא רק בחנוכה מצאנו לאותם ה'שושנים', אלא גם בפורים, שהרי כך מתחיל הפיוט שנהגו לפייט אחר קריאת המגילה "שושנת יעקב צהלה ושמחה". כיצד הגיעו לכאן אלו השושנים?!

יש עומק בדברים. בילקוט שמעוני על תהילים (רמז תרעא) דרשו רבותינו על הפסוק (תהלים מה, א) 'למנצח על שושנים לבני קרח', "כל העושה תשובה מעבירה שבידו הקב"ה מוסיף וקורא לו שם חביב, בוא וראה בבני קרח, עד שלא עשו תשובה לא נקראו שושנים וידידים, משעשו תשובה נקראו שושנים וידידים שנאמר על שושנים לבני קרח", הרי ש'שושנים' הוא שם של חביבות למי שעושה תשובה. והטעם לזה, כי השושנה יש לה שתי תקופות, בתקופה האחת היא יבשה וכמושה, אך בתקופה שלאחר מכן היא פורחת ומפיצה סביבה ריח טוב ונעים. ואף בעל תשובה כן הוא,

התורה, בתורה שבעל פה ובקידוש החומר, ובימים אלו הן נצחו החשמונאים את היוונים - נמצא אם כן שימים אלו מסוגלים להתחזק ולהתגבר בדברים הללו. זמן זה הוא העת והשעה להתבונן בדברים אלו ולתתם אל הלב. הענין הראשון במעלה הוא החיזוק בתורה בימים אלו ובפרט בתורה שבעל פה, ודורשי רשומות סמכו לזה את מה שאמרה הגמרא (שבת כא:) 'מאי חנוכה - דתנו רבנן', לאמר: בחג החנוכה עליך להרבות חיילים לתורה, להוסיף קביעות ללימוד התורה, ולהתחזק בלימוד התורה בעמל וביגיעה. ובפרט בדורנו, דור אחרון, שהצרות מתגברות מיום ואין לך יום שאין בו קללה מרובה מחבירו, צרות בכלל ובפרט, מבית ומבחוץ, עלינו להתחזק בעסק התורה הקדושה וכפי שכתב רבי אברהם סבע זצ"ל, שאם נעסוק בתורה הרי אנו מיד ניצולים, ונזכה בזה לביאת משיח צדקנו בקרוב. וכמו כן על כל איש ישראל לחזק בלבבו את ההכרה כי אנו עושים את רצונו של ה' יתברך משום שזהו רצונו, לא בגלל הבנתנו או מטעמים אחרים, וכן להתבונן בכל מעשיו שיהיו לשם שמים כראוי. ודברים אלו שייכים לכל אחד ואחד.

ח. ובספר מנהגי החתם סופר (פ"ט, א) מובא בשמו שאמר שסודות התורה נמסרו למשה רבינו ע"ה בימי החנוכה, כך שזמן זה מסוגל גם להשגות גדולות בהבנת התורה הקדושה.

ולכן צא וראה שבכל הדורות היתה חובה מיוחדת ללומדי התורה ללמוד ולעסוק בעניני חנוכה, אם בגמרא, בהלכה או באגדה. יען וזמן זה יש בו סגולה ללימוד התורה שבע"פ יותר משאר ימות השנה. והגאון האדר"ת זצ"ל מספר על עצמו (בספרו נפש דוד) שהיתה לו קביעות מדי שנה בשנה לעסוק בימי החנוכה בהלכותיו ועניניו של החג, ולחדש בהם חידושי תורה.

מתחילה הוא היה 'יבש', 'כמוש', אך לאחר ששב בתשובה הרי הוא פורח ומלבלב. ולפי זה מובן מדוע מפייטים בפורים "שושנת יעקב", שהרי בזמן שבו עמדה גזירת המן על ישראל לכלות אנשים נשים וטף, שבו כל העם בתשובה שלימה וכאמור בפסוק (אסתר ד, ג) 'שק ואפר יוצע לרבים', וכמו שאמרו בגמרא במגילה (יד.) "גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב". ובהיות ושבו ישראל בתשובה אם כן בדין הוא שיקראו בשם החיבה והחביבות "שושנים", "שושנת יעקב".

וכך היה גם בימי החשמונאים, כפי המובא בספר שאילתות דרב אחאי גאון (הנדפס מכתב יד ח"ב שאילתא לחנוכה דף קפ"ח): "והיו ישראל בזמן החשמונאים באימה ופחד גדול וחזרו כולם בתשובה שלימה לפני הקב"ה, והיו רודפים אחר גמילות חסדים והיו עוסקין בתורה יומם ולילה". ומאחר וכל ישראל שבו אז, בזמן המלחמה, בתשובה שלימה, בזכות זה שבו להיות רצויים וחביבים לפני הבורא, ונקראו בשם החיבה 'שושנים'.

ורק בזכות זה נעשו להם הניסים העצומים, שהרי אמרו בגמרא בעבודה זרה (יח.) "אמר רבי מאיר אי לא איתעביד בה איסורא - מיתעביד ניסא, אי עבדה איסורא לא איתעביד לה ניסא", הרי לנו יסוד גדול שמי שעושה איסורים, עובר עבירות רח"ל, אין

אפשרות שייעשו ויתרחשו לו ניסים. ובספר אגרא דכלה (פרשת תצוה) כתב "אין נס נעשה בדבר טמא כי הטומאה היא מצד הסט"א". אך כאשר שבו ישראל בתשובה "והיו רודפים אחר גמילות חסדים והיו עוסקין בתורה יומם ולילה" כלשון רבי אחאי גאון, נעשו נקיים ומצווחחים מכל טומאה וזוהמה, וכמו שאמרו רבותינו (ברכות ה.) "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים מוחלין לו את כל עוונותיו".

ובהיות ובימים אלו התרצה הקב"ה לישראל בדור ההוא וקיבל אותם באהבה, ואף קרא להם בשם החביבות 'שושנים' וחולל להם ניסים אותות ומופתים, נמצא אם כן שבימים אלו מתעוררת הארה זו שוב בכל שנה ושנה, ואלו ימים המסוגלים לתשובה ולקרבה אל ה' יתברך.

ימי החנוכה - ימי תשובה

כבר מאז ומעולם הכין הקב"ה ימים אלו לתשובה. וכמו שמביא תלמידו של רבי חיים ויטאל, הגאון רבי חיים הכהן בספרו 'טור ברקת' (הלכות ראש השנה תקפ"א א), את דברי הירושלמי (שבת פ"ב ה"ו וע"ש) שדורש על הפסוק (ישעיה מג, טז) 'הנותן בים דרך במים עזים נתיבה', "הנותן בים דרך - מאלול ועד חנוכה". אדם חושב, זהו, כבר עברו וחלפו להם ימי התשובה בחודש האיתנים ועכשיו כבר מאוחר בשביל לעשות תשובה. לא כן! ולא רק בגלל שתמיד אדם יכול לעשות תשובה ולפעול ולהשיג מחילה,

הנפש, על ידי תשובה המנקה ומצחצחת כל פגם וכתם, וכמו שכתב בספר אמרי נועם. **ובספרים** כתוב (עיין צמח דוד עמ' רלז מהדורה שניה), שמי שיש לו עינים טהורות וקדושות יוכל בימים אלו להבחין ולראות בחוש כעין יד ברקיע הפשוטה לקבל שבים, ועל כן צריך כל אחד ואחד לדעת את מעלת הימים הללו ולנצל אותם לתורה ולתשובה. **ואסור** לו לאף יהודי, יהיה מי שיהיה ובאיזה מצב שיהיה, לייאש את עצמו ולחשוב, 'הכל נכון, אבל לא עלי מדובר. אני כבר הרחקתי לכת, התרחקתי מה' יתברך הרבה, ואין לי תקנה'. חלומות שוא ידבר! כי באמת אין יהודי שהתרחק מהבורא ואינו יכול לשוב ולהתקרב אליו. שהרי, גם מי שחטא והתרחק הרבה, לא עשה כן מחמת רצון להתרחק ולהתנתק ח"ו, אלא אך מטרדות היצר הבווער בלבו תמיד, ועדיין יושב הקב"ה ומצפה שבנו חביבו, ישים לב אל האמת הפנימית שבו, זו שרוצה לעשות ולקיים רצון בוראה, וישוב אליו. **ורבי** אברהם דב מאווריטש, בעל ה'בת עין'ס, ביאר בזה את הפסוקים שקראנו

אלא משום שבאלול ובתשרי רק **נפתחים** שערי התשובה, ונשארים פתוחים עד המועד הזה, חג החנוכה, ורק ב'זאת חנוכה' אז הוא גמר חיתום הדין של האדם. ולזה דרשו רבותינו "נותן בים דרך", 'ים' זו התשובה וכמו שאמרו (ילקו"ש תהלים רמז תשפט) "מה הים הזה פתוח לעולם אף התשובה פתוחה לעולם", והקב"ה 'נותן בים דרך' הוא מודיע לנו את דרכי התשובה ואת הזמנים המסוגלים לה, שאלו הימים שמאלול ועד חנוכה. **"ובימים** אלו [ימי החנוכה] נמצא תוספת הארה משאר ימות השנה", כותב רבי חיים הכהן זצ"ל, ועל כן ניתן ביתר קלות לשוב בהם אל הבורא. ורמז יש לדברי הירושלמי בפסוק (תהלים ז, ג) **"תשב** אנוש עד דכא", ע"ד אלו שבעים וארבעת הימים שבין יום הכיפורים לחג החנוכה, כי כולם מקשה אחת של ימי תשובה והמתקה. **"דכא'** בגימטריא כ"ה, לרמז על כ"ה בכסליו, תחילת ימי החנוכה, שבהם הוא גמר ימי התשובה, וסוף חיתום הדין. גם תיבות "כי אל מלך רופא נאמן" בגימטריא **"להדליק נר חנוכה"**, לרמז שימים אלו מסוגלים לרפואת

ט. תלמידים של רבי לוי יצחק מברדיטשוב ובעל ה'מאור עינים'. היה איש קדוש רם ונשא, ולקראת סוף ימיו עלה לארץ ישראל שאלה השתוקק כל הימים, והתגורר בעיר צפת.

ברעידת האדמה המפורסמת שהיתה בערי הגליל בשנת תקצ"ז, היה אז רבי אברהם דב בבית מדרשו, וכשהרגיש ברעש ציוה על כל הנוכחים שלא יברחו אלא יבואו על ידו, ואכן כמעט כל בית המדרש התמוטט אך היכן שעמדו הוא והנלווים אליו לא אירע דבר, בדרך נס ופלא.

עוד מסופר עליו שאירע ופעם אחת תפסוהו ישמעאלים ורצו להורגו, וביקש מהם שיביאו לו מעט מים לנטילת ידים כיון שברצונו ליטול ידים קודם שיאמר את הוידוי בקדושה ובטהרה. עד שהביאו לו

מתעוררת ומתחזקת, ונגזר דינם של ישראל לרעה.

אולם אז, כאשר עומדים ישראל במצב קשה זה, "והיא שלחה אל חמיה לאמר, לאיש אשר אלה לו אנכי הרה", שולחת כנסת ישראל לבורא עולם, אמנם נכון הדבר שהלכתי אחר תאוות לבי, ואמת הדבר שסרתי מדרך הישר, אך אין זה נכון שאני דבוקה בפנימיותי לתאוותי ולמעללי הקלוקלים, כי "לאיש אשר אלה לו אנכי הרה", בפנימיות לבבי ובשורש נפשי ונשמתי אני דבוקה וקשורה בבורא עולם וחפצה לעשות את רצונו, ומה שלפעמים אינני סרה למשמעתו ועוברת על ציווי זהו רק משום טרדות הזמן, עול הפרנסה שמבלבל דעתו של אדם, ושאר מאורעות שמסיחים ומסיטים את האדם מן הדרך הסלולה.

וממשיכה כנסת ישראל ואומרת "הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה", הבט נא בורא עולם, וראה כיצד בזמן ששלטה ממלכת יון האדירה וגזרה גזירות קשות שאיימו לכלות את התורה ואת היהדות, קמו החשמונאים במסירות נפש ונלחמו ביונים. ועם אמנם שידעו החשמונאים כי המה רק מתי מעט ויוצאים הם לקרב כנגד אימפריה עצומה, מכל מקום היו בטוחים בכך שתושיעם בזכות מסירות

בפרשת וישב (פל"ה, כד - כו) 'ויהי כמשלוש חודשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאה ותשרף. היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה. ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה'.

וכך כותב לבאר בספרו: "ויהי כמשלוש חודשים", כאשר עוברים שלשה חודשים מיום הדין, ראש השנה, וממשמשים ובאים ימי החנוכה, שהם עיקר גמר החתימה בדינו של האדם, כפי שהביא האר"י ז"ל. "ויגד ליהודה לאמר", בא השטן המקטרג לפני "יהודה", היינו לפני הקב"ה שישמו מרומז בתיבת 'יהודה', ואומר לו "זנתה תמר כלתך", תמר זו כנסת ישראל שנמשלו לתמר, כפי שנאמר בפסוק (שה"ש פ"ז, ח) 'זאת קומתך דמותה לתמר', והיא זנתה, עזבה באר מים חיים והלכה אחר תאוות לבה, "וגם הנה הרה לזנונים", לא די שהלכה אחר תאוותיה, אלא שהיא אף "הרה" אליהם, כלומר, היא דבוקה בתאוותיה ובמעשיה הרעים, ומשכך, אומר השטן, בדין הוא שיחתמו כל ישראל לרעה, ואכן, "ויאמר יהודה הוציאה ותשרף", מדת הדין

את המים ונטל ידיו עבר שם איזה שר ערבי, וכשראה את הנעשה ציוה עליהם לעזבו מיד שהרי איש קדוש הוא, וכן עשו. והיה רבי אברהם דב זצ"ל עושה בכל שנה ושנה את אותו היום בו ניצל מידיהם ליום הלל והודאה לה' יתברך [וכפי הנראה שהיה אותו השר אליהו הנביא ז"ל].

שלעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה (סוכה ה.), מכל מקום במועד זה יורד האור גם למטה מעשרה, וגם מי שנמצא במוצב ירוד כל כך שאינו דבוק בשכינה כלל, יכול עתה ל'הדליק את האור' ולהתעלות.

וכן יש לזה רמז ממה שאמרו רבותינו במסכת שבת (כא:) "פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת", ופשט הגמרא הוא שגם באותם סוגי שמינים ופתילות שאינם דולקים בקלות כל כך ואסור להדליק בהם את נרות השבת מחשש שיבוא האדם להטות את השמן בשבת, מותר להדליק בהם בחנוכה. אך רבותינו רמזו עוד בדברי הגמרא כי גם אותם פתילות ושמינים שאין מדליקים בהם בכל השנה, אותם אנשים שבכל השנה אינם מאירים [כי נפ"ש האדם משולה לנר, פתילה, ושמן], עתה בימי החנוכה, מדליקים בהם. אם הם יבואו עם רצון לדלוך ולבעור בעבודת ה', יסייעו להם מן השמים ויצליחו בעדם.

ולכן גם "מצותה משתשקע החמה" דוקא. כי סגולתם וייחודם של אלו הימים להאיר את נפשותם של אלו 'ששקעה עליהם החמה', והחשיך עליהם עולמם.

ובספר טעמי המנהגים (עניני חנוכה עמ' קז) מביא בשם האדמו"ר רבי צבי אלימלך מדינוב, בעל ה'אגרא דכלה' ו'בני יששכר', שאמר, שבימי החנוכה מקבלים את תשובתו של אדם אף אם לא קבלוה בימי הרחמים והרצון, עשרת ימי תשובה ויום

נפשם, ואכן כך עשית, וזו ההוכחה הגדולה שבאמת בתוך תוכנו אנו דבוקים בך וחפצים בעשיית רצונך. וזהו "הכר נא למי החותמת", הבט וראה אותו פך של שמן שהיה חתום בחותמו של הכהן הגדול "והפתילים", הפתילות אותם אנו מדליקים בכל שנה ושנה כזכר לאותו הנס, "והמטה", 'המטה' בגימטריא 'כלי', ואף הוא רומז על הכלי שבו שמים את השמן להדליק בו את נר החנוכה. הבט וראה בורא עולם, כי לעולם איננו שוכחים את מעשי אבותינו באותם הימים, ואף אנו מוכנים ללכת אחריו בכל נפשנו ולעשות רצונך בכל מאודנו.

"ויכר" יהודה ויאמר צדקה ממני", מקבל הקב"ה את טענותיהם של ישראל, ודוחה את כל קטרוגי השטן. "כי על כן לא נתתיה לשלה בני", אכן צודקים בני חביבי שבאמת רצונם לעשות רצוני, ומה שטועים הם לעתים והולכים אחר יצרם הוא משום "שלא נתתיה לשלה בני", לא שלחתי עדיין את 'שילה' מלך המשיח, ועדיין בגלות הם, סובלים בכל מיני סבל ומתייסרים בייסורים שונים שמעבירים את האדם על דעת קונו.

ואדרבה, חג החנוכה מיועד במיוחד ובמסויים עבור אותם האנשים שנמצאים בחשיכה, במקום תהו ושימון, להאיר עתה את הנר שלהם, 'נר ה' נשמת אדם', ולשוב למוטב. ורבותינו הביאו לזה רמזים רבים מהלכות חנוכה, כגון אותה ההלכה שלכתחילה צריך להדליק נר חנוכה למטה מעשרה טפחים, לומר לך כי על אף

מנחתו, נפלו פניו של קין, ואמר לו הקב"ה (בראשית ד, ו) "למה חרה לך ולמה נפלו פניך, הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ". ולכאורה אינו מובן, וכי קושיא היא זו 'למה חרה לך ולמה נפלו פניך'? הלא הקב"ה לא שעה אל מנחתו, וכי יש לך צער גדול מזה?!

אולם הביאור בזה הוא, שיש צער ויש צער. כאשר אדם חטא, אמנם עליו להצטער על עוובו את ה', אך צריך שיהיה צער זה, צער המביא אותו להשתוקק לעשות מכאן ולהבא את רצון הקב"ה מבלי מעכב. צער שבא מחמת התעסקות יתירה עם העבר, ואשר אינו מביא את האדם לשנות את דרכו ולהיטיב את מעשיו, אלא רק מביאו לייאוש ולדכדוך, אין בו ענין כלל, ואדרבה, אף הוא עון הוא.

וזהו שאומר הקב"ה לקין "למה נפלו פניך", מדוע זה מצטער אתה מבלי הרף, בצער שאינו מביא לך דבר מלבד מה שהוא 'מפיל את פניך'. הלא "אם תיטיב שאת", הבט וראה שיש באפשרותך להסתכל על העתיד, לשפר את דרכיך, ואם תיטיב אותם - "שאת", תתנשא ותתרומם מהנפילה שלך.

הכפורים. וזהו דבר נפלא מאד! שאף אם יש לו לאדם דברים המעכבים את התשובה שמחמתם לא קבלו את תשובתו בימי התשובה, מכל מקום בחג החנוכה, המיועד דוקא לאותם האנשים השרויים בעומק החשכה, יש כח לקבל את תשובתם ולהוציאם לאורה"א.

והנה, המועד האחרון שנקבע ונתקן לנו הוא חג החנוכה. לא היו חגים נוספים לאחר מכן. הסיבה היא, כיון שהיה זה כמאתים שנה קודם חורבן הבית ויציאתנו לגלות, ולכן ניתן לנו חג זה, בכדי שגם כאשר יבואו על ישראל ימי חשיכה בגלות הארוכה והחשוכה הזו, גם כאשר יהיו שישקעו בחושך תאוות לבם ויצרם, יוכלו להאיר את החשיכה בימים אלו. להדליק את נרות החנוכה בתוככי לבבם. ואשרי מי שזוכה לנצל את ימים אלו לתשובה שלימה, ופועל ומשיג בנקל מה שאיננו יכול להשיג בכל השנה כולה.

בדבר הקלקול שם יהיה התיקון

הנה, בעת שהביא קין מנחה להקב"ה מפרי האדמה אשר לו, והקב"ה לא שעה אל

י. שהרי ישנם כ"ד דברים המעכבים את התשובה, כמו שהביא הרמב"ם (פ"ד מהל' תשובה ה"א). וצריך לדעת שגם אותם הדברים המעכבים את התשובה, אינם מונעים את התשובה מלהתקבל, אלא מעכבים בלבד, וכמו שסיים שם הרמב"ם (ה"ו). והיינו, כי בכל פעם שיהודי עושה תשובה, מסייעים בידו מן השמים לשוב. ומי שיש בידו מאותם כ"ד דברים, אין לו את אותה הסייעתא דשמיא והוא צריך להתאמץ בכפל כפלים ולהתחזק ביותר בתשובתו. אך אם שב - שערי תשובה מעולם לא ננעלו ולא ינעלו.

יא. ורבי ישראל מרוז'ין אף התבטא ואמר, שמה שהצדיקים יכולים לפעול מה' יתברך בראש השנה ויום הכפורים, יכול יהודי פשוט לפעול ב'זאת חנוכה'.

להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתיה של איסור ושמחה ומשתה של איסור, וכשעשו תשובה עינו נפשותם וכמו שאמרה אסתר 'לך כנוס את כל היהודים ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו', ולפיכך קבעום למשתה ויום טוב לזכור עיקר הנס^{יב}, אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתירשלו בעבודה, ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה, כדתניא בברייתא שגזר עליהן אותו הרשע לבטל התמיד, ועוד אמר להם [אנטיוכוס לחייליו] מצוה אחת יש בידם אם אתם מבטלים אותה מידם כבר הן אבודים ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה 'להעלות נר תמיד' כל זמן שמדליקין אותן הן עומדין וכו', עמדו וטימאו כל השמנים, וכשחזרו למסור נפשם על העבודה הושיעם ה' על ידי הכהנים עובדי העבודה בבית ה', ועל כן נעשה הנס גם כן בגרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה, ולכן לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב^{יג}, עד כאן לשונו.

ומבואר בדברי הב"ח, שהסיבה שבאו על ישראל כל אלו הגזירות על ידי היוונים, משך חמישים ושתים שנה, הוא משום שהתירשלו בעבודה. לא שהפסיקו את העבודה לגמרי ח"ו, אלא שהתירשלו בה.

"ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובין", אם לא תיטיב את דרכיך ואם לא תתקן את מעשיך, אזי תמיד תשאר באותו המקום והחטא ימשיך 'לרבוין' אצלך.

ולכן, כאשר אדם רוצה לנצל את הימים הללו שמסוגלים כל כך לתשובה, עליו לראות ולשים אל לבו לתקן דוקא את אותם הדברים בהם הוא נכשל. להיטיב את דרכיו, ואז - "שאת", יזכה על ידי התשובה להתנשא ולהתרומם, להתקדש ולהתקרב אל הבורא יתברך.

וכך עשו החשמונאים ושאר ישראל בזמנם, וכאשר שבו בתשובה באלו הימים ראו לנכון להתחזק דוקא באותה הנקודה ובאותו הענין שהיו צריכים בו חיזוק. את הדברים הללו נוכל ללמוד מדברי הב"ח.

כידוע, דעת המהר"ם מרוטנבורג שסעודות החנוכה אינם נחשבות לסעודות מצוה, לפי שלא תקנו את ימי החנוכה לימי שמחה כיום הפורים, אלא לימי הלל והודאה. וכן פסק מרן בשלחן ערוך שם (סי' ע"ר ס"ב).

וכתב שם הב"ח: "ואיכא למידק, היא גופא קשיא למה לא קבעום לימי החנוכה לימי משתה ושמחה כמו בפורים. ונראה דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו של אותו רשע ועל כן נגזר עליהם

יב. כי תמיד מה שתקנו חז"ל 'זכר לנס', הוא כעין שאירע הנס עצמו. ולכן גם מצאנו מצוה מיוחדת בפורים, והיא מה שאמרו חז"ל (מגילה ז:): "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע". אף ששתיית יין מוגנה בדרך כלל אצל רבותינו, מכל מקום בחג הפורים הצטוונו בוה, ולפי פשוטו הטעם הוא משום שהנס התגלגל על ידי משתה היין שעשתה אסתר. וגם בחנוכה, הטעם שנוהגים לאכול מאכלים המטוגנים בשמן הוא משום הנס שנעשה בפך השמן.

נוראים, זה לשונו: "האדם נקרא 'הולך', שצריך לילך תמיד מדרגה לדרגה ואם לא יעלה למעלה ירד מטה מטה חס ושלום, כי **בלתי אפשר** שיעמוד בדרגא חדא, וזהו אורח חיים למעלה וכו' למען סור משאול מטה, כדי שלא יטה לרדת למטה שאולה".

בפרשת וישב מסופר על יוסף הצדיק שישב בבית האסורים, ושם פגש בשני שרי פרעה, שר האופים ושר המשקים, שחלמו חלומות שונים. והנה זה פלא, לשר המשקים מבשר יוסף כי בעוד שלשה ימים יזמינהו המלך פרעה לסעודתו וימנהו שוב לתפקידו הקודם, ואילו לשר האופים פותר יוסף את חלומו לרעה, ומודיע לו כי בעוד שלשת ימים יסיר פרעה את ראשו מעליו ויתלהו על עץ למאכל עוף השמים. מדוע בחר יוסף לפתור לשר המשקים את חלומו לטובה ולשר האופים לרעה? מנין לו שאכן סודות חלומותיהם של שרי האופים והמשקים הם כפתרונותיו?

והסביר הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, כי יוסף הצדיק התבונן במהות

התרפו ונחלשו בה. ולכן כאשר באו החשמונאים והתעוררו יחד עם כל ישראל לשוב בתשובה, תקנו את הדבר הזה גופא, ותחת התרשלותם בעבודה באו עתה ומסרו את נפשם עליה, והיה מעשה זה חשוב לפני הקב"ה ובזכות כך התרצה להם ועשה להם את הניסים והנפלאות.

ולכן כל אחד בבואו לשוב, צריך להתבונן עמוק עמוק בתוך נבכי לבבו, והן 'לב יודע מרת נפשו' (משלי יד, י), ובדבר בו הוא צריך חיזוק שם יתחזק. שם יתאמץ להשתפר ולהתקדם יותר ויותר.

על האדם להיות תמיד מוסיף והולך ומאותה ההלכה שבימי החנוכה צריך להוסיף מדי יום נר נוסף, אנו למדים שגם אם אדם לא הגיע אל שלמותו, ואף אם רחוק הוא מכך, מכל מקום עיקר העבודה המוטלת עליו היא להיות תמיד בגדר 'מוסיף והולך'. הפסוק במשלי (טו, כד) אומר "אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה", וכותב שם הגר"א דברים

יג. ומסופר על הבעל שם טוב זיע"א שיצא בחורף אחד יחד עם תלמידיו. בדרכם עברו על יד נהר שקפאו מימיו, וראו קבוצה של גויים העומדים על גביו.

לפתע נאנח הבעש"ט. שאלוהו תלמידיו על מה ולמה, והוא השיב להם, האם אינכם רואים מה שעושים אלו הגויים על הנהר? הלא הם חורטים ומשרטטים על הקרח ציור שתי וערב טמא ומשוקץ.

ודעו לכם תלמידי, הוסיף הבעש"ט ואמר. כי מכאן עלינו ללמוד, שגם נהר שהוא מקור מים חיים, והוא מטהר את האדם הטובל בו בכל מיני טהרה וקדושה, מכל מקום כאשר הוא פוסק מלזרום, כאשר הוא קופא ועומד במקומו, יכול אף הוא להתהפך לדמות שתי וערב רח"ל. ועלינו ללמוד מזה מוסר השכל, כי אדם מוכרח תמיד להיות בתוזה, תמיד להתקדם, כי בלא התקדמות הרי הוא נסוג אחור ח"ו.

הזמן יזכה להארה גדולה מאת ה' יתברך. **ובספר** שפתי צדיק (חנוכה, ה) העיר הערה חשובה ויקרה בשם זקינו בעל החידושי הרי"ם. ידוע המעשה המובא בגמרא (תענית כה). בכתו של רבי חנינא בן דוסא שהיתה עומדת בבין השמשות של ערב שבת ובוכה. נגש אליה אביה ושאלה אותה, בתי, מפני מה את בוכה, ואמרה לו "כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת". שמע זאת רבי חנינא ואמר לה "בתי, מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק". ומספרת הגמרא, "תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה".

אם כן ראינו איפוא, שנעשה נס בביתו של רבי חנינא ודלק החומץ יממה שלימה, כנגד הטבע. ואם כן, מדוע כל כך מתפעלים מהנס שנעשה עם פך השמן שדלק שמונה ימים? הלא אצל רבי חנינא היה הנס גדול יותר, שאפילו טיפה אחת של שמן לא היתה לו, ואפילו הכי דלק הנר יום שלם? **אולם** באמת, השיב החידושי הרי"ם, יש חילוק גדול בין הנס שנעשה לרבי חנינא בן דוסא, לאותו הנס שנעשה בפך השמן בימי החשמונאים.

הגמרא אומרת במסכת פסחים (ז): "רבא רמי, כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתוב כי גדול מעל שמים חסדך, הא כיצד, כאן בעושין לשמה וכאן בעושין שלא לשמה". וביאור הדברים הוא [כפי שכותב

חלומותיהם והבחין בהבדל העצום שביניהם. שר המשקים חלם כי הוא נצב לפני גפן פורחת המבשילה שריגי ענבים, והוא בוצר את אשכולות הענבים, נוטל את כוס פרעה וסוחט את הענבים לתוכה. הוא פועל והוא מבצע את כל הפעולות. הבין יוסף כי איש חי הוא זה, איש שעתידו לפניו. אולם שר האופים בחלומו ראה את עצמו עומד כמו בול עץ ושלשה סלים על ראשו, ובסל העליון מונחים מיני מאפה רבים, ועומד עוף ואוכל מהם. כלומר, הוא עומד בלא ניע ובלא זיע ושלשה הסלים על ראשו, ומכיון שאינו זו ממקומו העוף אוכל מהם בנחת. איש כזה, שעומד במקומו בלא לזוז, בלא להתקדם, הבין יוסף שהוא איש מת. איש שעולמו חשך עליו והוא בסיום חייו.

ולכן, גם אם אדם רואה שהוא רחוק בכל כך הרבה דברים, ורבים הם הענינים שעליו לתקן ולשפר, אסור לו לומר לעצמו 'ממילא אין לי סיכוי להצליח להשתנות בהכל'. חס וחלילה לומר כן. עיקר העיקרים שיראה לנכון שיהיה "אדם חי", שיהיה במצב של התקדמות, ולו הפעוטה ביותר. וזהו דבר שכל אחד צריך להתחזק בו בימים אלו, להיות "מוסיף והולך", להקפיד להדליק בימים אלו יותר ויותר את הנרות שיאירו את חשכת לבבו, אם זה בתוספת קביעת עתים לתורה או בקביעת לימוד מוסר, ואם זה בתוספת הקפדה ודקדוק במצוה של בין אדם למקום שמזלזל בה או של בין אדם לחבירו, ולכשיתמיד בזה, מובטח לו שבמשך

ששונה רבי חנינא בזה, לפי שרבים הם זכויותיו.

ולכאורה צריך להבין. אמנם רבי חנינא רבים הם זכויותיו, אך האם טוב הוא מפמליא של מעלה? הלא הכשפים מכחישים אפילו את פמליא של מעלה! אך ההסבר בזה הוא, שרבי חנינא היה שייך לאותם הצדיקים שהגיעו למדרגה של "מעל שמים". אכן הוא היה עדיף מפמליא של מעלה, כי הוא היה למעלה ממש, למעלה מן הטבע, וכל הבריאה היתה כפופה ומשועבדת אליו. ולכן פשוט שייעשה בביתו נס שכזה שהחומץ ידלק כמו שמן, ואין להתפעל מזה כלל.

אולם הנס שאירע בפך השמן בימי החשמונאים, לא היה זה נס פרטי עבור החשמונאים. היה זה נס כללי, עבור כל ישראל, אף שלא היו עדיין בדרגה כזו. הלא עד לא מכבר היו ישראל הולכים מדחי אל דחי, וכמעט שכלו שומרי התורה בעוונות, כמו שכתב רבי אברהם סבע זצ"ל. אולם בעת שקמו החשמונאים במסירות נפש, עשו כל ישראל תשובה שלימה כפי שהביא השאלות, וקבלו על עצמם בכל לב ונפש להתעלות, להתקדם, להיות מוסיפים והולכים.

עד כדי כך השתוקקו להתעלות ולהתקדם, שכאשר גלו שהיוונים טמאו את כל השמנים שבהיכל ולא נותר שמן טהור, לא אבו להדליק בשמן טמא אף שההלכה היא ש'טומאה הותרה בציבור' (פסחים עז.). בכל

שם הר"ן בקיצור וביתר אריכות בספר נפש החיים שער ד' פי"ח], שמי שהגיע למדרגה כזו שהוא לומד בתורה הקדושה לשמה, בלי שום פניות, הרי הוא בבחינה של "מעל שמים". כלומר, כל הבריאה כולה משועבדת לו, יען ותורתו מחזקת אותה, כי בלי עסק התורה לא היה קיום לעולם וכמאמר הכתוב (ירמיהו פל"ג) 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי'. אולם מי שעוסק בתורה הקדושה שלא לשמה, כלומר, מעורבים בלימוד התורה שלו גם שיקולים נוספים ורווחים משניים, הרי הוא בבחינת "עד שמים". כלומר, עם אמנם שאף לימוד התורה שלו גדול ערכו עד שאין לתאר ולשער, מכל מקום אינו זוכה לדרגה של שליטה בבריאה.

ולפי זה, הסביר החידושי הרי"ם, נקל להבין את החילוק בין הנס שאירע לרבי חנינא בן דוסא לנס שאירע לאבותינו. הן הגמרא במסכת חולין (ז:) מספרת על רבי חנינא בן דוסא שהיה מהלך פעם בדרך והלכה אחריו אשה שידעה לעשות כשפים, ונסתה לקחת עפר שרבי חנינא דרך עליו, בכדי לעשות בו כשפים להמיתו. הבחין רבי חנינא במעשיה ואמר לה, טלי, טלי, לפי שאין בכוחך לעשות לי מאומה, וכפי שכתוב 'אין עוד מלבדו'. ושואלת הגמרא, והלא אמר רבי יוחנן למה נקרא שמן 'כשפים' שמכחישים פמליא של מעלה [שפמליא של מעלה לא גזרו על אדם זה למות והוא מת על ידי כשפים, רש"י], ומיישבת הגמרא

הויכוח, שהוא יורשה לומר כל אשר חפץ ולא יוכלו הנוצרים לשמור את פיו לבלתי יאמר דברים הסותרים את אמונתם הטפלה, ואכן המלך הסכים לתנאי.

כמוכן לכל בר דעת הרמב"ן ניצח חיש מהר את המומר והראה לעין כל שכל דבריו הבל וריק אשר ישאם הרוח, עד שבעבור שלושה ימים בלבד בקשו הכמרים והבישופים מאת המלך שיעצור את הויכוח מיד כי הרמב"ן סותר את כל אמונתם ומטיל ספיקות בלבם, ואם ימשך הויכוח הם עתידים לעזוב את אמונתם.

ואכן, המלך הכריז על הרמב"ן כמנצח הויכוח ונתן לו שלוש מאות דינרי זהב ופטרו לשלום. אבל 'רשעים כים נגרשו' (ישעיה נז, ט), אנשי הכמורה לא יכלו לשאת את נצחונם של הרמב"ן והוציאו דיבתו רעה אצל המלך עד שעלתה בידם והמלך גזר על הרמב"ן לגלות מספרד.

הרמב"ן עזב את ספרד בהיותו כבן שבעים, נפרד ממשפחתו ומישיבתו המעטירה, ולאחר מסע נדודים ותלאות זכה והגיע לארץ ישראל לעיר עכו קרוב ליום ראש השנה, שם היתה ישיבה שהקים רבי יחיאל מפריז עם שלש מאות מרבתינו בעלי התוספות. רבינו הרמב"ן מספר במכתבו לבנו רבי נחמן שנשאר בברצלונה, שבעלי התוספות כבדוהו לשאת דרשה לפניו והרמב"ן הפליא לעשות בדרשתו זו לקשור ולכרוך נגלה ונסתר, ודרשה זו נשתמרה בידינו.

לבם חפצו להטהר ולהתקדש לפני הבורא ולהדליק לפניו שמן טהור בלבד. ומחמת תשוקתם זו לא נחו ולא שקטו עד שחיפשו ומצאו את אותו פך שמן יחיד שהספיק להדלקת יום אחד, ואף על פי כן עשה הקב"ה עמהם נס מופלא שהטבע השתנה והשמן דלק שמונה ימים.

וזהו החידוש והפלא, אותו אנו זוכרים מדי שנה. שעל אף שהיה זה נס כללי, עבור כל האומה, שלא היו במדרגה גבוהה כשל רבי חנינא וחבריו, מכל מקום כיון ששאיפתם של ישראל ותשוקתם היתה להתעלות להטהר ולהתקדש לפני ה' יתברך, זכו לנס שכזה. וזהו מוסר השכל עבורנו, לא לנוח ולא לשקוט, ולשאוף תמיד להתקדם ולהתחזק בעבודת הבורא, והקב"ה יהיה בעזרנו לסייענו ולחזקנו.

כל המקודש מחבירו חרב מחבירו לפני למעלה משבע מאות חמשים שנה, התקיים הויכוח הידוע של רבינו הרמב"ן זצ"ל עם אחד מן המומרים ימ"ש, בעיר ברצלונה שבספרד. המומר המדובר הגיע אל עיר הבירה, ברצלונה, ושכנע את המלך שיערוך ויכוח גדול לעיני כל השרים הכמרים והבישופים בינו לבין הרמב"ן בעניני אמונות ודעות שבו ימים, והוא, המומר, ניצח את הרמב"ן במענות וטענות.

הרמב"ן לא יכל להמרות את פי המלך ונאנס לבוא אל הויכוח בעל כרחו, אך זאת התנה עם המלך קודם שהתחיל

ויש בה קדושת יתר, גם היצר הרע מתאמץ יותר ובכל כחו הוא מנסה להכשיל ולהחטיא אז את ישראל, וגם מעכב ומונע אותם מלנצל כיאות את עת הרצון, בתורה, בתפילה, או בשאר מעשים טובים.

והטעם לזה, כי הכלל בדינו שקדושת היום מצטרפת למעשה המצוות או להיפך ח"ו. הפרי מגדים כתב שאינו דומה מי שעובר עבירה ביום חול למי שעובר עבירה ביום שבת, כי בזמן קדוש חומר החטא גדול יותר, ושורש הדברים מבואר בשל"ה הקדוש וכבר מרומז בס' אמונות ודעות לרבי סעדיה גאון.

וקל וחומר שמדה טובה מרובה, ומי שלומד תורה או מקיים מצוה בזמן קדוש אזי התורה שאותה הוא לומד והמצוה אותה הוא מקיים חשובה יותר ושכרו רב מאד, משום שקדושת היום מצטרפת ללימוד התורה ולקיום המצוה. ולכן השטן נלחם בכל כחו בזמנים מקודשים ומרוממים לבל יוכל האדם לעסוק בתורה ובמצוות, בידעו את מעלת המצוות ואת חשיבותם בזמנים הללו.

עד כדי כך, שרבותינו למדו יסוד גדול, שבכל דבר ובכל זמן שבו אנו רואים את היצר הרע, השטן, נלחם בכל כחו כנגד דברים שבקדושה, אנו יכולים ללמוד מזה על גדלות השעה ועל חשיבותה, ממנה הוא כל כך חושש.

ובזה ביארו מה שאומר דוד המלך ע"ה בתהלים "מאויבי תחכמני מצוותיך", שכדי לדעת באלו אופנים ובאיזה דרכים נוכל

לאחר זמן מה עלה הרמב"ן לירושלים. וכך כותב הרמב"ן לבנו (כתבי רמב"ן אגרת ז'): "מה אגיד לכם בענין הארץ, כי רבה העזובה וגדל השממון, וכללו של דבר כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו, ירושלים יותר חריבה מן הכל וארץ יהודה יותר מן הגליל... מי שזיכנו לראות ירושלים בחורבנה הוא יזכנו לראות בבנינה ותקונה בשוב אליה כבוד השכינה".

גם אנו בימינו רואים כיצד המקום המקודש ביותר לישראל, הר הבית, הפך למקום שיש בו כמה וכמה מיני טומאות שאין במקום אחר, בתי תיפלה גדולים ובתי קברות, וכל זה משום היות המקום מוכן לקדושה גדולה. זהו כללו ויסודו הנורא של הרמב"ן: כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו.

לא רק במקומות אמור כלל זה, אלא גם באנשים. כי כמו שידוע שבמלחמה בין שתי צבאות עיקר המאמץ מוקדש לפגיעה בראשי ומפקדי הצבא, יען ופגיעה בהם מהווה פגיעה בכל תפקוד הצבא, כך גם היצר משקיע את מיטב כוחותיו ואת עיקר מאמציו בנסיון להכשיל ולהפיל דוקא את מי שהוא גדול יותר או שיש ביכולותיו להשיג יותר, וכמו שאמרו חז"ל (סוכה נב) "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו". וידוע על הרבה ממאורי גדולי הדורות שעמדו בנסיונות קשים ומרים, אך מכיון שבחסד ה' לא שמעו ליצר ולא שעו אליו, צמחו והתעלו.

ולא רק במקומות ובאנשים נאמר זה הכלל, אלא גם בזמנים. שעה שהיא עת רצון

נפש, על מה הוא נלחם בכל כחו ובכל האמצעים העומדים לרשותו, ומזה נבין כמה גדולה וחשובה השעה הזאת והמצוה הזו. ולכן המתבונן בעינא פקחא יראה, שדוקא בימים אלו שהם ימים המסוגלים מאוד לתורה שבעל פה, לתשובה ולחיוזוק האמונה, דוקא בימים אלו באים לאדם הפרעות רבות ומשונות, שמנסות להסיח דעתו ממעלת אלו הימים ולהביאו לידי ביטול תורה ושאר מרעין בישין. כאן זו 'מסיבת חנוכה' ושם זו 'מסיבת לביבות'... והשל"ה הקדוש כותב (דף רס"ט) "בעוונותינו הרבים רוב העולם נוהג בהם [בימי החנוכה] ביטול תורה, והולך אחר ההבל... על כן יתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות". אסור לנו להפסיד ימים יקרים אלו, ולהחליף את סגולתם בדברים של מה בכך! עלינו להתבונן במעלות וסגולות הימים, להרהורי תשובה ולחיוזוק האמונה, ובעיקר להוסיף חיילים לתורה ולהגדיל את עסק התורה, ובדאי שלא לבטלה בגלל מסיבות אלו. וכפי שהביא בביאור הלכה (סי' עת"ר ס"ב) בשם המהרש"ל "שתהיה השמחה מעורבת ובלולה בשמחת התורה, ואל תבטל מקביעותך".

ה' עומד תמיד לימינם של ישראל
הבאנו את דברי רש"י על התורה, הכותב שהחשמונאים לא היו אלא י"ב אנשים מבית חשמונאי, ואלעזר עמהם. עליהם התפלל משה וברכם 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה', ואכן התקיימה תפילתו.

לקיים את מצוות ה', עלינו להביט באויבנו וללמוד ממנו כיצד לנהוג.

ואויבנו הוא היצר הרע. הוא הוא גדול אויבנו, וכמו שמביא החובות הלבבות (שער יהוד המעשה פ"ה) את המעשה הידוע במלך שהיה נלחם זמן רב מאוד במלך אחר, עד שכעבור שנים רבות עלה בידו וניצח את שונאו. כמוכן שכל אנשי ממלכתו ערכו לו ולצבאו בחזרתם משדה הקרב מצעד נצחון בעיר הבירה, ובו קבלו את פניהם בתופים ובמחולות. בבוא המלך אל העיר, פגש בו החסיד. פנה החסיד אל המלך ואמר לו, באת מהמלחמה הקטנה אל המלחמה הגדולה. המלחמה עם יריבך המלך השני היתה מלחמה קטנה, מלחמה עם בשר ודם, ועתה אתה חוזר אל המלחמה הגדולה ביותר, מלחמת היצר וחייליו, מלחמה שנמשכת כל יום ויום בלא הפוגה לעולם. והחפץ חיים זיע"א היה אומר, שיש לנו ללמוד מן היצר הרע ולהתנהג כמוהו בענין זה, שכשם שהוא לעולם אינו מתייאש, וגם אם לא הצליח להחטיא ולהכשיל את האדם היום הרי הוא יבוא מחר, כך אנחנו, אסור לנו להרים ידים ולהתייאש. גם אם כשלנו הרבה פעמים, תמיד אנו צריכים להתרומם, להתחזק כנגדו ולהלחם בו.

וכך גם בענין בו אנו עוסקים. אם ברצונו לדעת ולהבחין איזה זמן יותר קדוש ומסוגל בשנה, איזו מצוה יותר גדולה וחשובה, נתבונן על מה היצר הרע מוסר

על אף שהיו הם מעטים, מתי מעט ממש, הקב"ה עזרם ונצחו את מלכות יון האדירה, בדרך שהיא למעלה מכל טבע והבנה אנושית.

ובתרגום שיר השירים המיוחס ליונתן בן עוזיאל, מפרש חלק מן הפסוקים שבפרק ו', שסובבים ומרמזים אודות מלחמת החשמונאים במלכות יון. נביא מדבריו בלשון הקודש: "מלכות בית חשמונאי, כולם מלאים מצוות כרימון, מלבד מתתיהו כהן גדול ובניו שהם צדיקים מכולם, ומקיימים המצוות ודברי תורה בצמאון. ובאותו הזמן עמדו היוונים ואספו שישים מלכים מבני עשיו, לבושים במלבושי שריון, רוכבי סוסים ופרשים, ואתם עוד שמונים נסיכים מבני ישמעאל רוכבי פילים, ויחד עמם הביאו עוד חיילים רבים משאר אומות אשר אין להם מספר, ומינו את אנטיוכוס עליהם לראש, ובאו לערוך מלחמה על ירושלים".

אם עד עתה חשבנו שהחשמונאים יצאו להלחם במסירות נפש "רק" נגד מלכות יון, הרי שעתה אנו נכוחים שלא כן היו הדברים. אל היוונים הצטרפו עמים רבים, מבני עשיו וישמעאל, וכולם התאגדו והתקבצו להלחם. בכמה? בי"ב חשמונאים בודדים.

ומה היה אז? - ממשיך התרגום ואומר "ובאותה השעה היתה כנסת ישראל הנמשלת ליונה תמה, עובדת בלב אחד לאדוניה ומחזיקה בתורה, ועוסקת בדברי

תורה בלב שלם, וזכויותיה בהירות כיום צאתה ממצרים [והוא הוא מה שהבאנו למעלה מהשאלות ששבו ישראל באותה השעה בתשובה שלימה והחזיקו בתורה בכל כחם]. אז יצאו בני חשמונאי ומתתיהו וכל עם ישראל וערכו אתם מלחמה, ומסרם השם בידיהם. וכשראו כן יושבי המדינות, אישרו אותם [חזיקו את ידם], ומלכי העולם והשלטונות קילסו להם", עד כאן דבריו.

כי כך היא ההנהגה עם ישראל. "לא בכח ולא בחיל כי אם ברוחי אמר ה' צבאות" (זכריה ד, ו). בכל הדורות כולם לא יצאו ישראל להלחם בדרך הטבע, ולא נצחו על פי הטבע. מימיו של אברהם אבינו, עת יצא להלחם כנגד ארבעת המלכים, הוא ואליעזר עבדו לבדם, ונצחום, ועד ימינו אנו. תמיד היה נצחון ישראל במלחמה תלוי אך ורק בזכויותיהם, בהתחזקותם בתורה ובמצוות, ובהטות לבם ותשובתם אל ה'. וכמו שאמרו בגמרא (מכות י). "עומדות היו רגלנו בשעריך ירושלים, מי גרם לרגלנו שעמדו במלחמה, שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה".

ובהיות ונצחון ישראל אינו תלוי בהנהגת הטבע כלל וכלל, אל להם לירא ולפחד מכל אויב ומתנקם, כי אין הם תלויים בכוחות עצמם ולו במעט, אלא בהנהגת השי"ת, אביהם, אשר כל מי שצר על ישראל כאילו צר עליו בעצמו. הן על הפסוק "וברוב גאונך תהרוס קמך" כך דרשו רבותינו במכילתא (בשלח, ו), "מי הם הקמים כנגדו", וכי מי הם אלו שיכולים לקום למלחמה על

האחת, היא כדוגמת האומה הבבלית ונבוכדנצר בראשה, אשר באו להלחם עם ישראל בכח הזרוע, ויחד עמה אומות שונות אשר מנסים לכלות את ישראל באופן הזה, מאז ועד עתה. הקבוצה השניה היא האומות הבאות להתווכח עם ישראל על עצם אמונתם, ובקושיות ותמיהות שונות מנסים לקעקע את אמונתם בחי העולמים. והקבוצה השלישית היא "הדת הנדמית לדתנו", כלשון הרמב"ם, והיא הדת הנוצרית אשר ניסתה להציג "תחליף" לדת היהודית.

ועל שלשת הקבוצות הללו מסכם הרמב"ם: "ושלשת המערערים האלו, כולם יאבדו. ואם תראה להם שום גבורה ונצחון בשום זמן - לא תעמוד להם הגבורה ההיא ולא יאריך להם הנצחון ההוא. וכן גזר עמנו בוראנו יתברך והבטיחנו מעולם ועד עולם, שכל זמן וזמן שיעמוד על שונאיהם של ישראל שמד או שיתחדש עליהם שום רוגז - שהוא עתיד לסלקו ולהסירו".

וממשיך הרמב"ם ומביא כיצד בכל הדורות ניסו קבוצות אלו להלחם עם ישראל ולכלותם, ותמיד כלו הם בעצמם. ובתוך דבריו מזכיר את מלחמת החשמונאים: "וכן אירע בבית שני כשגברה מלכות יון הרשעה וגזרו שמדות גדולות ומשונות על ישראל לאבד הדת, וגזרו עליהם

ה' יתברך, "אלא מגיד הכתוב שכל מי שקם על ישראל כאילו קם על המקום". ואמנם נכון הדבר שמוטל על ישראל לדעת ולזכור שאם רוצים הם שהקב"ה יצא למלחמה עבורם עליהם להיטיב את דרכם לפניו ולעשות את הישר בעיניו, כפי שעשו ישראל בזמן החשמונאים, אך מכל מקום לעולם אין להם לחשוש בדרכי הטבע מכל צר ומציק, יהיה מי שיהיה.

והרמב"ם באגרת תימן הידועה, מרחיב את הדיבור בענין זה בדברים נפלאים אשר הם מיסודי היהדות ממש, ונביא מדבריו. בימי הרמב"ם, פנו אנשי תימן לקבל את הדרכתו ועצתו, אחר שהכבידו עליהם צרות ותלאות רבות ומשונות. באותם ימים, מלבד צרותיהם הרבות, אף התרגשה עליהם צרה גדולה נוספת, כאשר יהודי אחד הכריז על עצמו שבאה עת הגאולה והוא הוא המשיח, והצליח לבלבל ולהתעות אחריו רבים. הרמב"ם שלח להם את אגרתו הנודעת, בה האיר את עיניהם וחזק את לבבם הנשבר, ובה הדריך אותם כיצד לעבור את הימים הקשים והחשוכים העוברים עליהם, עד לביאת מלך המשיח במהרה בימינו".

ובתוך דבריו כותב הרמב"ם, כי שלוש קבוצות עמדו להלחם בישראל במהלך הדורות, בדרכים שונות. הקבוצה

יד. והרמב"ם סיכן את חייו באגרת זו, וכמו שהזהיר בעצמו בסוף האגרת לבל תפול לידי מי מאומת הישמעאלים, אשר עלולים לפגוע בו מחמתה. והוא מוסיף שם "ואף על פי שכתבתי אותו הייתי מתיירא מזה הרבה מאד, אבל ראיתי שהצדקת הרבים דבר שאין ראוי לפחד עליו מן הסכנה".

להיות תחתיה... כך גם ישראל. נכון הדבר שעתה, בזמן הגלות, נתונים הם למשיסה תחת רודפיהם וצריהם, אך לבסוף יגברו עליהם וינצחו אותם, עת יחיש הבורא יתברך את הגאולה השלימה במהרה.

וממשיך הרמב"ם, אשר כל תיבה ותיבה בדבריו שקולה בפלס מאזנים, וכל תג ותג בדברותיו מדוקדק ונדרש, במשפט נוקב: "וכמו שאי אפשר שיתבטל מציאותו של הקב"ה, כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם. שכן אמר מלאכי (ג, ו) 'אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם'. וכמו כן בישרנו והאמיץ אותנו יתברך שמו שנמנע אצלו למאוס אותנו בכללנו, ואע"פ שנכעיסהו ונעבור על מצוותיו. שכן כתוב (ירמיהו לא, לו) 'כה אמר ה' אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי הארץ למטה גם אני אמאם בכל זרע ישראל על כל אשר עשו

חילול השבת ולהפר ברית מילה ושיכתוב כל אחד מישראל בלבשו שאין להם חלק בה' אלוקי ישראל, ושיחוק בקרן שורו כענין הזה ואחר כך שיחרוש בו. ועמדו בגזירה כמו חמשים ושתים שנה ואחר כך איבד הקב"ה ממשלתם ודתותיהם יחד"ט.

והרמב"ם מוסיף ביאור נפלא, שזהו מה שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו ואמר לו (בראשית כח, יד) "והיה זרעך כעפר הארץ". פשט הכתוב, שיהיו ישראל מרובים כעפר הארץ אשר אין לו מספר. אך הרמב"ם מפרש באופן שונה: "כלומר, אף על פי שהם נתונים למרמס ולמרפס כעפר הזה שהכל דורסין אותו, סוף שיגברו וינצחו. וכן על דרך המשל - כמו שהעפר באחריתו יעלה על הדורסים אותו וישאר הוא והדורסים אותו לא יעמדו". כשם שהאדם בחיי חיותו הולך על האדמה בטח ודורך עליה כל העת, וסופו

טו. הרב מפוניבז' זצ"ל, בהיותו מכתת רגליו ממדינה למדינה ומעיר לעיר לגייס כספים עבור טובת ישיבת פוניבז', הגיע פעם לרומא, והתארח שם בבית יהודי אחד. באחד מן הימים פנה הרב אל המארח ואמר לו, יש לי בקשה קטנה ממך, ונא אל תסרב לי עליה. השיב לו המארח, כל מה שיאמר ויבקש הרב - אעשה בעבורו. אמר לו הרב מפוניבז', שמעתי שיש כאן את "שער הנצחון", השער שבנה טיטוס בשובו מירושלים, אחר שהחריב את בית המקדש, הרג רבבות מישראל והוליד את שארית הפליטה בשבי. אנא, קח אותי אל שער זה.

המארח קיים הבטחתו ולקח עמו את הרב אל שער הנצחון. נעמד הרב מפוניבז' על יד השער, לחש כמה מילים ופנה לשוב. המארח לא ידע את נפשו מרוב סקרנות, ולבסוף פצה את פיו ושאל את הרב, "ילמדנו רבינו, מה לחש שם הרב, על יד שער הנצחון?"

חיך הרב מפוניבז' והשיב, נעמדתי על יד השער וכה אמרתי: "טיטוס, טיטוס. איפה אתה היום, ואיפה אנחנו. אתה נשכחת מכל לב, שורפים את גופך בכל יום ואת אפרך מפזרים בים, ולא נותר ממך דבר מלבד איזה שער עלוב. ואילו אנו? - ממשיכים בגאון את אותה שרשרת הדורות שניסית לעצור, פותחים ישיבות, מעמידים תלמידים. עם הנצח ממשיך לחיות, לנצח!"

נאום ה'. וכענין זה בעינו הבטיחנו בתורה ע"י משה רבינו ע"ה שכן כתוב (ויקרא כו, מד) 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתם ולא געלתם לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם'.

ומסיים הרמב"ם את הדרכתו לבני תימן, שהיא גם הדרכתו אלינו: "ואתם אחינו חזקו ואמצו, והשענו על הפסוקים האלו האמיתיים ואל יבהילו אתכם השמדות אם תכפו עליכם, ואל יפחיד אתכם תוקף יד האויב עליכם וחלישות אומתנו. שכל הענין הזה אינו רק נסיון ובחינה להראות אמונתכם וחיבתכם בעולם, ושלא יחזיקו בדת האמת בעיתות כאלו אלא החכמים יראי ה' מזרע יעקב, הזרע הטהור והנקי, שנאמר עליהם (יואל ג, ה) 'ובשרידים אשר ה' קורא'". עד כאן דבריו הנפלאים.

את המשפט הזה אסור לאף אחד לשכוח: **"כמו שאי אפשר שיתבטל מציאותו של הקב"ה, כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם"**. האם יכול יהודי לדעת ידיעה כזו, להכיר את המילים הללו, ולא להיות שמח?! ובאלו הימים אנו שמחים בשמחה הזו. במה שזכינו והקב"ה הוא אבינו והוא מלכנו, העומד תמיד לימינו ומגן בעדנו. כך בימות החשמונאים, וכך בכל הדורות, אם בכלל ואם בפרט. וצריך לשים לב להודות ולשבח לו באלו הימים על כל הניסים שעשה לאבותינו ולנו, ובפרט בעת הדלקת הנרות. וכן בסעודות יש לראות לשמוח בהם שמחה של מצוה, ובכך יהיו מקודשות לשמים.

קץ שם לחושך - מעלת היסורים
כידוע מדברי רבותינו, תמיד יש קשר ושייכות בין פרשת השבוע, לאותו הזמן בו היא חלה. ואף פרשת מקץ, יש לה קשר מיוחד עם ימי החנוכה בהם היא נופלת. **כך** פותחים רבותינו במדרש תנחומא, את מדרשם על הפרשה: "כל דבר ודבר שיוצא מפי הקדוש ברוך הוא, בקצבה הוא נותן. לחמה נתן קץ שנאמר 'מקצה השמים מוצאו', לחושך נתן קץ שנאמר 'קץ שם לחושך ולכל תכלית הוא חוקר', ואף כשנחבש יוסף קץ שם לו, שנאמר, ויהי מקץ שנתים ימים".

יוסף הצדיק, שהיה בן זקונים לאביו, מצא את עצמו בשפל המדרגה מה שאין לתאר ואין לשער. הן במצבו הרוחני, בהיותו מרוחק מבית אביו ובשהותו בארץ מצרים שהיתה שקועה בכל התועבות והטומאות יותר מכל ארץ אחרת [ומסתמא שבבית הסהר שלהם המצב הרוחני היה קשה עוד יותר ויותר], והן במצבו הגשמי, בהיותו בודד מכל משפחתו, גר בארץ נכריה, ובהמשך גם מושלך בבית הכלא.

ועם כל זאת, "קץ שם לו". מדתו של הקדוש ברוך הוא שלכל דבר ודבר הוא שם קץ וסוף. ומרגע שהגיע הקץ, בן רגע עלה יוסף לגדולה, מבירא עמיקתא כפשוטו, לאיגרא רמא.

והנה, המתבונן בתורה רואה שכל הצרות הנוראות שנחתו על יוסף וכל הקשיים שעברו עליו, הם המה היו הגורמים

ואביון בעבור נעלים', והלא יוסף היה אז בן שבע עשרה שנה, נער שכחו במתניו, ואף מבית יעקב אבינו שהיו כל משפחתו גבורי חיל עצומים, וכפי שמובא בחז"ל (תרגום ירושלמי ריש ויגש), שכאשר נגש יהודה אל יוסף על דבר בנימין והזהיר אותו כי בכחו להחריב את כל ארץ מצרים רמז יוסף לבנו מנשה והוא בעט ברגלו והזדעזע כל הארמון, ואמר אז יהודה שמוכרח להיות שהוא שייך למשפחתם באיזה אופן כי גבורה כזו רק להם תתכן, ואם כן מדוע מכרו אותו האחים בעבור זוג נעלים בלבד ולא במחיר מלא?

אך על פי דברי הגמרא הללו, כותבים בעלי התוספות, אתי שפיר. כי כאשר הושלך יוסף אל הבור וגילה כי הבור מלא בנחשים ועקרבים, נתמלא לבו פחד. וכל כך פחד יוסף, עד שנחלש כחו ולא היה שווה יותר מזוג נעלים. וצרה זו לכשעצמה היא צרה גדולה, אך היא היתה רק 'הפתח'. הן בהמשך סבל יוסף עוד שנים רבות בארץ מצרים.

ומכל מקום, תחילת החשיכה היתה בבור. והאורה? - אף היא התחילה בבור, וכאמור 'ויריצוהו מן הבור', משם יצא יוסף ועלה לגדולה, למלוכה בכיפה של שמונים שנה רצופות. והנה הפסוק אומר "ויריצוהו

שהביאו אותו אל גדולתו. שהרי על ידי מכירתו והגעתו למצרים נמכר לפוטיפר, ואחרי כל נסיונותיו עם אשת פוטיפר הושלך לבית הסהר, ובעת ישיבתו בבית הסהר פגש בשרי האופים והמשקים ומשם יצא לגדולה. והנה בשעה שעברו על יוסף כל אלו הקשיים הרי לא ידע ממאומה, ולא ראה דבר מלבד אותה הצרה שהתרגשה עליו באותה העת והשעה, אך לאחר זמן, כאשר יצא מאפלה לאורה, יכל לראות ולהבין כיצד הקב"ה סיבב את כל ייסוריו לטוב לו ולמשפחתו לאחר מכן.

ולא על חנם באותו המקום בו התחילה לכאורה 'נפילתו' של יוסף ומשם היתה צרתו הראשונה, משם היתה העליה שלו לגדולה. הלא היכן התחילה החשיכה של יוסף? - בבור בו זרקו אותו אחיו. לא רק משום שעצם ההשלכה לבור על ידי אחיו היא קשה ואיומה, אלא גם משום שהבור עצמו היה מקום סכנה וכמו שדרשו רבותינו (שבת כב.) 'והבור ריק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו'.

ורבותינו בעלי התוספות (בדעת זקנים שם) ביארו על פי זה מה שלכאורה קשה מדוע אחי יוסף מכרוהו עבור זוג נעלים וכאמור (עמוס ב, ו) 'על מכרם בכסף צדיק

טז. והנה כבר תמהו המפרשים מפני מה ראו רבותינו להביא מימרא זו באמצע הסוגיא העוסקת בהלכות חנוכה, וכתבו ליישב בדרכים שונות. ולפי האמור נראה ליישב, כי אכן יש קשר ושייכות בין יוסף הצדיק שהיה שרוי בחשיכה ובאפלה עד לצאתו לאור גדול, לחשמונאים שהיו נתונים אף הם בחושך יון, עד לישועתם.

שנים שתכפו הגזירות והתגברו, נעשו סיבת האורה כאשר שבו ישראל בתשובה, נצחו החשמונאים את מלכות יון וזכו שתחזור המלכות לידיהם.

וממש כך היה גם אצל ישראל בעת שעבדו בארץ מצרים, שדוקא בזמן שבו הגדיל פרעה את השעבוד והודיע (שמות ה, ט) "תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר", ונראה היה אז שהחושך מתגבר והולך עד כי אפסה כל תקוה, דוקא אז האיר האור ובאה גאולתם ויציאתם ממצרים על ידי הקב"ה.

וכך היה גם עם דוד המלך ע"ה, מלך המשיח, שכל חייו התייסר בייסורים. הגמרא בברכות (נה:) מעידה עליו שכל שנות חייו לא ראה חלום טוב. הלא עוד טרם נמשח למלכות היה נרדף במשפחתו, וכפי שהוא אומר על עצמו (תהלים סט, ט) 'מוזר הייתי לאחי'. לאחר מכן כאשר נעשה חתנו של שאול נאלץ לברוח ולהסתתר ממנו, וגם לאחר מכן כאשר כבר התגלתה מלכותו ופסק שאול מלרדפו לא מלך אלא על יהודה, ואף אז באו עליו צרות אמנון ואדוניהו, ועל כולנה צרתו הגדולה בבנו אבשלום. בנו! שקם עליו להרגו. והוצרך דוד לעזוב את ביתו ולברוח לעבר הירדן, והיה זה כבר בעת זקנותו, כמה שנים קודם פטירתו. **ובעת** שהיה דוד המלך בורח בעת זקנותו מפני אבשלום בנו, מה שכבר נראה לנו לכאורה שהגיע לתחתית שאין למטה הימנה, היה עומד שמעי בן גרא שהיה ראש

מן הבור", וביאר החפץ חיים (ח"ח עה"ת פרשת מקץ), שבהיות וכבר הגיעה העת בה היה צריך יוסף לצאת מבור שביו ולעלות על כס מלכותו, לא היתה שהות להמתין לו אפילו מעט, אלא "וירצוהו מן הבור", האיכו בו והביאו אותו לפרעה תיכף ומיד. והטעם, כי הגיע ה'קץ שם לחושך' של הקב"ה, ומשהגיע, אין אפילו שהות נוספת של רגע. **וזהו** הקשר המובהק לזמנינו, לחג החנוכה. גם אז היו ישראל במצב של חושך ואפילה, "חושך זו מלכות יון שהחשיכה עיניהן של ישראל בגזירותיהן", וכמו שכתב הרמב"ם בתחילת הלכות חנוכה "בבית שני כשמלכי יון גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול", ובאגרת תימן מוסיף הרמב"ם שהיו גזירות אלו נ"ב שנה, ומכל מקום ברגע שהגיעה העת והשעה של 'קץ שם לחושך', הושיע הקב"ה את ישראל בנס עצום, וי"ב החשמונאים ואלעזר עמהם, אנשים שאינם רגילים במלחמה, נצחו אימפריה שלימה וצבא גדול מנוסה ומצוייד. וכמו שממשיך שם הרמב"ם "עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני". ואף אז נמצא שכל הנ"ב

זאת יודעים אנו, ששעה קשה זו שהיתה לדוד, באמת היא עבורו השעה המוצלחת ביותר שהיתה לו בכל ימי חייו...

ולכן אמר דוד המלך ע"ה (תהלים כג, ד) "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, שבטך ומשענתך המה ינחמוני". 'משענתך' זהו העזרה והמשענת שמושט הקב"ה לאדם ומובן מדוע היא מנחמת אותו, אך 'שבט' הוא שוט, וכיצד שוט מנחם את האדם? - אך באמת כאשר האדם יודע שהשוט מגיע מאבא שלו, ממי שדואג לו יותר מכל אחד אחר ורוצה רק בטובתו, אף השוט מנחם אותו. בידועו שכל היסורים הם רק לטובתו ולצרכו ואף להם יש סוף, ובזכרו שיום יבוא וסאת היסורים תתמלא, ואז יבוא הקב"ה וישים קץ לחושך, ישלח לו את המשענת והעזרה לה הוא זקוק, ויראה לו כיצד כל ייסוריו לא היו לחינם.

ולכן תמיד כאשר יש חושך, הן חושך כללי על הציבור כולו, והן חושך פרטי, צריך לזכור ש'קץ שם לחושך'. כל איש ישראלי אשר עוברות עליו צרות ומצוקות, אסור לו לאבד את הבטחון בהקב"ה. אסור לו לומר 'זהו, אני אבוד, אין לי סיכוי לצאת מזה'. נכון, עוברות עליך צרות, יש לך קשיים, אבל תדע שיש מטרה לכל המאורעות שעוברות עליך, ובהכרח שהם שיגרמו את טובתך באחרית. ולא די בזה, אלא שיתכן שדוקא הרגעים הקשים ביותר שיש לך, הם באמת הרגעים הכי מאושרים שלך, שבקלות תוכל להגיע בהם למדרגות רמות ונשגבות.

הסנהדרין וזורק אחריו אבנים וצועק (ש"ב טו, ז) "צא צא איש הדמים ואיש הבליעל", ואבישי בן צרויה שר צבאו של דוד בראותו כיצד מזלזל שמעי במלכות אמר לדוד תן לי רשות ואסיר את ראשו, אך דוד לא הסכים לו והשיב לאבישי, מה אתה רוצה ממנו, והלא "ה' אמר לו קלל", אם הוא מקלל אותי כנראה שזה מגיע לי בגזירת הבורא.

והנה, לכאורה זהו סבל עצום ונורא שאין לתאר ולשער, שעומד ראש הסנהדרין ומבזה בריש גלי את דוד המלך. לכאורה זהו הרגע הכי קשה שעבר על דוד בכל ימי חייו, הרגע בו הוא מוצא את עצמו נרדף בעת זקנותו על ידי בנו, ומושפל בפרהסיא על ידי ראש הסנהדרין.

אך מה גלו לנו חז"ל?

רבותינו גלו לנו (בזוה"ק, והביא דבריהם רבינו החפץ חיים בספרו שמי"ל שער התבונה פ"ח), שדוקא באותה העת, שהיא היתה עבורו לכאורה השעה הקשה ביותר, בזכות מה שדוד קיבל על עצמו את ייסוריו באהבה ואמר לאבישי "כי ה' אמר לו קלל", ובזכות שלא איבד את הבטחון בבורא וכפי שהמשיך ואמר לאבישי "אולי יראה ה' בעיני [בדמעות עיני] והשיב ה' לי טובה תחת קללתו היום הזה", התהפך דוד ונעשה באותו הרגע רגל רביעי במרכבה, יחד עם אבותינו הקדושים, וזהו שאנו חותמים בברכה "מגן דוד" כשם שאנו חותמים ב"מגן אברהם". והנה אנו אין לנו השגה והבנה במשמעות הדברים שדוד נעשה רגל רביעי במרכבה, אך

לכפר על עוונותיו ולצחצח את נפשו לקראת החיים האמיתיים, חיי העולם הבא, ומה ערך ומשקל יש ליסורים כאן לעומת העולם הבא שהוא עונג בלתי מושג ודבר נצחי.

ומסופר על הגאון מוילנא שתיאר פעם כיצד דיני המשפט בשמים ומה הם העונשים המגיעים למי שהמרה את פי ה' בחיי חיותו, והיה שם אחד מן התלמידים שהדברים כל כך זעזעו והבעיתו אותו עד שהתעלף ונכנס לסכנה. לאחר זמן, מושב לאיתנו, בא להגר"א וסיפר לו שבעבור ששמע דברים אלו מפיו נכנס לסכנה [כי חשב שאולי אין הדברים מדויקים והגר"א הגזים בתיאוריו]. אמר לו הגר"א, דע בני, כי כל מה שאמרתי נכון הוא ואיני חוזר בי אפילו ממילה אחת, אך בזאת טעיתי כי הייתי צריך להוסיף שמי שמתייסר כאן בזה העולם, מיקל לו הרבה מחשבון העולם הבא. **וכך** היה אומר החפץ חיים בשם הגר"א "אלמלא היסורים לא היה אדם מוצא ידיו ורגליו בעולם הבא". כי באמת כל אחד כאשר בוחן במעמקי לבו את צפונותיו, יודע גם יודע שהוא לא 'משה רבינו'... וגם לא פחות מזה. כל אחד יש בידיו את הכשלונות שלו, שאותם הוא צריך לתקן. וביסורים שאותם הוא מקבל בשמחה הוא חוסך מעצמו הרבה מעונשי שמים.

אך כמובן, על האדם להבין שאם הקב"ה שולח לו יסורים אז כנראה שהם מגיעים לו. או בשביל לרמוז לו שישבו מדרכו הרעה והקלוקלת או כדי לכפר על

ונעתיק את לשונו הזהב של רבינו יונה בספר שערי תשובה (ש"ב, ה) "ויש על הבוטח בה' להוחיל ממועוף צוקתו, כי יהיה החושך סיבת האורה, כמו שכתוב (מיכה ז, ח) 'אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי', ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים מזמור כב, י) "אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחשך לא היה אור לי". וכל איש ואיש ביום צר לו יתן לבו להבין ולהתענות עם התשובה והתפלה כמו שהציבור חייבים לצום ולהתענות בעת צרתם כאשר תיקנו חכמינו זכרונם לברכה, וזה צום נבחר ויום רצון".

כלומר, גם כאשר אדם מתייסר ביסורים, בגוף ובנפש, ונדמה לו שהוא שרוי בחושך ואפילה שאין כמותם, אל לו לפול לייאוש חס ושלום, כי אדרבה, ברבות הימים ידע ויבין ש'החושך' היא סיבת האורה, וכשם שהחושך של יוסף היתה סיבת הצלחתו, וכמו שהחושך ששלט בימי החשמונאים היה לבסוף סיבת האורה, כך גם יסורים אלו יתבררו לבסוף כאלו שגרמו והביאו לו את הטוב.

למשל, יסורים כאלו שהם באים בגלל עוונותיו של האדם לרמוז לו להיטיב את דרכיו, או יסורים שבאים לכפר לאדם על עוונותיו שעבר בימי חייו, אין לו להצטער בסיבתם כלל וכלל, אלא אדרבה, זהו יום אושר ושמחה לאדם, בודעו כי היסורים הללו אינם יסורים של נקמה ח"ו, אלא יסורים שבאים לרמוז לו ולזרז אותו ליישר דרכיו או

פירוש, כאב את בן כן ירצה ה' את אשר הוכיח וקיבל מוסרו וכדרך שהאב ירצה את בנו אחרי התוכחות".

יסורים של תורה

וכל מי שמתייסר ביסורים [ואין מי שלא...], כדאי לו לזכור את מה שמביא הסטייפלער זצ"ל בספרו ברכת פרץ על פרשת מקץ בענין היסורים. ומחמת שידיעת דבריו הנפלאים נחוצים ונצרכים לכל אחד ואחד, נעתיק את לשונו שם. אמרו רבותינו במדרש (בר"ר פצ"ב): "אמר רבי אלעזר, אין לך אדם בלא יסורין אשרי לאדם שיסורין באין עליו מן התורה שנאמר ומתורתך תלמדנו". פירוש, כותב הסטייפלער הקדוש, "ולעיל מיניה כתיב 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יח'". כלומר, דורש רבי אלעזר את כוונת הפסוקים, כי אשרי מי שהקב"ה מייסר אותו על ידי התורה הקדושה.

חטאיו. ולכן תפקידו של האדם להתעורר בתשובה בעת שבאים עליו יסורים ולהתחזק בתורה ובמעשים טובים, ויחד עם זאת להיות שמח בחלקו על שזכה שמן השמים שלחו אליו את היסורים בכדי לעוררו לשוב ובכדי לכפר לו על חטאיו".

וכפי שכותב זאת רבינו יונה בלשונו הנפלא (שם) "וכאשר יקבל האדם את מוסר ה' ויטיב דרכיו ומעלליו ראוי לו שישמח ביסוריו לפי שהועילוהו תועלות נשגבות, ויש לו להודות לה' יתברך עליהם כמו על שאר ההצלחות שנאמר (תהלים קטז יג) 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא' ונאמר 'צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא', ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ספרי ואתחנן) "רבי אליעזר בן יעקב אומר כל זמן שהאדם שרוי בשלוה אין מתכפר לו מעוונותיו כלום ועל ידי היסורין הוא מתרצה למקום שנאמר (משלי יג יב) 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה',

יז. ולמרבה הצער רבים הם האנשים שאינם מבינים את זה. שולחים להם מן השמים יסורים בכדי שיתעוררו לשוב, והם במקום לשוב מחפשים לפתור בכוחות עצמם את כל הסיבות 'הטבעיות' שלדעתם הביאו עליהם את היסורים. החפץ חיים היה ממשיל על זה את אותו אסיר שהיה כלוא שנים רבות בבית הסהר, והיה כבול בידיו וברגליו בשלשלאות כבדות של ברזל. אותו אסיר החליט שהוא מוכרח לברוח מבית הכלא, והתחיל לשפשף את השלשלאות זו בזו, בתקוה שינתקו אי - פעם. שוטה הוא זה! כל אלו התחבולות לא יסייעו בידו לצאת את בית האסורים, כי אם ילך לראות פני המלך ולפייסו ולבקש ממנו חנינה.

נכון, היה מסיים החפץ חיים, שיש לאדם את חובת ההשתדלות, לנסות לצאת מצרותיו ומצוקותיו. אך יחד עם זאת, אל לו לשכוח, ולו לרגע, מי שלח לו את אלו היסורים, ומה הטעם שבאו אליו היסורים. כי רק בהתבוננות ישרה של האדם, שבה הוא מבין שעליו לתקן את דרכיו ולשפר מעלליו, ורק כאשר הוא פונה להקב"ה מעומק לבו ומבקש מלפניו, אז באמת הוא יכול לפעול גדולות ונצורות ולסלק מעליו את כל היסורים.

יכול לסדר שיהא מצבו הגשמי יותר טוב וכיו"ב, פשיטא שכל אלו היסורים שבאין לו על ידי עסק התורה והמצוות נלקחים בבית דין של מעלה בחשבון היסורים שלו ומנכים בערכם יסורים אחרים שהיו מזומנים לבוא עליו, ונמצא שלא הפסיד כלל וכלל ע"י היסורים שבאו לו מחמת התורה אלא שתחת אשר יסורים בעלמא המה רק כפרה ומירוק לעוונותיו והכשרת גופו לקבל השפעה דקדושה, הרי היסורים שבאים מחמת עסקו בתורה ובמצוות מלבד שהן מזבח כפרה ככל יסורין דעלמא, עוד המה זכות נורא ואיום בעצמותן ונחשב כאילו הקריב נפשו לפני הקב"ה, ואמרו חז"ל (אדר"ג פ"ג מ"ו) 'פה אחד בצער ממאה שלא בצער' ושנינו (אבות פ"ה מ"ג) 'לפום צערא אגרא', נמצא דמחמת היסורין הבאים ע"י התורה והמצוות לא נוסף לו יסורין אפילו משהו, כי תחת זה ינוכה לו ממנת היסורין הבאין עליו, ועוד הם רווח עצום ורב שאין לתאר ולהשיג כלל וכמו שנתבאר, וזהו שאמר 'אין לך אדם שאין לו יסורין אשרי מי שיסוריו מן התורה'.

וזהו דבר נפלא וטובה עצומה שנתן לנו הקב"ה. לא די בכך שהוא שולח לנו ברוב רחמיו וברוב רצונו להיטיב לנו יסורים לייסרנו ולטהר נשמתנו לעולם הבא, אלא עוד הוא מחשיב לנו אף את עסק התורה

"וביאור הדברים הוא", ממשיך הסטייפלער בדבריו הנפלאים, "דבאמת האדם מוכרח ליסורים למען מצבו הרוחני למרק עוונותיו וכדאמרין בשבת (נה:) 'אין יסורין בלא עון' [זולת בצדיקים גדולים שיש בהן יסורין של אהבה ויש מהן שמקבלים עליהן יסורין מרצונם]. הכלל דהיסורין מוכרחים הם לאדם הן למען כפרת עוונותיו והן למען השגת התורה והעולם הבא, אבל צריך לדעת שהיסורים נשלחים בדקדוק עצום מאוד וכמבואר במסכת ערכין (טז:) שאפילו הושיט ידו לקחת ג' מטבעות ועלו בידו שנים נחשב זה בכלל יסורין מה שיצטרך להטריח להושיט ידו עוד הפעם לקחת מטבע ע"ש, וכו', הרי שכל פרט מהיסורין באין על ידי פסק דין מיוחד מבית של מעלה".

וכיון שבלאו הכי כל אחד ואחד מוכרח לסבול במהלך חייו יסורים בכדי להיטיב לו באחריתו, "וכיון שהיסורין נשלחים במדה ובמשורה מדויקת מאוד רק לפי המוכרח לו לפי מה שהוא בלא תוספות משהו, אם כן ודאי שהיסורין שיש לאדם על ידי עסק התורה והמצוות כגון מה שאמרו חז"ל 'כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו'', וכן מה שמנדד שנה מעיניו למען שקידת התורה, וכן עצם יגיעת התורה ובפרט כשיגע בה בזמן שאין לו חשק ורצון לזה או שנדמה לו שאילולי עסק התורה היה

יח. והסטייפלער הקדוש היה נאה דורש ונאה מקיים, שהרי כידוע, צרות רבות ורעות עברו עליו. פעם נכנס אצלו יהודי שבור ורצון ותינה בפניו את בעיותיו השונות ומצוקותיו הגדולות. אמר לו

בכלל היסורין. כאשר אחד מגיע לבית המדרש, פותח ספר, וכבר ראשו נמצא במקום אחר או עיניו נעצמות – עליו לדעת שהתגברות בשעה זו ולימוד מתוך קושי, שבשבילו זה יסורין של ממש, חוסכים לו יסורים במקומות אחרים. וכך הוא יוצא ברווח כפלים, גם זכה ליסורים שיכפרו לו עוונותיו ויצחצחו את נפשו, וגם זכה ללימוד התורה הקדושה שהיא המצוה היקרה ביותר מכל התרי"ג מצוות, ואף כח סגולתה בכפרת

הסטייפלער זצ"ל, בוא ותשמע לעצתי, ואל תתעמק כל כך בצרותיך שאינם אלא ענין זמני וחולף כאן בזה העולם העובר. תסיח דעתך מהם ותתעסק רק עם עולם הנצח שלך. וכדי להחיות לב יהודי נדכא ושביר הוסיף הסטייפלער וגילה טפח על עצמו, וכך אמר לו. דע לך, שלי היו את כל הנתונים ואת כל הסיבות בעולם שאצא עם הארץ גמור, זה שאינו יודע מימינו ומשמאלו. שנים שסבלתי מעניות נוראה, ובשבת קדש לא עלה על שולחני אלא לחם שחור. בזה היתה מתחילה ובה היתה נגמרת סעודת השבת. ולא שבת אחת ולא שתים, אלא כמה וכמה שנים שזה היה מאכלנו בשבת.

עד כדי כך רבתה העניות אצל הסטייפלער, עד שבהיותו מלמד לתלמידים אירע פעם אחת ולא בא לשייבה. הכל תהו ותמהו, כי היה ידוע הסטייפלער בגודל הקביעות שלו ושמעולם לא חיסר שיעור. אמרו לעצמם, נלך אל ביתו ונראה מה קרה עמו, אולי נפל למשכב.

הגיעו אל ביתו ומצאו אותו שוכב במיטתו וגמרא בידיו, עסוק בתלמודו. הרגיש שנכנסו, וכשראה שהגיעו תלמידיו אורו עיניו ופנה אליהם, טוב שבאתם, בואו ושמעו שיעור. וכך מסר להם את השיעור באותו היום כאשר הוא שוכב במיטתו והם עומדים מסביב. לאחר מכן הסביר להם כי זוג מכנסים יחיד יש לו, וכיון שנקרעו לא יכל לבוא לשייבה למסור את השיעור.

ואף צער גידול בנים עצום היה לי, שהיה ניתן לחלק אותו למאה אנשים, המשיך הסטייפלער, ולא פירט. וחתן מופלג היה לי, רבי שאול זצ"ל, שבהיותו צעיר לימים כבן שלושים הלך לעולמו ונותרתי אנכי לדאוג לשמונת יתומיו בחוסר כל, וגם בעיות בריאות רבות היו לי, ועוד צרות רבות ותלאות גדולות עברו עלי, שאם הייתי מתעמק בהם לא הייתי מסוגל ללמוד אפילו דף גמרא אחד! אך הקב"ה עשה עמדי חסד ובזכות לימוד המוסר שהחזקתי בו בכל ימי חיי ובזכות מעט התורה שלמדתי [כך אמר הסטייפלער בענוותנותו] לא השגחתי בכל הקורות אתי ולא התעמקתי והתעסקתי בכל צרותי, והחזקתי מעמד. כך אמר הסטייפלער לאותו יהודי, שמוכן מאליו שיצא מביתו כאדם אחר לגמרי, אדם חדש.

וכך עלינו ללמוד ענין זה מדוד המלך ע"ה, שעם היותו נרדף כל ימי חייו ועם כל תלאותיו השונות שעבר, מעולם לא פסק בגללם מלימוד התורה. ולכן אמרו חז"ל (ויק"ר כ, א) על הפסוק (ש"א טז, יב) 'וטוב רואי' - 'כל מי שהיה רואה את דוד המלך היה שב לתלמודו', כי כל אחד היה רואה כיצד דוד המלך אינו מניח לצרותיו ולטרדותיו להעסיק אותו ולבטל אותו מעסק תורתו, והיה דבר זה מחייב אותו. ועוד אומר דוד המלך ע"ה (תהלים סט, יד) 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון', כל ה"אני", המהות שלי, היא תפילה אליך. וכן אנו, אל לנו לבוא מחמת ריבוי הצרות והיסורים לידי שיבוש הדעת מרוב יגון ועצבון, אלא אדרבה, לחזק את המבטח בה' שכל המאורעות אך לטובה הם, ולהוסיף שקיעות בתורה ותפילה.

ועליך לשלם כבר עכשיו את כל התמורה עבור הסחורה שאתה מקבל. התפלא הסוחר, והלא כמה וכמה שנים שאני משלם רק חלק מן התשלום בשעת הקניה, ומעולם לא קרה שמחמת זה לא עמדתי בדיבורי ולא השלמתי את חובי במשך הזמן, ומה יום מיומים. השיבו לו, הן אמת דברת, אך מה נעשה ובעל הבית, הסיטונאי, סוגר את העסק בעקבות כך שהוא עולה לארץ ישראל? אין באפשרותו לתת לך הקפה נוספת, יען ובעוד שבוע כבר מתעתד הוא להפליג ארצה.

והנמשל פשוט. עם ישראל אחר קבלת התורה, חטא בחטא עצום ונורא, חטא העגל. אין לנו הבנה כיצד טעו בזה, אבל מכיון שטעו וחטאו נגזרה עליהם גזירת כליון. משעמד משה רבינו והתפלל על ישראל, התעוררו רחמי הקב"ה וגברה מדת הרחמים שלא לכלותם, אך עדיין נגזר שבכל דור ודור יפרע הקב"ה מישראל מקצת מחטא העגל, וכל פורענות ופורענות שבאה על ישראל יש בה קצת מפרעון חטא העגל [כמו שאמרו בסנהדרין קב.]. כך היה בכל הדורות כולם, אך לא כן בדור הזה. הדור שלנו הוא דור אחרון, ערב הגאולה, שלאחריו 'בעל הבית סוגר את העסק'. משכך, אין אפשרות לתת עוד 'הקפה' ולדחות חלק מן הצרות והיסורים לדורות הבאים, כי אין כאלו.

ועל הדור הזה, אמר רבי שלום שבדרון, התבטא מרן החפץ חיים ואמר שהוא 'דור המירוק', דור הצחצוח, בו מנקים את כל

עוונותיו של אדם הוא למעלה מכל כח, וכמו שאמרו בגמרא (ר"ה יח.) "בזבח ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר הוא בדברי תורה".

הדור שלנו - דור המירוק

והנה בדור שלנו, החושך כבר כיסה את הארץ. הצרות מתגברות ומתחזקות הן בכלל והן בפרט, והתלאות מתרבות מיום ליום. גם הקשיים הרוחניים, שנעשתה ההתמודדות עם פגעי הרחוב קשה מנשוא, וגם הצרות הגשמיות שיש לכל אחד ואחד בתוך ביתו, משפחתו, ואצלו עצמו. מפני מה דוקא בדור החלוש שלנו, יש כל כך הרבה צרות, כל כך הרבה התמודדויות!?

שמעתי מהגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל שהמשיל זאת במשל נמרץ. מעשה היה בסוחר גדול שהיה מסתחר כדרך הסוחרים, שקונים בזול בכמויות גדולות מסיטונאי גדול, ומוכרים ביוקר לאנשים פרטיים או לחנויות קטנות. דרך הסוחר היתה, שכאשר היה קונה אצל הסיטונאי כמות גדולה של סחורה, היה משלם לו חלק מן התשלום בו במקום, ואילו את שאר התשלום היה משלם במשך החודשים שלאחר מכן, בהתאם להצלחת מכירותיו, עד שהיה פורע את החוב כולו. כך נהג במשך שנים.

פעם אחת הגיע הסוחר לסיטונאי, וכדרכו ביקש להזמין סחורה. כשהגיעה עת התשלום, אמרו לו, הפעם אין באפשרותך לקנות בהקפה ולשלם רק חלק מן התשלום,

והשקפות פסולות לבתי החינוך, ממילא הדור הבא נתון כבר בידיהם, ח"ו. ולכן ציוו היוונים שיכתבו ישראל ויחקקו את הכפירה בה' יתברך דווקא על קרן השור, אותה הקרן בה משקים את הילד הרך ובה מרווים את צמאונם.

וחג החנוכה כשמו כן הוא, מלשון 'חינוך', לרמז כי בימים אלו אנו מציינים את נצחון החשמונאים שלא נתנו ליוונים להחדיר את השקפותיהם הפסולות בבנינו, ובמסירות נפש נלחמו בהם עד שהכריעו אותם במערכה וזכו למצוא בבית המקדש את פך השמן הטהור, המרמז על החינוך הטהור אותו ישראל מעניקים לבניהם. ומטעם זה אמרו חכמים (שבת כג:) "הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים", כי הימים הללו מיועדים ומיוחדים יותר משאר ימות השנה לענין חינוך הבנים לתורה ולמצוות, לאהבת ה' וליראתו.

וכיצד הוא החינוך שצריך אדם לחנך את בניו?

תחילה וראש האדם צריך לחנך את עצמו, ולהוות דוגמא אישית לבניו ולמשפחתו. הן כך אמרו חכמים (שבת כא:): "נר איש וביתו". ראשית כל "נר איש", הדלק את הנר שלך, את עצמך, ולאחר מכן ממילא - "וביתו", תווכח כיצד אף ביתך ומשפחתך למדים מדרכך בראותם אותך, והולכים גם הם לאורך.

בדידי הוה עובדא, שהוצרכתי ללכת פעם ליהודי נכבד אחד, לצורך איזה ענין.

הלכלוך, ומטהרים את הנפשות מכל טומאה וזוהמה. ולכן הצרות מתגברות והייסורים הולכים ותכפים, בכדי להכין נפשותנו לקראת הגאולה השלימה ולקראת בואו של מלך המשיח. ונמצא אם כן שדוקא החושך שכל כך מתגבר בזמננו הוא הוא יהיה לנו לסיבת האור, במהרה בימינו, אמן.

חנוכה - חג החינוך

כבר הבאנו את דברי רבותינו במדרש, המספרים כיצד היוונים גזרו על ישראל לכתוב על קרן השור 'אין לנו חלק באלוקי ישראל'. ביאורים שונים נאמרו במפרשים מדוע דווקא על קרן השור בקשו היוונים שיכתבו זאת ישראל, וחלק מהם הבאנו למעלה.

ביאור נוסף כתבו המפרשים, כי הקרן שימשה בעבר ככלי להשקות בו את הילדים הרכים. הגמרא במסכת שבת (לה:): אומרת ששופר איננו מוקצה בשבת, משום שראוי 'לגמץ בו לקטן'. כך היה המנהג בימיהם, שהיו עושים מן הקרן כעין שופר, ממלאים אותו במים או בשאר משקים מצדו הרחב, ומשקים ממנו לקטן בפתחו הצר.

ובהיות ומהות ורצון היוונים היה להביא את כלל ישראל לידי הכפירה בה', הרי שאין להם דרך טובה יותר לעשות זאת מאשר הפגיעה בקדושת ובטהרת ילדיהם של ישראל. ולכן התאמצו הרבה בגזירות על חינוך הבנים הקטנים והרכים, כי בהעדר חינוך יהודי נכון ובהכנסת דעות זרות

על פני תבל. התלמיד השיב לו, 'כבוד הרב, ברור לי שצלחת חמין היא הדבר החשוב ביותר, ואף ראייה יש לי לדבר. בכל שבת, בשעת הסעודה, עת אני רוצה לומר על שולחן השבת דברי תורה ששמעתי בכיתה, מקדים אותי אבי ומבקש 'הביאו את החמין', והוא יושב ואוכל, ובתוך כדי אכילתו אני עומד ואומר את דברי התורה. ואבי? - ספק שומע את דברי ספק עסוק הוא בהכנת צלחת שניה או שלישית. האם אין זו הוכחה שחמין הוא הדבר החשוב והמוערך ביותר?!

שמע המנהל את דבריו, ופטרו לשלום. אחר, התקשר לבית הילד, וביקש מאביו שיסור אליו למחרת. הגיע האב אל המנהל, וכולו נרגז: 'מה קרה?' הילד שלי עושה בעיות? וכן על זה הדרך.

אומר לו המנהל, שב כאן ותשמע סיפור. לפני כמה ימים הרב בכיתתו של בן היקר, שאל מהו הדבר החשוב ביותר שישנו עלי אדמות. היודע אתה מה הוא השיב? 'צלחת חמין! ויודע אתה מהיכן הוא יודע את ה'ידיעה' הזו, ומי לימד אותו את זה? אתה!! אתה בשולחן השבת, במקום לתת ערך וחשיבות לדברי התורה של בן, נתת מקום לצלחת החמין. שמע האב וקיבל. הבטיח לתקן את הענין.

ואכן, בשבתות שלאחר מכן, כאשר נעמד הבן לומר דברי תורה על השולחן, הכריז האב בקול גדול כי עתה הולכים לשמוע דברי תורה, וכרגע אין שום דבר אחר מלבדם. וכך במשך תקופה ארוכה התאמן

בתוך כדי שיחתנו, הכניס האיש את ידו לכיסו, ובנו הקטן שעמד שם על ידו צעק 'כסף! כסף!...' ממתי ילד צועק 'כסף' כשאבא שלו מכניס את היד לכיס?! - אבל כנראה כשהאווירה בבית היא כסף, כסף, ועוד כסף, וכאשר האב מקרין לילדיו שהכסף הוא העסק החשוב לו ביותר על ידי דיבוריו והתנהגותו, גם זה קורה. כמה חבל. הרי אם היה רוצה, היה יכול היהודי הזה לזכות שכאשר הוא מכניס את ידו לכיסו יצעק הילד 'עט לכתוב דבר תורה! וכדומה, ומה רב הנזק שזהו המסר וזהו החינוך אותו הוא מעביר לילדיו.

מעשה היה כאן באחד מתלמודי התורה, שאחד מן הרבנים שאל את תלמידיו, 'אמרו לי נא, מהו הדבר הכי חשוב שקיים בעולמנו'. תלמיד אחד השיב 'תורה', ילד שני אמר 'תפילה', השלישי הגיב 'גמילות חסדים', וכן הלאה. לפתע נעמד ילד אחד ואמר, 'הרב, איני מבין. הלא הדבר החשוב ביותר זהו צלחת חמין, לא?!! בתחילה סברו כי התבדח, אך לאחר מכן, כששאל אותו שוב הרב את השאלה וקיבל את אותה התשובה, הבין שהילד רציני, ויש דברים בגו.

בשעת מעשה לא עשה הרב דבר, אך לאחר מכן פגש במנהל הת"ת וסיפר לו את המעשה. המתין המנהל מספר ימים, ולאחר שלשה - ארבעה ימים קרא לילד, הזכיר לו את שאלת הרב בכיתה ואת תשובתו שהשיב, וביקש לשמוע הסבר מדוע אכן הוא חושב שצלחת חמין היא החשובה לו ביותר

שער עירו ואומרים (דברים כא, כ) "בננו זה איננו שומע בקולנו זולל וסובא". דיבור זה של הורי הילד, כותב האדמו"ר ממונקאטש, הוא כעין וידוי והודאה על כך שהם גרמו לכל זאת, כי "בננו זה איננו שומע בקולנו", בן זה לא שמע בביתנו את קול התורה מתנגן לו, את קול התפילה הבוקע ממנו, ולכן הוא "זולל וסובא". ולא על חנם ציוותה התורה שיגידו זאת ההורים בשעה זו, לפני כל באי שער העיר ולפני בית הדין. בכדי להודיע לרבים שיכולים הם למנוע את בנם מהדרדר כל כך, וזאת על ידי נתינת דוגמא אישית נאותה. על ידי נתינת ערך וחשיבות לעסק התורה ומצוותיה, ומאידך - זלזול וביטול לכל עניני עולם ההבל, הבלה והחולף.

וזו היא מצות היום, שידליק כל אחד את האור בביתו, 'אין אור אלא תורה' (תענית ז:), בהקדשת זמן להתבוננות וחשיבה כיצד ניתן לרומם את קרן התורה בתוך ביתו. וזכורני כיצד היה זועק דודי ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל בימים אלו, "הנרות הללו קודש הם", הקב"ה נתן לאדם נרות יקרים, 'נר ה' נשמת אדם' (משלי כ, כז), אלו בניו חביביו, ו"קודש הם, ואין לנו רשות להשתמש בהם", הקב"ה לא נתן אותם לאדם כדי שייעזר בהם לפרנסתו או כדי שיתן להם ללכת אחר תאוות לבם. הן "קודש הם", ראויים הם להתקדש בקדושת התורה ולהתעלות מעלה מעלה, ולכן צריך כל אחד לראות ולדאוג שידלקו, שתבער בהם אש התורה, וראשית כל זהו על ידי

האב ונתן כבוד גדול לדברי התורה, עד שהם הפכו להיות החלק המרכזי בשולחן השבת. **לפעמים** אדם לא שם לב למה שהוא עושה וכיצד הוא מתנהג, אך עליו לדעת כי הילדים שלו מרגישים טוב מאוד את התנהגותו ואת דעתו. לא רק ילד מוכשר, אלא כל ילד, ידע ויבחין אם לאבא שלו חשובים דברי התורה, או לחילופין, צלחת [או דלי...] חמין. הן כך אומרת הגמרא במסכת סוכה (נו:): "שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה", ופירש שם רש"י "מה שהתינוק מדבר בשוק - מאביו או מאמו שמע".

ומאידך, סיפר לי ראש ישיבה, שאמרה לו זקינה אחת כהאי לישנא 'הרבה צרות עברתי בחיי, והרבה תלאות עברו על ראשי, אך מעולם לא אבדתי את האמונה והבטחון בחי העולמיים. ומדוע? - משום שבילדותי הייתי מתעוררת תמיד באמצע הלילה לשמע מנגינתו העריבה של אבא שלי, שהיה קם בחצות הליל לעסוק בתורה הקדושה. המנגינה הזו נכנסה ונספגה היטב בעצמותי כל כך, עד שלא היה כח בכל הצרות והתלאות שעברו עלי להשכיח את נגינת התורה הזו ממני.

וביסוד פשוט זה שהחינוך וההשפעה על הילד באים בראש ובראשונה מהדוגמא האישית אותה הוא מקבל בביתו, ביאר האדמו"ר ממונקאטש זצ"ל על דרך הרמז את מה שאמרה התורה בפרשת בן סורר ומורה, שאביו ואמו מביאים אותו אל

בעצמו וזיכך נפשו בתורה הקדושה, וכאמרם בספרי האזינו (א) "אמר להם משה לישראל, שמא אתם יודעים כמה צער נצטערתי על התורה וכמה עמל עמלתי בה ומה יגיעה יגעתי בה... נתתי נפשי עליה, דמי נתתי עליה. כשם שלמדתי אותה בצער כך תהיו אתם למודים אותה בצער". רק לאחר שמושה רבינו התאמץ בעצמו והצטער על התורה הקדושה בכל כחו ונפשו, גם "זיכה", הרביץ תורה בישראל ולימד את כל העם דעת והשכלי".

ריבוי הצדקה בחנוכה

עוד ענין שכתבו בספרים שצריך להקפיד עליו בחג החנוכה, הוא נתינת הצדקה. וכך הביא המשנה ברורה (סי' עת"ר סק"א) בשם המגן אברהם, ש"נוהגים העניים לשובב על הפתחים בימי החנוכה".

וכתב הפרי מגדים, שהוא לפי שישראל בזמן ששלטו עליהם היוונים נתרשלו

ההכרה של האדם עצמו בדבר והדוגמא האישית אותה יתן לילדיו.

וכאשר אדם זוכה להוות דוגמא אישית, להשפיע ולהאיר לו ולמשפחתו, לקיים את מצות חכמים להדליק "נר איש וביתו", אז ממילא הוא מקרין גם החוצה, לסביבה היותר רחוקה לו, ולרחוב כולו. וזהו שאמרו חכמים (שבת כא:) כי אדם צריך להדליק את הנרות בפתח הסמוך לרשות הרבים, כי אחר שאדם מדליק לו ולביתו, יכול הוא להמשיך ולהתקדם בהפצת האור גם לרבים.

והסדר הזה הוא הראוי והנכון. מתחילה על האדם 'לחנק' את עצמו, להוות דוגמא אישית למשפחתו ולסביבתו הקרובה, ורק לאחר מכן להוסיף ולהשפיע על הרבים. לכך אמר התנא במסכת אבות (פ"ה מ"ט) "משה זכה וזיכה את הרבים – זכות הרבים תלוי בו". ראשית – "משה זכה", התאמץ

יט. וצריך לדעת שזיכוי הרבים והשפעה על הציבור אינו רק על ידי כיתות רגלים ממקום למקום ומסירת שיעורים ברבים. הגאון בעל מלא הרועים מביא מרבו החוזה מלובלין, שהסביר את הפסוק שאומר דוד המלך ע"ה בתהילים (פד, ו) "אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם", כי "עוז" זו התורה הקדושה וכמו שדרשו חז"ל (ויק"ר פל"א, ה) על הפסוק "ה' עוז לעמו יתן", עוז זו התורה. ואמר החוזה מלובלין, "אשרי אדם עוז לו בך", אדם כזה שהוא דבוק בתורה הקדושה ואוחז בה תמיד, "מסילות בלבבם". בעצם האחיזה והעסק בתורה הקדושה הוא פועל וסולל מסילות בלבבם של ישראל להחזירם למוטב וליישר את דרכם למקום.

והוא הוא מה שכותב החזון איש (אגרות ח"ג סב) "אם היו בני תורה עמלים בתורה לאמיתתה, היו מצילים ילדים הרבה ואנשים רבים מהרהורי עבירה וכפירה וכיוצא בזה, בשפע קדשם, בהשתפך רוח טהרה בעולם. ובסביבות בעל תורה אמיתי הדבר ניכר לעיניים השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה. וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין העין הרואה מרגשת בהם לדקותם". עד כאן דבריו הנוראים.

ללומדי תורה להחזיקם". וכדברים הללו ממש כתב גם הגאון המקובל רבי שלום בוגלו זצ"ל בביאורו 'מקדש מלך' על הזהר הקדוש (ח"ג דף נג), שהחזקת לומדי התורה בימי החנוכה הם סגולה לכפר ולתקן את העוונות החמורים והקשים ביותר.³

ויש לבאר עוד בענין הצדקה בחנוכה, שהרי אמרו רבותינו שהיוונים צוו על ישראל לכתוב על קרן השור 'אין לנו חלק באלוקי ישראל'. למעלה ביארנו בכמה דרכים מפני מה בקשו היוונים שיכתבו זאת ישראל דוקא על קרן השור, וכל הביאורים נכונים ולכולם יש אסמכתאות מדברי רבותינו, וכמאמר ז"ל (במדבר רבה פי"ג, טו) "שבעים פנים לתורה".

והסבר נוסף כתבו המפרשים, על פי מה שאמרו בגמרא בשבת (קיה:) "מעולם לא קראתי לשורי שורי אלא שדי". כלומר, השור הוא עיקרו של השדה, שעל ידו מוכשר השדה לחרישה, לקבלת הזרעים, וכן הלאה. נמצא אם כן, שהשור מהווה סמל ורמז על עיקר פרנסתו של האדם, ולכן דוקא בו חפצו היוונים שיכתבו עליו ישראל שאין להם חלק באלוקי ישראל, לאמר: 'אין

בתורה ובעבודה, וכמו שכתב הב"ח [הובאו דבריו לעיל]. ו'עבודה' כוללת תפילה וגמילות חסדים, ולכן כנגד זה צריכים ישראל לתקן רפיון זה לדורות ולהתחזק בימים אלו בתורה ובעבודה, ובכלל זה בגמילות חסדים בממונם, בנתינת הצדקה. ובפרט בנתינת הצדקה ללומדי תורה ולתלמידי חכמים, שאז נמצא שחזיקו גם את ענין הגמילות חסדים וגם את ענין התורה בחדא מחתא.

ובספרים כתבו שיש סודות גדולים בנתינת הצדקה בימים אלו, וכי צדקה באלו הימים בכחה לקרב את הגאולה. הטעם הוא משום שעל ידי הצדקה מוכן כסאו של משיח וכמו שנאמר בפסוק (ישעיה נד, יד) "ובצדקה תכונני", ובאלו הימים מאיר האור הגנוז על ידי אור הנרות, עליו נאמר "וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה מרפא בכנפיה" [כמבואר כל זה בזה"ק מקץ דף רג: ובספה"ק].

ובספר יסוד ושורש העבודה כתב (שער המפקד) "גודל מעלת נתינת הצדקה בשמונת ימי חנוכה אלו, יותר מבכל השנה. הובא בספרים כי ימים אלו מסוגלים מאוד לתקון פגמי נפשו בנתינת הצדקה, ובייחוד

3. ובאמת מצאנו לרבותינו שכתבו שגם בשאר ימות השנה גדול כח הצדקה לכפר ולתקן לאדם כל חטא ואשם, וכמו שאמרו במדרש (דב"ר פ"ה, ג) "זה שאמר הכתוב עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח. הקרבנות אין מכפרים אלא לשוגג, והצדקה והדינים מכפרים בין לשוגג בין למזיד", הרי שכח הצדקה לכפר עוונותיו של אדם גדול אף יותר מכח הקרבנות [ועיין במנוחת שלום חי"ב סי' סח]. וכל שכן בימי החנוכה הללו שיש בהם ענין נוסף בנתינת הצדקה כפי שהבאנו, וגם הוא זמן המוכן ומיועד לתשובה כמו שנתבאר למעלה, שהצדקה תועיל הרבה הרבה לכפר ולטהר כל אדם מחטאיו.

בטחוננו בו שהוא לבדו יספיק לנו את כל צרכנו וכל מזונותינו ופרנסתנו, אנו מרבים בנתינת הצדקה. כי בשונה מהיוונים הארורים אשר אינם מסוגלים להבין כיצד ניתן לפזר ממון רב לצדקה, והלא האדם מפסיד את מעותיו שטרח ויגע בהם כל כך, אנו יודעים כי לא זו בלבד שאין נתינת הצדקה מחסרת את ממוננו, אלא אדרבה, מוסיפה עליו עוד, וכמו שאמרו בגמרא (גיטין ז): "אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהן צדקה, וכל שכן כשהן מרובין".

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שבזכות הזהירות במצוות הצדקה, נזכה לחזותו במו עינינו בקיומה והתגשמותה של תפילתנו "וקרב לנו הישועה, כי אין קץ לימי הרעה", וכמו שאמרו רבותינו במדרש (ילקוט"ש ישעיהו פנ"ו רמז תפד, ועי' ב"ב י). "דרש רבי יהודה בר אלעאי, גדולה צדקה שמקרבת הישועה שנאמר 'ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא'", במהרה בימינו, אכ"ר.

הקב"ה זן ומפרנס אותנו, ואין מזוננו תלוי בו. אנו דואגים לעצמנו לבדנו, וכל פרנסתנו היא בכוחות עצמנו'.

אולם אנו יודעים שזהו הבל הבלים. הקב"ה זן מביצי כנים ועד קרני ראמים, ומפרנס כל אחד ואחד לפי צרכו וטובתו. יתירה מזו, אין לאדם כח להשיג יותר ממה שחפץ לתת לו הבורא, ולו פרוטה אחת, גם אם יעשה את כל ההשתדלויות שבעולם. וידוע מה שהיה נוהג החפץ חיים זצ"ל להשיב לשואליו (ראה בח"ח עה"ת עמ' קו), כי הפרנסה היא כמו חבית יין שיש לה ברז בתחתיתה להוציא מתוכה את היין. וכי אם יתקינו ברז נוסף לחבית, יהיה אפשר להוציא ממנה יותר יין? אף הפרנסה כך היא. נגזר לאדם כמות מזונותיו אשר ראוייה לו, וכל עבודה נוספת והשתדלות יתירה כמוה כפתיחת ברז נוסף לאותה החבית....

ולכן דוקא בימים אלו, בכדי לפרסם את אמונתנו השלימה בהקב"ה, ואת

סימן א

ביאורים במטבע ברכת על הנסים לחנוכה

א.

במטבע תפילת על הנסים נאמר: "בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" וכו'.

ויש להבין מדוע בית חשמונאי תיקנו הנוסח להעבירם מחוקי רצונך, ולא כרגיל בשאר מקומות להעבירם ממצותיך, מדוע באה ההדגשה על החוקים, ומה הענין שמלכות יון רצתה להעביר את ישראל דווקא מהחוקים.

כאשר נתבונן ונבדוק מה גזרה מלכות יון לבטל ולהעביר, מלבד שלא יעסקו בתורה, נמצא שהם גזרו על השבת, על המילה, על ראש חודש, ועל מקוה וענין טבילת הנשים. ומענין הדבר שמצאתי לנכד הרמב"ם ז"ל הוא רבי דוד הנגיד ז"ל שכה כתב

א. עיין שבת (כ"א ב') וברש"י ז"ל שם ומבואר דתפילה זו תקנו בית חשמונאי. ונודע שבתפילות התפילה סידורן ובחירתן יש עומק לפנים מעומק, וטובא טובא גניז בהו וכאשר כתבו הגאון פני יהושע ברכות (כ"ח ב'), והגאון יעב"ץ ז"ל בהקדמה לסידורו, והגאון רבי חיים וולז'ין ז"ל בספר נפש החיים (ש"ב פ"י ואילך), והגאון חיד"א ז"ל בספרו שו"ת חיים שאל ח"ב (ס"ס י"א) ובספרו שו"ת טוב עין (סימן י"ח אות ל"ה ואות מ'), וכן הוא בשו"ת רבינו החתם סופר ח"ו (סימן פ"ד), ובצוואה שבסוף שו"ת אגודת אוזב מדברי ועוד, ונתבאר בחיבורי עטרת משה בס"ד, השי"ת יוכני להוציאו לאורה בקרוב לתועלת שוחרי תורה ותושיה אמן.

ב. כמבואר במגלה יונית (פסקא י"א ול"ה נדפסה בסדור עבודת ישראל), וכן כתב רבי דוד אבודרהם ז"ל בספרו (באור ענין חנוכה), וכן הוא ביוצרות לשבת חנוכה, ביוצר לשבת שניה דחנוכה. ועיין סנהדרין (מ"ו א') מעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים ע"ש.

ג. כנ"ל, וראה ביוצר לשבת ראשונה דחנוכה.

ד. כנ"ל, וביוצר לשבת שניה דחנוכה: "חשב להפר חודש ושבת" ועיין בהערה שם, ועיין ראש השנה (כ"ה א') וברש"י, ובסנהדרין (י"א א' וי"ב א') והגהות מהר"צ חיות ז"ל שם.

ה. עיין ביוצר לשבת ראשונה דחנוכה: "טוהר טבילות מקוה מהם החדיל, טשו (כלומר פרשו) קדושים מנשיהם להבדיל", וביוצר לשבת ב' דחנוכה: "יעצו לבטל טבילות עם בזוז" וכו', ומקור הדברים

במדרשו לפרשת ויקהל (דף ר"ט): "תלמוד תורה, מילה, טבילה ושבת שעליהן מסרו ישראל עצמן ושקדו עליהן הם קיימים לנצח", הרי שנקט בדוקא את אותם הדברים שגזרו יון לבטל מישראל ודוק.

במדרש לחנוכה (נוסח ג') שנדפס בספר ביהמ"ד (ח"ו דף ב'). וראה במדרש משלי (סוף פ"ל): "אם נבלת בהתנשא, זה יון שגזרו לבטל נשותיהן של ישראל, כד"א כי נבלה עשה בישראל", ויתכן שהכוונה שתבעל להגמון תחילה וכמו שפירש רש"י ז"ל שבת (כ"ג א'), וכלשון הפייט ביוצר לשבת ב' חנוכה: "יזמו לעשות נבלה ארוסה בטרם תנשא, לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה", ואכן לזאת יקרא נבלה וכנ"ל, ועיין סנהדרין (מ"ד א'): "מלמד שבעל עכן נערה המאורסה, כתיב הכא כי נבלה עשה וכתוב התם כי עשתה נבלה בישראל" ודוק. [ועיין למהר"ל ז"ל בחידושי אגדות שם והבן היטב].

ולוא דמסתפינא אמינא דטעות סופר קלה נפלה במדרש משלי ובמקום לבטל צריך לומר לבעל (וחילוף בין אות ט' לאות ע' קל ושכיח, והבן). ובילקוט שמעוני (משלי שם) הגירסא שגזרו לבטל מפריה ורביה, ומובן לפי האמור שגזרו על ביטול הטבילה והמקוה ומשום הכי ישראל פרשו מנשותיהן, וכנ"ל בלשון הפייט, וכן הוא במדרש שבספר ביהמ"ד שם, אך לפי זה הראיה מהפסוק כי נבלה עשה וגו' אינה מתיישבת כל כך היטב ועיין.

וידידי הרה"ג רבי יצחק בלאנק שליט"א העירני מדברי רבינו בעל הטורים בראשית (כ"ו כ"ב) שכתב: "ויחפור באר אחרת וגו' ויקרא שמה רחובות וגו', רחובות כנגד יון שגזרו שלא יטבלו למונעם מפריה ורביה ונעשה להם נס ונודמן להם מקוה לכל אחד ואחד, וזהו ופרינו בארץ". וכן הוא בדברי הפייט יוצר לשבת ראשונה דחנוכה: "טוהר טבילות מקוה מהם החדיל, וכו', טרחם סקרת נס להגדיל, יחיד ונשא שוכן שמים ימן לכולם מקואות מים" וכו', ע"ש. [והגאון האדר"ת ז"ל בספרו עטרת אד"ר על בעל הטורים (שם דף ל"ז) כתב: "הך גזירה [שלא יטבלו] נמצא במעילה (י"ז א'), אבל הנס לא נזכר שם ולא ידעתי אנה", ובמחכת"ה לא ראה לכל האמור ועיין שם בהערה ודוק].

ומן האמור יש להבין דברות קדשו של שארי דודי זקני הגאון ריש גלותא דבבל רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו שו"ת רב פעלים ח"ד (קונטרס סוד ישרים סימן י"א) שכתב: "הגזירה בימי בית חשמונאי היתה על שלשה דברים שהם שבת מילה וראש חודש, והגזירה על הנדה היתה בזמן התנאים שגזרו הקיסרים של רומא כנוכר במעילה (י"ז א') עכ"ל, ולהאמור יש להבין שהרי גם יון גזרו על המקוה וכנ"ל, ועיין לרבינו שלמה אלקבץ ז"ל בהקדמתו לספר מנות הלוי (ר"ב ע"ב) מה שכתב בזה ולהאמור צ"ע, וי"ל.

ועיין בדברי הגאון האדר"ת ז"ל בעטרת אד"ר שם מההיא דמעילה, וצ"ע דשם לא מיירי מהיונים ולא קאי על זמן החשמונאים וכאשר כתב הגאון רבי יוסף חיים ז"ל, והוא מוכרח מגוף התלמוד שם דהא רבי שמעון בר יוחאי נסע לרומא לבטל הגזירות, והוא היה יותר ממאתיים שנה מזמן החשמונאים וזה ברור וצ"ע. והאידנא מצאתי לרבינו חיים ברבי שמואל מטולידו ז"ל בספרו צרור החיים (במדרשו לחנוכה דף ק"ג) שכתב: "ומלכות יון הרשעה היתה תכונה שלהם רעה להעביר ישראל מדתם ולבטלם מן המצוות ומן התורה כמו שאמרו במסכת מעילה פעם אחת גזרה מלכות יון שמד על ישראל שלא ישמרו השבת ולא ימולו בניהם ויבעלו נדות וכו', אמרו מי ילך ויבטל הגזירה ילך רבי שמעון בר יוחאי

ויש להבין מדוע גזרה יון על דברים אלו במיוחד, ומצאתי שעמדו בה גאוני קמאי ז"ל כגון תלמיד הרשב"א ז"ל רבינו חיים ברבי שמואל מטולידו ז"ל בספרו צרור החיים (דף קי"ג) שכתב: "מלכות יון הרשעה בקשה להעביר ישראל מדתם וגזרו לבטל שבת ושלא ימולו ושלא יקדשו את החודש וכונתם לרעה בדעתם כי אלו הדברים מביאין שפע לישראל ומקיימים אותם כי השבת יש בו ברכה כמו דאמאמר וברכתו מכל הימים, ובמילה כתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקת שמים וארץ לא שמתי ובקדוש החודש יש בו שפע ברא החודש שהיא מתחדשת ואומרים בברכת הלבנה שהם עתידים להתחדש כמותה ועל כן היו רוצים היונים לבטל כל אלו המצוות כדי שלא יהיה לישראל שפע והם עמדו במצוותם", ולדרכו יובן היטב גם גזרת יון בענין ביטול מצות פרו ורבו ודוק.

ולתלמיד הר"ן ז"ל הוא רבינו יוסף מסרגוסה ז"ל בספרו על התורה (דף ע' ואילך) מצאתי בס"ד שגם הוא עמד בשאלה זו וכה כתב: "בבית שני מלכות יון העמיק להתחכם לבטל מעלינו המצוות, ויש לשאול מה ראו לבטל מאתנו אלו השלשה לבד שהם שבתא ירחא ומהילותא, והלא שאר ימים טובים חמורים מראש חודש, אלא שאין ספק שזה היה עומק ההתחכמות, לפי שראו רבים קמים עלינו לכלותינו ולא יכלו לנו חשבו שזכות המצוות היה לנו למגן ועל כן נתחכמו להסירן ממנו, ובחרו באלו השלשה אשר

דמלומד בנסים הוא וכו', הנה לך כי לעולם מלכות יון ומלכות רומי חייבת כוונתם לבטל ישראל מדתם שהרי גזרו שיבטלו שבת ומילה ושיבעלו נדות" עכ"ל, ואיני יודע מה אידון בה שנראה שגרס בתלמוד עצמו שמלכות יון גזרו הנך תלת גזירות, ואם כן איך יתכן דרבי שמעון בר יוחאי ילך לבטל גזירות אלו שהיו כמאתיים שנה לפניו, ותו סיים שם במלכות רומי חייבת, ומאן דכר שמה התם, ואולי כוונתו ז"ל להקיש מזמן רבי שמעון בר יוחאי דמצינו שיון גזרה כן ומינה נמי לזמן בית חשמונאי, וכל זה דוחק ועדיין צריך עיון וליבון, ועיין ראש השנה (י"ט א'): "פעם אחת גזרה המלכות שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו בניהם ושיחללו השבתות" ע"ש, ועיין לרמב"ם ז"ל באגרת תימן (דף קכ"ז) ע"ש. [ולהבין מדוע גזרו על תורה שבת ומילה, פשוט הוא דהנהו תלת ברית ניהו, ועיין לרמב"ם ז"ל במאמר דרך עץ חיים מה שהביא מהקדוש רבינו שמשון אוסטרופולר ז"ל הי"ד והבן היטב. שוב מצאתי כן במגילה יונית הנדפסת בסדור עבודת ישראל דף תמ"א פסקא י"א ול"א ול"ב ול"ה ע"ש].

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו הכתוב לחיים (פרק פ"ו דקכ"ד ע"א) הביא דהיונים בקשו לעקור מישראל שלש מצות ואלו הן שבת מילה וראש חדש, ומצוות אלו ישראל עושין בשמחה ויום טוב, ולכן אמר קרא שמ"ח נפש עבדך, רמז על שלש מצוות אלו שבת מילה חדש, ודייק לומר נפש עבדך כי במצוות אלו מצינו דישאל מסרי נפשיהו על קדוש ה' ע"ש, והדברים צריכים ביאור חדא שהרי היונים גזרו על מצוות נוספות זולת הנך תלת וכדלעיל משם חז"ל, ותו מניין שישראל עושים ראש חודש בשמחה, ותו היכן מצינו שישראל מסרי נפשיהו על חודש, ואולי מההיא דסנהדרין (י"א א' וי"ב א') וצ"ע, ועיין לעיל הערה ד'.

הם רומזות עיקר גדול, כי המילה אות ברית קדש אשר שם בבשרינו באשר נבדלנו משאר האומות להיות לו לעבדים חתומים בחותם של קדושה, וכו', השבת אות היא לעולם בין ה' וישראל שהם המאמינים במלכותו וכו', והנה קרבן של ראש חודש יש בו סוד גדול ומופלא להעביר אשמותינו דכתיב ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה ואמרין בשבועות (ט' א') אותה נושא עון ואין אחרת נושאה עון וכו', וגלוי הטעם שיש לקרבן ראש חודש מעלה על שאר הקרבנות הוא מה שאמרו חז"ל (שם) חטאת לה' אמר הקב"ה הקריבו עלי כפרה על שמעטתי את הירח וכו', עיין שם כל דברות קדשו הנפלאים, ועוד עיין בהא למהרש"א ז"ל ולמפרשי העין יעקב לראש השנה (י"ח א') ולמעילה (י"ז ב') ודוק היטב. [ורבי דוד אבודרהם ז"ל (בביאור סדר חנוכה דף ר"א) כתב: "וגזרו שלא יקיימו ראש חודש שבת ומילה שהם עיקרי התורה" ע"ש].

ב.

ובס"ד אמרתי אף אני אענה את חלקי בזה, ואכתוב את אשר חנני השי"ת ברחמי ורוב חסדיו, ואפיל תחינה לפני שוכן מעונה יתעלה שינחני בדרך האמת ושימצאו דברי חן ושכל טוב בעיניו ובעיני כל אדם אמן.

ונראה לי לבאר, דכאשר נתבונן נראה דכל המצות דלעיל שגזרה מלכות יון לבטלן, הן בבחינת **חוק**, וחוק כנודע הוא "דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם בדבר אלא גזירת מלך וחוקותיו על עבדיו".

והריני בס"ד לבאר הדברים. שבת שהיא **חוק**, מצאנו כן במכילתא (פרשת בשלח עה"פ שם שם לו חק ומשפט) "חק זה השבת" ע"ש. וכן מילה שהיא **חוק** מבואר כן במטבע ברכת המילה "אשר קדש ידיד מבטן **וחק** בשארו שם". וראש חודש שהוא בבחינת **חוק**

ו. לשון רש"י ז"ל בראשית (כ"ו ה'). ועוד עיין לרש"י ז"ל שמות (ט"ו כ"ו), ויקרא (י"ח ה', י"ט י"ט), ורש"י קהלת (ב' ג' ד"ה ולאחוז), וברכות (ל"ג ב'), וברמב"ן ויקרא (שם, וכ"א ט"ו) ולדברים (ד' ד'), ועיין יומא (ס"ז ב') ורבינו בחיי (ר"פ חקת), ואור החיים הקדוש דברים (י"ח ד'), ועיין רמב"ם סוף הלכות מעילה, ובמדרש במדבר רבה (פ"ט ס"ה) ומשם מקור לדברי הרמב"ם דלעיל וע"ש. [ועיין בספר שיחות מוסר לגאון רבי חיים שמואלביץ ז"ל].

ז. וכן בנוסח ברכת "רצה והחליצנו" של ברכת המזון דשבת קודש: "כי יום גדול וקדוש הוא מלפניך, נשבות בו וננוח בו ונתענג בו כמצות חוקי רצונך" וכו' (לפי נוסח בני ספרד). ועיין שו"ת תשב"ץ ח"ג (ס"ס כ"ט) שכתב: "דבשבת וראש חודש מסיים במוסף וחוקי שבתות וראשי חודשים להם קבעת והשבת גם כן חוק שנאמר שם שם לו חק ומשפט ודרשו בסנהדרין (נ"ו ב') שבת ודיניו במרה איפקוד", וקצת קשה שלא הביא דברי המכילתא ששם מפורש בהדיא דשבת חק נקראת, ועיין היטב למהר"ל ז"ל בספר תפארת

מתבאר בנוסח הברכה דמוסף של ראש חודש "חוקי ראשי חדשים להם קבעת"ט. וגם ענין המקוה והטבילה הוא חק וכלשון הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות מקואות: "דבר ברור

ישראל (פרק מ"א). [ודע דדברי התשב"ץ לפי הנראה נעלמו לרגע מהגאון ערוך השלחן או"ח (סימן תכ"ה אות ב') ע"ש, ונוסח הרשב"ץ לכאורה חדשה ולא כן נוסח בני ספרד ואשכנז, ויתבאר במקומו בס"ד].

ומצאתי בפרקי רבי אליעזר (פרק י"ח דף נ"ח הוצאת אשכול): "תדע לך שכן הוא כשיצאו ישראל ממצרים עד שלא נתן להם את התורה הנחיל את השבת לישראל, ושתי שבתות שבתו ישראל עד שלא נתן להם את התורה שנאמר ומצוות וחוקים ותורה ציוות להם ביד משה עבדך (נחמיה ט' י"ד)", ולכאורה אינו מובן מה ראייה מצא בפסוק זה ועיין בביאור שם, ויש להוסיף דדייקא מקרא דהביא יליף דשבת נקראת חק וכנ"ל, והארכת במקומו בס"ד.

ח. ובמדרש תנחומא (לך לך סימן כ'): "וכן ישעיה הנביא אומר לכן הרחיבה שאול נפשה ופעה פיה לבלתי חק, למי שאין בו חק ברית מילה, ומנין שהיא נקראת חק שנאמר ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם". ורבי דוד אבודרהם ז"ל בספרו (בענין מילה) כתב: "ואמר על המילה, חק שאין בה טעם ידוע לנו אלא גזירת מלך", ובמדרש בראשית רבה (פנ"ג סימן ז'): "ויקרא אברהם שם בנו יצחק יצא חוק לעולם", ופירש הרד"ל: "חוק ברית מילה לשמונה" וכו', ובפירוש מהר"ז: "יצא חוק היינו חוק מילה וכמו שכתוב ויעמידה ליעקב לחוק ועיין שמות רבה (פ"ל ס"ט) ובשיר השירים רבה סוף פסוק ישקני" עכ"ל, ובפירוש הרב החזקוני בראשית (כ"ו ה'): "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת חוקותי וגו' שצוה לזרעו אחריו שהיו נמולים כדכתיב והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם ואומר ויעמידה ליעקב לחוק וגו'", ועיין לגאון יעב"ץ ז"ל בריש ספר מגדל עוז. [ומה שכתב בזה בשו"ת הלכות קטנות ח"ב (סימן ס"ב) ונמשך אחריו בנו הרב המניח ז"ל בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א (סימן קע"א) ע"ש, הדברים תמוהים וצע"ג, ועיין בשאלת יעב"ץ שם, ובעקרי הד"ט יו"ד (סימן כ"ח אות י"ג), ובמנחת יצחק שעל ספר החינוך (מצוה ב' אות ג'), ולרבינו חיים אחי מהר"ל ז"ל בספר החיים (ח"ב פ"ב דף כ"ד), ושו"ת חתם סופר אה"ע (ח"א סימן י"ז) וקצרת].

ונפלא שמצאתי בס"ד בספר הזהר הקדוש ח"ב (ד"מ ע"א) שדרשו קרא זה דשם שם לו חק ומשפט על מצות מילה: "גזירין הוו ולא אתפרעו, אימתי איתפרעו בשעתא דכתיב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו" וכו', ושם (ד"ס רע"ב): "בקדמיתא כד עאלו בני ישראל בקיימא דקב"ה לא עאלו כדקא יאות, מאי טעמא בגין דאתגזרו ולא אתפרעו ולא אתגלייא רשימא קדישא, כיון דמטו הכא מאי כתיב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו, תמן עאלו בתרין חולקין קדישין בההוא גילוייא דאיתגלייא רשימא דלהון ואקרון חק ומשפט", ושם (דקכ"ה ע"ב): "במצרים אתגזרו ולא אתפרעו והכא הא אתפרעו ועאלו בברית קיימא דכתיב שם שם לו חק ומשפט דייקא, ושם נסהו בהאי את קדישא דאיתגלייא בהו והכא איתקיים בהו על ידא דמשה גזירה דקיימא דכתיב ויקח משה את הדם ויזרק על העם וכו'" ודוק. [ועיין היטב בדברי הרמב"ן ז"ל בחידושו לבימות (מ"ו א'), ויש לעיין אם על פי המובא כאן יתיישב מה שהעיר ועורר שם ודוק היטב].

ט. ובמדרש שמות רבה (פט"ו סימן כ"ה): "מגיד דבריו ליעקב זו התורה, חוקיו ומשפטיו לישראל אלו קדושי החדשים שיש בהם חוקים ומשפטים" ודוק. ובנוסח ברכת הלבנה חק וזמן נתן להם וכו', ובספר דברים (ה' ה'): "ראה לימדתי אתכם חקים ומשפטים וגו' ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם

וגלוי שהטומאות והטהרות גזירת הכתוב הוא ואינן מדברים שדעתו של אדם מכריעתם והרי הן מכלל החוקים, וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים'.

ועכשיו יאירו הדברים ומובן היטב נוסח התפילה שתיקנו חז"ל "להעבירם מחוקי רצונך" דייקא, שכל המצוות שרצו היונים לבטל אכן חוקים הן ודוק היטב.

ומצאתי בס"ד בסדור הגאון יעב"ץ ז"ל בביאורו ל"על הנסים" שכה כתב: "על הנסים דחנוכה תיבותיו ק"ח וכו', כי חק לישראל שבו יצא יוסף מבית האסורים, ובטלה עבודה מאבותינו במצרים וכו' היתה הגאולה הגמורה, שכן נאמר בפסח והיה הדבר הזה לך לחק, כן על ידי החק היא תשועת חנוכה, וכו' תהיה הגאולה העתידה בשומו לים חק"ו עכ"ל.

ולפי משנ"ת בס"ד יובן היטב מה ענין חק לכאן, ומפליא הדבר שמנין על הנסים דחנוכה חק תיבות (ועל"ע הערה א') דוק והבן. [ויש נוסחאות שיש בהן יותר מח"ק תיבות, ועיין בספר בני יששכר מאמרי חודש כסלו (מאמר ב' אות ו' ואות כ"ד, מאמר ד' אות א') ע"ש].

לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים ואמרו רק עם וחכם ונבון הגוי הגדול הזה", ובשבת (ע"ה א') דרשו ז"ל חכמתכם ובינתכם זה חשבון תקופות ומזלות ע"ש, ולדברינו מובן היטב מדוע אכן נקראו חוקים וכמבואר לעיל, ומהרש"א שבת שם כתב דנקט דוקא חכמות הללו משום דעליהן אתי שפיר לשון בינה וככתוב בינה לעיתים (דה"א י"ב ל"ג), ולפי מה שכתבנו אתי שפיר נמי שגם הם בכלל החוקים ולפיכך נקט בדוקא להנך חכמות דהיינו חישוב תקופות ומזלות, ועיין ירושלמי עירובין (פ"ג ה"ט) דדריש ואני נתתי להם חקים לא טובים על סדרי המועדות של שני ימים טובים ע"ש, ובתרגום יהונתן בן עוזיאל לישעיה (כ"ד ה') תרגם: "חלפו חק - אבטילו מועדי"א ודוק היטב. ועיין שו"ת דברי מלכאל ח"א (סימן ל"ב ד"ח ע"א), ובכל אשר רמז וציין הגאון רבי יהודה מוסקאטו ז"ל בביאורו קול יהודה על ספר הכוזרי (מאמר א' סימן ע"ט) ולא איסתייעא מילתא האידנא לעיין בה עיין שם. [ודע דבתורה תמימה דברים שם אות ז' פירש כמהרש"א ולא הזכיר שמו ע"ש].

ועתה נדפס מכתב יד פירוש רבינו הרוקח ז"ל על התורה וראיתי לו (דברים שם) שכתב: "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים בגימטריא סוד תקופות וסוד העיבור", ומהרש"ל ז"ל בחכמת שלמה סוכה (כ"ח א') כתב תקופות היינו מולד הלבנה ודוק היטב.

י. וגם רב סעדיה גאון ז"ל בספר המצוות שלו (עשין ק"ע) כתב דטבילה היא חק, וזו לשונו: "במעין ובור ללמוד חק", וביאר הגרי"פ פרלא ז"ל (שם דשצ"ו ע"ג): היא מצוה שיטבול הטמא במי מקוה או מעיין כדכתיב אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור. ומקור דברי הרמב"ם ז"ל בדברות חז"ל הוא בפסיקתא לפרשת פרה: "אמר להם חייכם שאין המת מטמא ולא המים מטהרים אלא גזירת מלך מלכי המלכים הוא" וכו', וככתוב בספר אור שמח שם. ועיין בספר האשל (מערכת מ' אות כ"ט) שכתב שבספר הזהר הקדוש ח"ב (דקצ"ח ע"ב ד"ה פתח) מפורש כמו שכתב הרמב"ם ז"ל ע"ש. ואיני רואה שם משמעות לזה ע"ש. [ואם הרמב"ם ז"ל ראה והשתמש בספר הזהר הקדוש עיין בחיבורי יד סופר ח"ב (סימן ג' הערה ה'), ובחיבורי זכות יצחק (ס"ס ו'), ונתבאר באריכות בכללי הרמב"ם דילן בס"ד].

ג.

ולחבין מדוע אכן עמדה מלכות יון דוקא כנגד החוקים, ומדוע במיוחד גזרו ורצו לבטל מצוות הללו שהן בבחינת חוק, נראה, משום דנבצר ונמנע משכל וחכמת יון להבין, ואי אפשר היה להשיג ענין החוק, דחכמת יון היא חכמת השכל וההגיון האנושי, וכל דבר שאי אפשר להבין בשכל ולמצוא בו טעם הגיוני מובן ומוסבר לא יכול היה להתקיים ולעמוד לפי סברתם, ומשום כך רצו להעביר ולעקור המצוות הללו שאין לנו בהן טעם מובן וחק הן.

ואפשר לפי זה להסביר מדוע גזרו על אכילת חזיר וביטול ענין החופה^א וכן "תבעל להגמון תחילה", וענין הגדלת הזימה והפריצות^ב, והוא לפי מה שנתבאר דמחכמת יון נמנע מלהבין ולהשיג ענין החוק, ומאחר שגם דברים אלו הם בבחינת חוק^ג, לכן

יא. דברי הפייט ביוצר דשבת שניה דחנוכה: "טכסיסי חופה וברית נועד ירהגנו קוסטינר", עיין שם בארוכה, ועיין גם בפייט ביוצר לשבת ראשונה דחנוכה, ושנינו במגילת תענית (פרק ו' ד"ג ע"א): "במה היו מצירים להם מלכי יון שהיו מושיבין קסטריאות בעיירות לענות את הכלות ואחר כך היו נשואות לבעליהם וכו', בת אחת היתה למתתיהו (בן יוחנן כהן גדול) וכשהגיע זמנה להנשא בא הקסטריין לטמאה ולא הניחו אותו וקנאו מתתיהו ובניו וגברה ידם על מלכות יון ונמסרו בידם והרגום ובאותו היום שבטלוהו עשאוהו יום טוב" ע"ש. [ואפשר דיש להגיה לשון הברייתא ובמקום קסטריאות וקסטריין, צריך לומר קוסטינראות וקוסטינר וכלשון הפייט, ועיין].

ועיין במדרש תהלים (פצ"ג ס"א): "ויעט כמעיל קנאה אלו בני חשמונאי שעטו בגדי קנאה", ולהאמור מובן היטב דקנאה נופלת דייקא בענין זה כי קנאה חמת גבר (משלי ו' ל"ד), ובני חשמונאי מעשה אבותיהם לוי בדיהם לקנא לבת יעקב ולברית כלוי ופינחס, והיינו קרא ועוררתי בניך ציון על בניך יון (זכריה ט' ג'), ובית חשמונאי הם שגזרו ישראל הבא על הגויה חייב משום נשג"ז כאומרם במסכת עבודה זרה (ל"ו ב') ויש להאריך. (קנאה בגימטריא ציון, בגימטריא מלך יון). [ועיין לקמן הערה ל'].

יב. וכלשון הפייט לשבת חנוכה: "גן נעול השרץ (כלומר גזירת הבעל להגמון, שגן נעול אלו הבתולות כאומרם ז"ל בשיר השירים רבה על פסוק זה), שתוק איסוף הפרץ (כלומר להרבות שתוקים ואסופים, ועיין יבמות ט"ז ב' וי"ז א'), ספק ארץ" (כלומר להרבות זימה ופריצות בארץ). [ועיין לקמן הערה ל'].

יג. אכילת חזיר חק הוא כמבואר ביומא (ס"ז ב'), ועיין בפירוש רש"י תורה בראשית (כ"ו ה'), ושמות (ט"ו כ"ו), ויקרא (י"ח ה'), ועיין לעיל הערה ו'.

וכן עריות חק הוא כמפורש במכילתא בשלח עה"פ שם שם לו חק ומשפט - "חק אלו העריות". וכתב הרמב"ן ז"ל בבאורו לתורה (ויקרא י"ח ו'): "והעריות מכלל החוקים דברים שהם גזירת מלך", וזו לשון הרמב"ן ז"ל בדרשה על ספר קהלת (דף ר"א): "והנה קידש את העם היושב בארצו בקדושת העריות וברבוי המצוות להיותם לשמו, ולכך אמר ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטיי", והרב המגיד משנה

יכלו היונים לתפוס בשכלם המזוהם דברים אלו ומשום כך גזרו גם עליהם, וכאשר כתבנו **שחוק** אינו מובן כלל לחכמת יון שהוא סמל וענין החכמה החיצונית שאי אפשר לה להבין דבר שאינו מוסבר בשכל הטבעי, ובבחינת "מגיד דבריו ליעקב **חוקיו** ומשפטיו לישראל - לא עשה כן לכל גוי" ודוק.

וגם אפשר שחכמינו ז"ל תיקנו בדוקא **ולהעבירם** מחוקי רצונך, ולא בלשון **ולבטלם** מחוקי רצונך, כי לשון ביטול נופל רק על מצות עשה, מה שאין כן כאן שהיו בגזירות יון גם ענין שיעברו על לאוין, ושאכן שם בדוקא הלשון הוא **לעבור**, ותיקנו חז"ל לשון כולל הנופל גם על עשין וגם על לאוין, ועיין בזה בספר בני יששכר (מאמרי חודש כסלו) ודוק.

ותלי"ת מצאתי לרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל (ויקרא ט"ז י"ז) אחר שהאריך לבאר סוד ענין השעיר לעזאזל, עיין שם דבריו היקרים והמופלאים, סיים ואמר: "ולא אוכל לפרש, כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחר היוני (אריסטו שר"י) אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס בדעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו בסברתו איננו האמת" עכל"ק ז"ל. וזה ממש כדברינו בס"ד, שחכמת יון אי אפשר לה להבין דבר שאינו מושג לפי סברתם ושכלם, ולכן בקשו להעביר מהחוקים דייקא וכמשנ"ת בס"ד.

ואלו דברות הרמב"ן ז"ל בדרשתו "תורת ה' תמימה" (דף קמ"ז): "ומכאן תראה אכזריות ראש הפילוסופים וקשיו - ימחה שמו - שהוא מכחיש דברים שראו רבים וראינו אמיתותם ונתפרסמו בעולם ובאותם זמנים קדמונים כגון ימיו של משה רבינו ע"ה היו נודעים לכל וכו', וכאשר קמו היונים והם עם חדש שלא נחלו חכמה כאשר ביאר בעל ספר הכוזרי (מאמר א' סימן ס"ו) קם האיש הידוע (היוני) ולא האמין רק במורגש, וחפש חכמות מורגשות והכחיש הרוחניות ואין פעולה בעולם רק לטבעים, ודבר ידוע ומפורסם שאינו כן, ובאותו הזמן של משה רבינו ע"ה לא היה שום רשע או אפיקורוס כופר באלו" ע"ש.

והן הם דברות רבינו הגדול הגר"א ז"ל: "ודאי הוא שהיה אריסטו כופר מהתחלה ועד סוף, שאילו בא לפניי הייתי מראה לו סיבוב החמה והלבנה עם כוכביהם מאירים על

הלכות אישות (פ"א ה"ד) כתב: "ואל תתמה לפי שאיסור העריות היא גזירה ודבר שאין לו טעם", וכן כתב עוד שם (הלכה ו') ע"ש. וכן מצאתי להדיא דעריות חק במדרש מאור האפלה (ריש דף שס"א), ועיין לרמב"ם ז"ל בשמונה פרקים (סוף פ"ו) ע"ש"ה. [וצ"ע בספר ראשית חכמה בסוף הספר (בהקדמה לפרק המצוות דר"ג ע"ג) מושם הספרא ע"ש, שוב מצאתי שעמדו בזה הגאון רבי אברהם הכהן ז"ל משאלוניקי בספרו טהרת המים (חלק שיורי טהרה מערכת ח' אות ס"א) והגאון רבי אברהם גרודזינסקי ז"ל הי"ד בספרו תורת אברהם (דמ"ג ע"א וע"ב ובהערה שם), ועוד יתבאר בס"ד].

השלחן הזה כאשר יאיר ברקיע השמים, ואיך היה מכחיש בדעתו לומר שהעולם מתנהג על פי הטבע, וכי היה מן הנמנע לשמעון הצדיק שהיה בדורו להראות לו נפלאות רבות מגבורת הש"י, אלא היה היוני יודע בוראו ומכיון למרוד בו, והביא דברי קדשו אלו תלמידו הגאון רבי מנחם מנדל ז"ל משקלוב בהקדמתו לפירוש הגר"א על מסכת אבות ועיין שם עוד דברים נפלאים".

ועוד מצאתי בס"ד לתלמיד הרמב"ן ז"ל הוא רבינו הרשב"א ז"ל בתשובותיו (ח"א סימן ט' ד"ה ודע) שכתב: "ותחייב החקירה הפילוסופית ביטול קריעת ים סוף וכלל כל התורה שידבר השי"ת עם האדם ויצוה על מניעת החזיר והנבילה, והחרישה בשור וחמור, ויצוה על השחיטה מן הצואר" וכו'. ובחון לשון הזהב של רבינו הרשב"א ז"ל שבאמרו שהפילוסופיה תבטל כלל התורה, מפרש ואזיל כמה ממצוות התורה שכולן **חוקים** וכנ"ל, שאכן חכמת יון, הפילוסופיה, היא היא כנגד החוקים בדוקא וכמשנ"ת. [ועיין תוספות ישנים יומא (ס"ז ב'), ובמדרש פסיקתא דרב כהנא (פסקא פרה דל"ח סע"ב) ושם נסמן ע"ש].

ולפי דברינו אלו בס"ד חושבני שנבין גם מה שמצינו לחכמינו ז"ל בכמה מקומות שהדגישו ענין חילול **המזבח** על ידי מלכות יון, כההיא דעבודה זרה (נ"ב ב') אבני מזבח ששיקצו מלכות יון, וסוכה (נ"ו ב') בת בילגה שנישאת לסרדיוט אחד ממלכי יון בזמן מתתיה בן יוחנן (כפרש"י שם) וכשנכנסו יונים להיכל היתה מבעטת על גבי המזבח ע"ש. וצריך להבין מה הנקודה והענין שהיה ליון איכפת במיוחד **מהמזבח** ולהאמור יובן, המזבח הוא המקום שבו נעשית עבודת הקרבנות, והקרבת הקרבנות מכלל **החוקים**,"

יד. ושאר הגאון ריש גלותא דבבל רבי יוסף חיים ז"ל בספרו בן יהודע בבא בתרא (ד' א' דפ"ח ע"ב) כתב: "הפילוסופים לא יודו רק בדבר טבעי שהשכל שלהם מחייב והם כופרים בקבלה ובמסורת", ובהקדמת ספר מצרף לחכמה (ד"ב ע"א) כתוב: "החכמה היונית כזב"י בת צ"ר וכו' ולא יסבול דבר חוץ מהדיקש השכלי", ועיין בספר פרדס יוסף ח"ב (דר"ס ע"א סד"ה ומד"ה). ומן הענין להוסיף דברי הרב רבי אברהם אזולאי ז"ל בספרו חסד לאברהם (מעין ב' נהר נ"ב): "אמנם הגויים אין להם נשמה, שהנשמה נקנית על ידי **החוקים** והתורה, וזה שאמר הכתוב ושמרתם ועשיתם אותם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, ואפשר שירצה לומר שהענין הוא כי על ידי **חוקי** התורה יקנה האדם שלימות הנשמה וכו' וזאת המעלה לא תמצא רק בישראל וזהו רק עם חכם וגו' דאכין ורקין מיעוטין הם, והענין כי שבע מצות בני נח אין בהם חוקים רק משפטים ולזה אי אפשר שיקנו שום נשמה" וכו' ע"ש ודוק היטב. והפייט בפיוטו לפסח "אל אלהי הרוחות" כה פייט: "וחוק לעמו מסר", ועיין בביאור התורה לרמב"ן ז"ל דברים (ד' ד'). [ובספר ראשית חכמה (שער האהבה פרק ו' אות מ"ז דף תמ"ז) כתב דבן נח אין לו נשמה, ועיין זהר חדר בראשית (ד"א ע"א)].

טו. "וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הם" לשון הרמב"ם ז"ל סוף הלכות מעילה וע"ש. ובביאור הרמב"ן ז"ל לתורה (דברים י"א כ"ט) כתב: "ויזכיר בחוקים תחילה הקרבנות" ודוק. ועיין לקמן הערה כ"ה.

ולכן במיוחד ובדוקא שיקצו היונים את המזבח, והרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול (ריש הלכות בית הבחירה) כתב: "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות", הרי לנו מבואר באר היטב דכל כולו של בית המקדש הוא להיות מוכן להקרבת הקרבנות, ולכן מלכות יון שיקצה המזבח וטמאה המקדש ודוק. [ועיין לקמן הערה כ"ה].

וכבר נודע שעיקר התנגדות יון היתה כנגד תורה שבעל פה, ואדרבה את התורה שבכתב ביקשו הם שיתרגמו עבורם, וכענין תלמי מלך יון במסכת מגילה (ט' א')^{טז}, ומבואר בדברות חז"ל דבחינת תורה שבעל פה מכונת חוק - "חוקים אלו המדרשות" (ספרי פרשת ראה פסקא ר' דוד), וכן בזהר הקדוש ח"ג (ק"ג א'): "אם בחוקתי תלכו - דא תורה שבעל פה", ומובנת היטב התנגדות יון לתורה שבעל פה וכמשנ"ת, ולעומת זה חנוכה הוא חג תורה שבעל פה "מאי חנוכה - תנו רבנן", ובפסיקתא רבתי (לחנוכה פרק ב') אמרו בענין נר חנוכה: "לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים הואיל ואינם מן התורה אמר הקב"ה לא בני אלא כל מה שהם גוזרים עליכם לקיים שנאמר על פי התורה אשר יורוך", ולהכי אפקיה למצות חנוכה בלישנא של מצות זקנים, כי חנוכה עניינו חג תורה שבעל פה ואין זקן אלא שקנה חכמה העומד כנגד חכמה דיון ודוק".

[ומענין לשון רז"ל בפסיקתא דרב כהנא (החודש דני"ז ע"א): "מי פורע מיון בני חשמונאי שהיו מקריבים שני תמידים בכל יום", ולדרכינו הדברים מאירים בס"ד, ועיין בבא קמא (פ"ב ב') ובדברינו כאן ד"ה והנה כבר ודוק היטב.

טז. ועיין בדברות קדשו של הגאון שר התורה רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספרו רסיסי לילה (סימן נ"ו). ורבי חיים אחי המהר"ל ז"ל בספר החיים (ח"א פ"ב דף ה') כתב: "ולפי שהתלמוד אינו מהודר רק אצל ישראל וכן ישראל אינם מהודרים לפני השי"ת רק בשביל התורה שבעל פה שהיא הסימן המובהק המבדיל בין ישראל לעמים", ועוד עיין שם וכן בדבריו (שם פ"ג). וכן לאחיו מהר"ל ז"ל בספר תפארת ישראל (פרק ס"ח ופרק ס"ט) ובדרוש על התורה, ועיין במדרש תנחומא נח (סימן ג') ובדרשות רבינו חיים אור זרוע (דף ק"ס), ומה שהביא הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תורה וחיים (מערכת ק' אות ק"ה) עיין בכל דברות קדשם וצרף לכאן כי אי אפשר להאריך.

יז. והובאה הברייטא דספרי בבבלי קידושין (ל"ז א'), ובסגנון הזה דחוקים אלו המדרשות כן הוא במכילתא (פרשת יתרו פ"ב), ובספרא (ר"פ שמיני, ובפרשת בחוקתי פ"ח), ובמדרש תנחומא (ר"פ שופטים, ושם פרשת כי תבא סימן א'), ובעין יוסף שם כתב: "חוקים אלו המדרשות, לפי שהם דברים נסתרים וסודות נעלמים" ודוק) וכן הוא במדרש אותיות דרבי עקיבא (דף שפ"ה), ושם (דף שני"ד): "חוקים אלו הלכות ושבעות" וראה הערה שם ולא זכר למה שהבאנו כאן בס"ד. ובמדרש תנחומא ראה (סימן י"א): "חלפו חק שעברו של שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה" ועיין שם (בהערה מ"ט ואילך), ועיין לגאון מלבי"ם ז"ל בקונטרס אילת השחר (כלל תקי"ג) ובביאורו לספרא (ר"פ בחקותי) ודוק.

ויש להסביר לפי זה מדוע תיקנו חז"ל במטבע ברכת על הנסים הנוסח **להשכיחם** תורתך" דלשון **שכחה** נופל בדוקא, במיוחד ובמסוים, על ענין תורה **שבעל פה** ודוק.

והנה כבר ביארנו לעיל (עיין הערה י"ג) דאכילת החזיר חק הוא כמפורש ביומא (ס"ז ב') ועוד עיין שם, ובמגילה יונית (פסקא י"ג, הנדפסת בסידור עבודת ישראל דף תמ"א) כתוב: "באותה שעה וכו' וישלח את ניקנור לירושלים ויהרוג בה הרג רב ויבן במה בבית המקדש וכו' ובמקום ההוא שחטו **חזיר** ויביאו את דמו בעזרת המקדש", ועוד שם (פסקא כ'): "ויען ניקנור ויאמר ליוחנן אם כרצוני אתה עושה קח **חזיר** ושחטהו על הבמה", ובמדרש לחנוכה (נדפס באוצר המדרשים דקצ"א ע"ב) מבואר דהיונים אמרו: "וסכים אנו עצמנו בדם חזיר", והפייט ביוצר לשבת ראשונה דחנוכה כה פייט: "גזר מי בחזיר יפגל", וכיוצא בזה אמרו ז"ל בתלמודין בבא קמא (פ"ב סע"ב): "תנו רבנן כשצרו בית חשמונאי זה על זה היו משלשלים להם בקופה דינרים והיו מעלים להם תמידים מבחוץ, היה שם זקן אחד שהיה מכיר **בחכמה יוונית** לעז להם בחכמה יוונית כל זמן שעוסקים בעבודה אינם נמסרים לכם, למחר שלשלו לכם דינרים בקופה והעלו להם **חזיר** וכו', באותה שעה אמרו ארור האיש שיגדל חזירים וארור האיש שילמד בנו חכמה יוונית" וכו', שוב מפורש לנו דחכמה יוונית בת חדא ביקתא עם חזיר ומין במינו היא, ולעיל ביארנו דאחר דאיסור אכילת חזיר חק הוא לכן חכמת יון קדשה עליו מלחמה, וכאן נוסף ונאמר בס"ד דהרי ביארנו דעיקר מלחמת יון לא היתה היתה כנגד תורה שבכתב אלא דוקא ובמיוחד נגד תורה שבעל פה וכו"ל, ובס"ד מצאתי מרגלית יקרה היוצאת מפיו של גאון קדמון פרקוי בן באבוי ז"ל תלמיד רבא תלמיד רב יהודאי גאון שכתב: "ואין **חזיר** אלא מי שלמד תורה שבכתב וכפר **בתורה שבעל פה**", ובס"ד הדברים מכוונים עד לאחת דוק והבן. [ודברי פרקוי בר באבוי דלעיל הובאו בתשובות הגאונים (גנ"ש ח"ב דף תק"ע) והובא במבוא למסכת כלה (דף קי"ב) וכו'].

ו**תניא** במגילת תענית (פרק ה'): "בכ"ד ביה תבנא לדינא בימי מלכות יון היו דנים כדיני גויים מפני שהצדוקין אומרים תירש הבת עם הבן נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי וכו' וכשגברה יד בית חשמונאי בטלום והי דנים בדיני ישראל", הרי מפורש דבימי מלכי יון היו דנים כדיני גויים דהיינו כסברת הצדוקים והבייתוסים מכחישי תורה שבעל פה ומגידיה, ומלכות יון והצדוקים בני חדא ביקתא אינון, ועליהם גבר רבן יוחנן בן זכאי שאף הוא היה כהן גדול ודוק היטב. [ודע דבבא בתרא קט"ז א' לא גרסו שבני חשמונאי ניצחום רק כשגברה ידם וניצחום, כי בני חשמונאי בהדי רבן יוחנן בן זכאי מאי שאטייה והלא הפרש זמן רב יש בניהם וצע"ע].

ית. ויש לומר דהדמיון לחזיר כיון יש בו סימן טהרה אחד וסימן טומאה אחד. וידועים דברי רבותינו בספר זהר חדש (פרשת יתרו דמ"ד ע"ב): "ונגה לו סביב דא איהי מלכות יון דסחרא לן כנגה וכו' בגין דלית בכל מלכוון דאינן קריבין לאורח מהימנותא כוותיהו, אוף הכא באינון קליפין לאו אית מאן דקריב

וכבר נודע גזירת יון על בעילת הארוסות שתבעל להגמון תחילה, וכלשון הפייט ביוצר לשבת ב' דחנוכה: "יזמו לעשות נבלה ארוסה בטרם תנשא, לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה", ובעי טעמא מה פשר גזרה זו, ולעיל ביארנו שענין זה חק הוא ולכן התנגדה לו יון, וחושבני שיש מקום לשמוע גם בגזירה זו את התנגדות יון לתורה שבעל פה, ואלו דברות קדשו של רבינו מהר"ל ז"ל בספר תפארת ישראל (פרק ס"ח דרי"ב ע"ב): "בן נח שעסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב אל תקרי מורשה אלא מאורסה וכו', התורה מתייחסת לישראל בפרט ולכן היא מאורסה לישראל וכו', ותורה שבעל פה שבשכיל זה התורה מאורסה לישראל וכו', וצריך שתהיה התורה בעל פה שתהיה התורה מאורסת לישראל, ואם היתה התורה שבעל פה כתובה היו גם האומות לוקחים התורה שבעל פה והיא אינה שייכת להם", ושם (פרק ס"ט) כתב מהר"ל ז"ל: "אם היתה התורה נכתבת בפירוש לא היתה התורה מאורסה לישראל כמו שראוי,

למזכא כהאי", ובספר הזהר הקדוש ח"ב (דל"ז ע"א): "אשר אין בה מום דא מלכות יון דאינון קריבין לארחא מהימנותא", ועיין בספר מהר"ם רקאנטי ז"ל על התורה (פרשת חקת דע"ז ע"א ושם דט"ו ע"א), ובספר שערי זהר (דקס"ט ע"א), ומענין מה שמצאתי בס"ד אחד מן קמאי רבי שלמה פרחון ז"ל בספרו מחברת הערוך (ערך חסר ד"ל ע"ב) שכתב: "וזו שכתבתי הוא מחכמה יוונית הנקראת גראמטיקה, סמוכה לדברי תורה, כענין מה שנאמר יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם" ודוק היטב.

ומבואר דמלכות יון בבחינת נגה, וכן הוא להדיא בספר קהלת יעקב (ערך יון דל"ד ע"ג) ע"ש, וזו ממש בחינת החזיר עצמו שיש לו סימן טהרה ופושט טלפיו כי החזיר בחינת נגה כמובא להדיא בספר ערכי הכנויים (דמ"ז ע"ב) ובספר קהלת יעקב (ערך חזיר דכ"ד ע"א), וזה לעומת זה יון וחזיר ומין במינו הם והבן היטב. [ועיין בכורות (ח' א') שעבורו של חזיר ששים יום, ובמדרש ויקרא רבה (פי"ג ס"ה) עקרב זו יון שמשרצת ששים ששים ע"ש, ובבכורות (ט' ב') דסבי דבי אתונא היו ששים, ועיין למהר"ל ז"ל בביאורו לאגדות שם ובספרו גבורות ה' (פרק ח' ו"ב), ובספרו תפארת ישראל (פרק י"ז) ודוק היטב]. [והארכתי בזה לקמן אות ז'].

וראיתי בספר צרור המור על התורה (פרשת תרומה) שהביא ממדרש השכם דנחשת זו יון ע"ש, והבן כי גם נחשת בחינת נגה ככתוב בספר קהלת יעקב (ד"א ע"א) ע"ש, ועיין בספר פוקד עקרים (אות ד'). [עכשיו ראיתי שכן דרשו ז"ל במדרש שמות רבה (פל"ה ס"ה) ותנחומא (פרשת תרומה סימן ז'), ועיין רבינו בחיי (שם כ"ה ו'), וילקוט שמעוני (רמז שס"ד), ודברי מדרש השכם נדפסו בספר אוצר המדרשים (דף קפ"ג ע"ש)].

ומצאתי בס"ד בלקוטים ממדרש אבכיר (דף כ"ב אות נ"א): "נחשת זה מקדש שני" ע"ש, ועיין ילקוט שמעוני (תרומה שם), והדברים מכוונים למאד כי יון נחשת - כנגד בית שני נחשת, וזה לעומת זה, ועיין לגאון שר התורה אדמו"ר רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בספרו רסיסי לילה (סימן נ"ו) ובספרו דברי סופרים (ד"צ ע"א), וקצתני. [ועיין לקמן אות ו' מה שהוספנו להסביר בכינוי נחשת למלכות יון].

והרי נראה לעינים שהאומות לקחו תורה שבכתב ומשתמשים בה כרצונם, והתורה היא מאורסה לישראל לא לשום אומה, ועל ידי התורה שבעל פה נשארה מאורסה לישראל ועיין שם כל נועם אמרי קדשו, ולדבריו ז"ל מובן היטב פשר גזירה זו שתבעל הארוסה להגמון תחילה, ונמצא דגזרה זו דתבעל להגמון תחילה היא היא דטמאו בני יון כל השמנים, והיא היא י"ג הפרצות שפרצו בסורג ובחומה, ובלשון הפייט "פרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים" דבני חדא ביקתא אינון, והיא היא מלחמת יון בתורה שבעל פה וכמו שנתבאר בס"ד והבן היטב. [ובתוספת יום טוב למדות (פ"ב מ"ג) כתב דענין דיון פרצו י"ג פרצות בסורג דייקא היתה הואיל ונעשה להבדיל אותם מבוא יותר פנימה, וכן כתב הגר"א ז"ל שם, ויש להאריך].

ומחכמי לבב קבלנו דחנוכה כנגד מדת הוד, והוד נקרא חוק, כמבואר בזהר הקדוש ח"ב (ד"ס ע"ב וס"א א') "ושמרת כל חוקיו - דא הוד", ובתיקוני זהר חדש: "הוד ביה שם לו חוק ומשפט" והובא בספר הפרדס (שי"ז ספ"א), והדברים נפלאים בס"ד.

יט. עיין לגאון שר התורה אדמו"ר רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספרו רסיסי לילה (סימן נ"ז) מה שהביא מרבינו האריז"ל, ועיין לו בספרו פוקד עקרים (אות ו' ד"ה ובמלכות), ועיין בספר שמן ששון (דקל"ט ע"ב אות ב').

ושורש הדברים נמצא בספר תקוני זהר (תקון י"ג דכ"ט ע"ב): "תמינאה הודאה ובה הוה משבח דוד הודו לה' ודא הוד ודאי וכו' ואיהו הוד תמינא יומין דחנוכה וכו'" ע"ש. [ודע דהגאון אדמו"ר מהרצ"א דינוב ז"ל בהגהותיו לזהר ח"א (דרל"ח ע"ב דף קי"ח דפוס חדש) כתב: "נר חנוכה וכו' נ"ב לא מציינו זכרון חנוכה בכל הזהר רק במקום הזה", וכן הוא בספרו בני יששכר (מאמרי חנוכה מאמר ב' אות כ"ד): "פעם אחת מוזכר בספר הזהר נר חנוכה ויותר מזה לא ידעתי", ולא ציין שם גם לתקוני זהר הנ"ל. [ומה שכתב הרב המגיה (שם אות ג') שגם במשנה לא נזכר הלכות חנוכה חוץ מפעם אחת בבא קמא (ספ"ו), יש להעיר שחנוכה נזכר עוד במשניות בביכורים (פ"א מ"ז), וראש השנה (פ"א מ"ג), ומגילה (פ"ב מ"י), ותענית (פ"ב מ"י), ומועד קטן (פ"ג מ"ט) ע"ש].

ועתה בעת עריכת הדברים לדפוס מצאתי לגאון מהרצ"א דינוב ז"ל בבני יששכר (שם אות כ"א) שכתב: "העידותי לך שלשה עדים נאמנים אשר הארת אור חנוכה הוא מבחינת אור הגנוז וכו', על כן היא מצוה שנרמזת בתורה בגניזה (שגנו בה האור), וכן בזהר הקדוש לא תמצא מדברים מענייני נר חנוכה רק פעם אחת מוזכר נר חנוכה דרך העברה בעלמא וכן בתקוני זהר, והוא מהטעם שכתבנו שהוא מן בחינת האור הגנוז" וכו', עיין שם כל דברות קדשו המופלאים, הרי שכל רז לא אניס לה וכאן כבר זכר לדברי התקוני זהר ובשאר המקומות קצר. [ודע שלפי טעמו אפשר דהיינו טעמא שרבינו הקדוש הוא רבי יהודה הנשיא כותב ומסדר המשניות לא כתב מסכת מיוחדת בעניני הלכות חנוכה ודוק היטב].

ד.

בבר נתבאר בס"ד שחכמת יון אי אפשר לה להבין ענין החק, מאחר שאין לו מבוא בשכל האנושי. והנה השור מסמל את חיי החומר והגשם כשבת (ק"ח ב'): "מעולם לא קראתי לשורי שורי אלא שדי", ופירש רש"י ז"ל: "שורי שדי שהוא עיקר של שדה דכתיב ורב תבואות בכח שור".

וחילוק מהותי ברור יש בין ישראל ויון בזה, שיון אי אפשר לה להבין שיש קדושה בחיי החומר כשלעצמו, בעוד הוא חומר, והוא אשר אמר הערל היווני "חוש המישוש חרפה הוא לנו", וטעמו "מפני שהוא לנו מחמת היות האדם בעל חי דבר אחר והוא בזה כשאר הבהמות ואין בו דבר מענין האנושיות"².

ולכן ומטעם זה היו מ"חכמי" יון שבעת אכילתם היו בושים באכילתם ומסתתרים מבני אדם שלא יראום בעת אכילתם, והיינו מחמת שלא יכלו להבין בשכל היוני שאפשר ושיש כח ביד האדם לקדש את החומר ואת הגשם, והם ראו באכילה ותשמיש וכו' בלתי נמנעות מצד היות האדם סוף סוף יצור בעל חיים נברא, ולא ראו בדברים הללו וכיוצא בהם שום מהלך של אנושיות האדם, בתור היותו הנברא השכלי של היצירה, בתור נברא נבדל השונה במהותו מבעל חי, ולכן אנשי יון בשכלם המשובש יוכלו להבין את מעלת החומר רק אם נעשהו כאלוהות, וזהו ענין טפוח הכוח ותרבות הגוף היונית, וייחוס כוחות גשמיים לאליליהם וענין האולימפאדות וחיי הספורט ושאר תועבותיהם והבליהם, שרק על ידי מהלך כזה של האלהת החומר יכלו לתפוס דברים אלוניא.

ויש להוסיף דחזין דמלכות יון לחמו בבית המקדש וטמאו את ההיכל כאומרם במדרש במדבר רבה (פ"ז ס"י) ובמגילה יונית (דף תמ"א) ועוד, והיינו נמי "וטהרו את מקדשך" האמור בתפילת "על הנסים" דחנוכה, ועיין ברכות (נ"ח א'): "הוד זה בית המקדש", ולכן נצחון בני חשמונאי וטהור המקדש היה דייקא בחנוכה, ודייקא על ידי כהן גדול וכהנים בני חשמונאי מבני אהרן דאחיד בהוד כאומרם בזהר ח"א (דרנ"ו ע"ב) ובהר חדש (פרשת כי תשא דמ"ד ע"ג), ועיין שם ח"א (דכ"א ע"ב) וח"ג (דרפ"ב ע"א), ודוק היטב כי קצרת. [ועיין מדרש תהלים (פ"ה ס"א) וצ"ע ג, וכמעט ברור אצלי שהוא טעות סופר, וראיה לדבר דהשוה לילקוט המכירי תהלים (שם אות י"ט), ועיין הערות למדרש תהלים שם].

ב. עיין בספר המורה (פל"ו לשני ושם סוף פ"מ), וראה לרמב"ן ז"ל בתחילת אגרת הקודש שהכה על קדקדו של הערל היוני בזה, עיין שם דברי אלקים חיים. וראה בספר החיים (ח"ב רפ"א), ולגאון יעב"ץ ז"ל בספרו מור וקציעה או"ח (סימן ר"מ דק"ב סע"ד), ובסידורו (מיטות כסף דקנ"ח ע"ג ודף ק"ס דפוס לבוב).

כא. כמדומני שראיתי שכן כתב הגאון יעב"ץ ז"ל שפילוסופי יון היו בעת אכילתם מסתתרים מבני אדם, וכעת איני זוכר כתב כן, שוב מצאתי לרב תורה תמימה ז"ל בספרו תוספת ברכה שמות (כ"ג כ"ה)

אבל, להבדיל, מהות היהודי שונה וחלוקה ת"ל, שאנו עם ה' בני אל חי יכולים ומצווים לקדש את חיי החומר שלנו, וכלשון הטוש"ע **אורח חיים** (סימן רל"א): "שכל כוונותיו יהיו לשם שמים, וכו' ובכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוון להנאתו אלא לעבודת הבורא ית"ש כדכתיב בכל דרכיך דעהו, ואמרו חכמים וכל מעשיך יהיו לשם שמים, אפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי הגוף יהיו כולם לעבודת בוראך. כללו של דבר חייב האדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת בוראו יתעלה יעשהו, ואם לאו אל יעשהו, ומי שמדות אלו מצויות בו נמצא עובד את בוראו כל ימיו אפילו בשעת שבתו וקומו והילוכו ובשעת משאו ומתנו, ואפילו באכילתו ושתייתו ואפילו בתשמישו ובכל צרכיו", ועיין בדברות רבינו הרמב"ן (ר"פ ואתחנן), זה החילוק בין ישראל ליון.

ולכן אמרו יון "כתבו לכם על קרן השור", שמציין את **חיי הגשם של ישראל**, שכאן כאן אין לכם חלק וכו', שאף דבר זה בבחינת **חוק** לגבי יון. ובמגילת תענית (פ"ב) איתא: "בימי מלכי יון היו כותבים על מצחו של שור ושל **חמור** שאין לבעלים חלק" וכו', וברור שהנקודה ב**חמור** היא הסמל לחיי **החומר** ועליהם בדוקא, על השור ועל החמור שענינם הסמל לחיי הגשם והחומר, רצו היונים שיכתבו ישראל שאין להם חלק וכו', שאין קדושת חיי החומר נתפש במחשבת יון, צא וראה שאצל הגויים יש בדוקא ענין המזורים וכו' אשר שם הם מנותקים ומרוחקים מכל חיי ותענוגי עולם הזה, לא נושאים ולא נישאים וכו' ושאר הבלים, כיון שנבצר מבינתם שאפשר לקדש את חיי הגשם, ולכך צריך לפי דעתם המשובשת הנזרות ופרישות מוחלטת וכו', ולא היא חלילה, וכמשנ"ת, וזו לשון קדשו של אדונינו הרמב"ם ז"ל בספרו מסילת ישרים (ס"פ י"ג): "הפרישות הרע הוא כדרך **הגויים הסכלים** אשר לא די שאינם לוקחים מן העולם מה שאין להם הכרח בו, אלא שגם ימנעו

שכתבו: כתבו הפילוסופים הקדמונים כי האכילה בכלל הוא ענין בהמי ומגונה הוא ולכן מהראוי שלא למלא חובת הגוף הזאת בגלוי" ע"ש (ולענ"ד דבריו שם אינם מחוורים במחכ"ת ואכמ"ל). ועיין בסדור הגאון יעב"ץ ז"ל (דק"ג סע"ב ודק"ג סע"ג ואילך), ועיין לגאון רבי אברהם גרודזינסקי ז"ל ה"ד בספרו תורת אברהם. [ולפלא המובא בספר מגיד מישורים (פרשת בראשית ד"ט רע"א) ועוד שם תהלים (מזמור ל"א דקנ"ט סע"ב) ועוד יתבאר בס"ד].

כב. זו לשון רבינו בחיי ז"ל בראשית (א' ג') על הפסוק ויקרא אדם שמו: "וכן בשם חמור הכיר אדם הראשון בחכמתו שהוא פתי וסכל וכבד מכל הבהמות ונמשך אחר התאוות ועל כן קראו חמור, מלשון חומר", והמהר"ל ז"ל בספרו נעץ ישראל (פרק מ') כתב: "החמור הוא הבעל חי החומרי ביותר", ובספרו גבורות ה' פרק כ"ט) כתב: "אין בריאה יותר פשוטה מן החמור שכולו חומר", ועיין שם בארוכה וכן שם (פ"ד ופ"ה פל"ז ופס"ו), ועוד עיין למהר"ל ז"ל בגור אריה שמות (ד' כ'), ובביאוריו לחידושי אגדות סנהדרין (צ"ח א'), ואכמ"ל.

מעצמם את המוכרח וייסרו גופם ביסורים ודברים זרים אשר לא חפץ בהם ה' כלל" ודוק היטב. [נדע דבספרי מסילת ישרים המצויים השמיטו תיבת הגויים, ובודאי מפני ביקורת הצנזורה, ובכך העיקר חסר מן הספר, ומצוה לתקן, ואני העתקתי ממסילת ישרים הנדפס על פי דפוס ראשון של המסילת ישרים].

ועל ידי קיום החוקים, מובלטת היטב הנקודה של **עבדות ועול**, וכמבואר לעיל שביאור **חוק** הוא "דברים שאין בהם טעם ואינם אלא גזירת מלך וחוקותיו על עבדיו" (ועיין ברמב"ן ז"ל דברים ד' ד' ע"ה), אף שבודאי בכל המצוות כולן יש בהן בחינת גזירת מלך (עיין רש"י ז"ל ראש השנה כ"ח א'), מכל מקום בולט הדבר במיוחד ובמסויים בחוק, "**להטיל על ישראל חקי גזרותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי מצותיו וגזרות חקתיו** אף בדברים שיש לשטן ולגויים להשיב עליהם מה צורך במצוה זו" (לשון רש"י ברכות ל"ג ב'), וראינו לחז"ל שמציינים את נקודת ה**עול** אצל השור דוקא, וכאומרים (ע"ז ה' ב') **כשור לעול** וכו'. ואף דבר זה, ענין קבלת עול מלכות שמים שיש לישראל, והנראה בעליל על ידי קיום החוקים, הפריע ליון.

ובמיוחד ובמסויים בולטים הדברים בדברי חז"ל על הפסוק ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו (ישעיה א', ג', והובאו הדברים ברש"י ומהר"י אברבנאל ז"ל שם) "וכפי חז"ל היה המשל בזה שהשור יודע מי שקנאו ומתקנו שכיון שהורגל בכך יודע בו וכו' וישראל לא התפקחו **כשור**, כשקראו ישראל יהיה שמך והודעתי לו **חוקותיו** ועזבוני" ע"ש^{כג}. חזינן שוב שהעול מתבטא דוקא בענין חק וגזירה, והוא הדבר המצויין וכולט בשור שעושה כל הנגזר עליו בלא לשנות ממדתו, ולזה נתכוונו היונים באומרים כתבו לכם על קרן השור וכו', שרצו שישראל יפקיעו עצמם ממרות גזירות וחוקי השי"ת, ודוקא על גבי השור שהוא הסמל לעבדות, סמל לקבלת עול והשתעבדות גמורה ודוק. [וכתב מהר"ל ז"ל בחידושי אגדות למכות (כ"ב ב'): "הכתוב אומר כי השור והחמור אלו שניהם הם שומעים ומשעבדים עצמם לאדון שלהם" ע"ש].

ומתקשרים הדברים הפלא ופלא עם דברות רבותינו ז"ל, שמצאתי בס"ד בספר זהר חדש רות (דפ"ב ע"א) שעל הפסוק שם שם לו חק ומשפט, שהבאנו לעיל גבי בחינת

כג. ועוד שם כתב רש"י: "מכיר השור קונהו להיות מוראי עליו ולא שינה מה שגזרתי עליו וכו' ולא שינו את מדתם שגזרתי עליהם" וכו'. ועיין בספר תקוני זהר (תקון י"ג): "הא רעיא קא אתי בכמה עאנין ותורין ואמרין" וכו', ושאר הגאון רבי יוסף חיים ז"ל בפירושו בניהו לתיקונים (שם דנ"ד ע"א) כתב: "נקט שלשה מינים כנגד מצות חוקים ומשפטים אשר יעשו ישראל", ושוב מבואר לנו בהדיא דתורין דחינו שור עומד ומקביל כנגד חוק ודוק היטב. [ועיין מהרש"א שבת (ע"ז ב') וצ"ע].

חק וכאשר נתבאר בארוכה לעיל, דרשו שם: "שם שם לו חק ומשפט, - דא עול שכינה", ועם מה שכתבנו לעיל בסמוך מובנים הדברים להפליא בס"ד.

ויתכן שכנגד זה הוא ששנינו בביכורים (פ"ג מ"ג): "והשור הולך לפניו וקרניו מצופות זהב", דדוקא כאן במצות ביכורים שבאה להראות שאף מעשי השדה הגשמיים של הישראלי משועבדים להשי"ת, והראשית היוצאת מן השדה מקריבים לבורא ית"ש, דוקא כאן השור הולך לפניו להראות את קידוש שעבוד חיי החומר - הבאים לידי בטוי בשור - אל השי"ת.

ומבואר בירושלמי ביכורים (שם) וכן פסק הרמב"ם ז"ל, ששור זה קרב היה לשם שלמים, ועיין רש"י סוכה (מ"ז ב.). ושוב להראות לכל באי עולם את השעבוד הגמור של היהודי לשי"ת, ואף בחיי החומר והגשם וכדברות קדשו של רבינו הרמב"ן ז"ל (ויקרא י"ט, ספ"ה): "מפני שהשלמים מדתן של ישראל כמו שאמרו רז"ל לא הקריבו בני נח שלמים", ועיין תנחומא (פרשת צו סימן ד.). ולדברינו מובן היטב בס"ד דקרבן שלמים שהוא ענין אכילה של קדושה, אכילה של קרבן, דבר זה נבצר ונמנע שיוכן בשכל האנושי של חכמת יון, ומשום כך דוקא זאת מדתן של ישראל ואין בן נח מקריב שלמים, ומהאי טעמא גופא השור בא במצות הביכורים לקרבן שלמים.

ומה ימתקו לנו הדברים דכל זאת שהשור הולך לפניו והוא קרב לשלמים וכו' וכנ"ל, לימדתנו התורה דווקא במצוות ביכורים שמצוה זו ממצוות התורה אשר אף היא בגדר חק וכאשר כתב כן להדיא הגאון רבי חיים ׳ עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש (דברים כ"ו ט"ז) דוק והבן היטב.

כד. ועיין תענית (כ"ח א'): "פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו ביכורים לירושלים ע"ש, ולא נתבאר מדוע גזרו בדוקא על שתי מצוות אלו, ולדרכינו הדברים מאירים בס"ד שענין שני דברים אלו בגדר חוק, דעצי המערכה למזבח הם וכבר ביארנו (לעיל אות ג') דענין מזבח וקרבנותיו בגדר חוק, וענין ביכורים הוא חוק כנ"ל, ולכן בדוקא גזרה המלכות על שני דברים אלו ודוק היטב. [ובענין "פעם אחת גזרה המלכות" עיין עוד ברכות (ס"א ב') ושבת (מ"ט א' וק"ל א') ועבודה זרה (ח' ב') ע"ש].

ואני כותב זאת מתוך הנחה דהמלכות שגזרה גזירות אלו היא מלכות יון, ואף אם נאמר דגזרות אלו לא מלכות יון גזרו אלא בני רומא מלכות חייבת הם שגזרו זאת, נמי יש מקום לומר כדברינו דגם הם בני רומא בני חדא ביקתא אינון עם בני יון והם ממשיכי יון ובנויים ומיוסדים על בני יון, וקרנא דיון קבירא בהו ברומא, ונרמז זה במאמרם ז"ל איטליה של יון כידוע ועיין היטב רש"י שבת (נ"ו ב') ומגילה (ו' ב') ע"ש, ובמגילה (ו' א'): "קסרי בת אדום וכו' והיא היתה יתד תקועה (לרעה) בימי יוונים" וכו', ובתרגום

ומצאתי כעת לגאון המובהק רבי יחיאל העליר ז"ל בעל עמודי אור בספרו אור ישרים על הגדה של פסח (בביאור ל"חד גדיא" פסקא ואתא תורא ד"ל סע"ב) שכה כתב: "ואתא תורא ידוע מאמרם ז"ל שמלכות יון נרמז בחושך הנאמר בראשית הבריאה, וממונה של יון שור ככתוב בספר ערכי הכנויים, ולכן אמרו חז"ל שכפו את ישראל כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל והבן" עכ"ל, ועם מה שביארנו בענין שור הדברים נפלאים תלי"ת.

ובזה אני שומע היטב דברות חז"ל בראש השנה (י"ח סע"ב): "גזרה מלכות יון גזרה שלא להזכיר שם שמים על פיהם, וכשגברה מלכות חשמונאי התקינו שיהיו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות", דההדגשה **אפילו בשטרות** דהיינו אפילו בעסקי חולין ועניני חול גם עליהם יזכירו שם שמים להוציא מלבם וטעותם של יון, דאנן בני אל חי מצווים ויכולים לקדש אף עסקי החול דילן וכאשר ביארנו ודוק. [וזה מקור דברי רבותינו הראשונים ז"ל הפייט ביוצר לשבת שניה דחנוכה שפייט: "חק ויעבר קול ואמר הס כי לא להזכיר בשם ה'", וכן הפייט בזולת לשבת ראשונה דחנוכה (בסדור עבודת ישראל דף תרמ"א) פייט: "דבר ה' יקר כל מזכיר ידקר", והוא מלשון הנביא ודבר ה' היה יקר בימים ההם (שמואל א' רפ"ג) דהיינו דבר ה' היה מנוע בזמן ההוא כדפרש"י שם, וכך צריך לנקד בזולת שם הד' בשוא וב' בפתח ולא כאשר נדפס שם הד' בחיריק והב' בסגול ואין לזה הבנה ודוק].

שיר השירים (ו' ז'): "קמו יונאי וכנישו שיתין מלכין מבנוי דעשו וכו' ואתו לאגחא קרבא בירושלים", ועיין גם לגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל בספרו דברי סופרים (בלקוטי אמרים ד"ץ סע"א): "ואחר כך נתחברו יוון ואדום" וכו' ע"ש. [ומענין הדבר דבאבות דרבי נתן (פ"ד ה"ה) אמרו על קיסר רומא: "לקח קשת והיה מכה על החומה עד שפרץ פרצה והביאו ראש חזיר והיה משליך אותו כלפי אברים שעל גבי מזבח", והם הם ממש מעשי מלכות יון פרצות בחומה, וחזיר במקום קרבן, ושקוין המזבח, ועיין בפירוש תפארת ישראל מדות (פ"א אות מ"ט), ועיין לקמן אות ז' שיון מכונה קשת].

והשי"ת האיר עיני ורואה אני שמה שכתבתי כאן אמת וצדק, כי עכשיו בעת עריכת הדברים לדפוס מצאתי להדיא בשני מקורות בדברות חז"ל דגזירות אלו שלא יביאו עצים למערכה דמזבח ושלא יביאו ביכורים, **אכן מלכות יון** היא שגזרתם, הראשון במגילת תענית (פרק ה'), והשני בתוספתא דתענית (ספ"ג ה"ז וה"ח) וכאומרם שם: "בשעה שהושיבו מלכי יון פרדסאות על הדרכים וכו' מי שהוא כשר וירא חטא היה נוטל את הביכורים וכו', בשעה שהושיבו מלכי יון פרדסאות על הדרכים וכו' כל מי שהוא ירא חטא וכשר היה מביא שני גזרי עצים וכו'", ואיצטמיד ביאורא דילן בס"ד, ותלי"ת שהנחני בדרך אמת כן יעזרנו סלה אמן. [ולא ידעתי מדוע רבותינו המציינים ובראשם הגאון מרא דכולי תלמודא רבי ישעיה ברלין ז"ל לא ציינו לפחות שמקור הברייתא בתלמוד נמצא בתוספתא דתענית דאיתניא בס"ד. ועיין ירושלמי תענית (פ"ד ה"ד), ועיין בפירוש רבינו יונתן על הרי"ף תענית שם ובדברי הרב המאירי שם וצ"ע].

ואפשר גם שתקנת בית חשמונאי דקבעו ימי חנוכה להלל ולהודאה להשי"ת, היתה גם כנגד גזירת יון שלא להזכיר שם שמים, ובמדרש תהלים (פ"ל ס"ו) "אשירה לה' - ביון", ועוד עיין שם (פל"א ס"ח): "שמעת קול תחנוני זו יון" ע"ש, ועיין לקמן אות ד' בענין שיר הלוי וצרף לכאן והבן.

ה.

במטבע ברכת על הנסים אנו אומרים: "מסרת גיבורים ביד חלשים וכו' ורשעים ביד צדיקים וכו' וזדים ביד עוסקי תורתך". וכבר עמדו קמאי ז"ל מה דבר והיפוכו מצינו ב"זדים ביד עוסקי תורתך", כמו בשאר הדברים שזכרו בתפילה שם, ובס"ד לפי דברינו יובן היטב.

כתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול סוף הלכות מעילה: "והחוקים הן המצות שאין טעמן ידוע וכו' ויצרו של אדם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן וכו' וכמה היה דוד המע"ה מצטער מן המינים ומן עובדי עבודה זרה שהיו משיבין על החוקים וכל זמן שהיו רודפין בתשובות השקר שעורכין לפי קוצר דעת האדם היה מוסיף דביקות בתורה שנאמר טפלו עלי שקר **זדים** אני בכל לב אצור פקודיך", ועיין שם כל דברות קדשו.

חזינן להדיא **דהזדים** הם אותם שעומדים כנגד **החוקים** דוקא, ולכן תקנו חז"ל בניגוד **לזדים**, דהיינו המתנגדים והטוענים כנגד החוקים והם הם היונים וכמשנ"ת, את **עוסקי תורתך**. ובמדרש פסיקתא זוטרתא הוא מדרש לקח טוב (פרשת ואתחנן ד"ו ע"א): "וחכמי ישראל אמרו מצאנו בתפילת חנה מעין שמונה עשרה ברכות, רמה קרני - מגן אברהם, וכו', ורשעים בחושך ידמו - מכניע זדים" עכ"ל, הרי שזדים כנגד רשע וחושך, והיינו כדברינו דמלכות יון הרשעה המשולה לחושך נתכנתה ונקראה בשם זדים ודוק היטב.

ונודע מדברי רבינו הט"ז ז"ל שענין **עסק** התורה הוא בטורח וביגיעה בעמל רב ובמיעוט תענוג, עיין בדבריו הקדושים על שלחן ערוך או"ח (סימן מ"ז), ובספרו דברי דוד בראשית (מ"ה כ"ד) ע"ש, והיא היא ממש בחינת תורה שבעל פה כאומרם ז"ל (תנחומא נח סימן ג'): "שלא תמצא תורה שבעל פה אצל מי שיבקש עונג העולם תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, אלא במי שממית עצמו עליה וכו' לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל

כה. עיין בזה למרן ז"ל בבית יוסף או"ח (סימן תרפ"ב) בשם ארחות חיים, ועיין גם בספר בני יששכר מאמרי חודש כסלו (מאמר ד' אות ע"ט), ועיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו מועד לכל חי (דרל"ד רע"א) ושם נסמן, ובספרו תנופה חיים (תהלים אות צ"ח דרכ"ג סע"א, ושם אסתר אות ק"א דש"ט סע"ד), ובספרו תוכחת חיים ח"ג (פרשת דברים דף קפ"ז) ע"ש ואכמ"ל.

אלא על התורה שבעל פה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית וכו', וזו היא התורה שבעל פה שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהיא משולה לחושך, שנאמר העם ההולכים בחושך ראו אור גדול" וע"ש, ומצאתי לגאון חיד"א ז"ל בספרו חומת אנך ישעיה (פרק כ"ז) שכתב דענין עסק התורה מתייחס על הרוב לתורה שבעל פה, ועיין גם לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו גנזי חיים מערכת ע' אות מ"ח), וכשנצרך זאת למבואר לעיל שתורה שבעל פה "היא בבחינת חוק", יובן היטב מה ראו חז"ל לקבוע ולתקן דוקא "זדים ביד עוסקי תורתך", שאכן המה דבר והפוכו ממש והבין¹.

ומצאתי לגאון מבי"ט ז"ל בספרו היקר בית אלהים בביאורו לפרק שירה שכה כתב: "מה שאמרו רבותינו ז"ל כל העוסק בפרק שירה ולא אמרו כל האומר, כי ענין העוסק הוא לדעת עניני הדברים וכוונתם וכו' למען נחכים באחריתנו לעשות חוקי רצונו" וכו' עיין שם, (והביא דבריו מו"ז הגז"ל בכף החיים סימן א' אות ל"ח), ולפי מה שנתבאר הדברים מכוונים ונפלאים בס"ד.

ונסיף עוד לבאר בס"ד הנקודה ב"זדים". אמר שלמה המלך ע"ה: "בא זדון ויבוא קלון, ואת צנועים חכמה" (משלי י"א ב'), וכתב שם הרלב"ג ז"ל: "הנה כשיבוא איש זדון, והוא הרשע בדעות, אשר יהרוס לשפוט בדברים בזולת עיון, הנה בא אחריו קלון ובושת כי לא יסכים המציאות למה ששפטו אותו" ע"ש.

ומבואר באר היטב שעל רשע בדעות נופל תואר זדי ומאד מתאים תואר זה על חכמת

כו. ולדברינו כאן מובן מטבע הברכה ולשנחם תורתך, כלומר מלכות יון שהיא חשך (וכנ"ל מב"ר) רצתה להשכיח בחינת תורה שבעל פה שגם היא נקראת חשך (וכנ"ל מתחומא), זה לעומת זה עשה אלוקים. (וגם חשך ושכה אותן אותיות). ועיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בהקדמות ספרו תוכחת חיים (דף ה') שהביא מתשובת הגאונים (סימן ה') דחכמת הפילוספיה היא נקראת חשך ע"ש, והוא נפלא, ובספרו נפש חיים (מערכת ח' ערך חנוכה דפ"ב סע"א) כתב עוד: "חשך נטריקון חודש שבת כריתה דהיינו ברית מילה כמו וכוונת עמו הברית, להודיע כי בביטול הני תלת העם הולכים בחשך, ועל ידי שיתקיימו הני תלת סמכי קשוט ולכל בני ישראל אור במושבותם" ע"ש, והיה לו להוסיף דהיינו דרשתם ז"ל חשך זו יון, ובסוף מגילת תענית (פרק ימי הצומות דכ"ב ע"ב) אמרו: "בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך וחשך בא לעולם שלשה ימים", ועיין מסכת תמיד (ל"ב א') שאלכסנדר מוקדון שאל את חכמי הגגב: "בעינא למיזל למדינת אפריקי אמרו ליה לא מצית אזלת דקא מפסקי הרי חושך, אמר להו לא סגיאל דלא אוילנא אמטו להכי משיילנא לכו" ופירש המפרש: "תקעתי עצמי ללכת שם" וכו', והיינו דחשך זו מידת יון ובדוקא אמר אלכסנדר מלך יון אלך ואלך כי אל מקומו שואף זורח הוא, ומצאתי בספר בני יששכר (מאמרי חודש כסלו מאמר ד' אות נ"ז) שעמד בזה והוסיף: "כי בהכרח לו כי ממשלתו חושך" ע"ש, דוק והבין. כו. וזדים הוא כינוי למינים וכמו שכתב הגאון רבי יעקב ישראל אלגאזי ז"ל בספר נאות יעקב (ד"ז ע"א),

יון, שהיתה, להבדיל, כנגד חכמת התורה, ואכן מחמת היותם רשעים בדעות לא יכלו לעמוד ולהבין ענין החק שאצל כלל ישראל ורצו לעוקרו מן העולם, ולפיכך דוקא נקבעה הברכה "מסרת זדים ביד עוסקי תורתך" שזר הוא המתנגד לחק מחמת דעותיו המרושעות וכחכמת יוני¹ ודוק. נויש להאריך בביאור ואת צנועים חכמה איך הדברים מתיחסים בדוקא למלכות בית חשמונאי, ועיין בספר רסיסי לילה (סימן נ"ו) ותן לחכם וגו'.

ואתה המעיין היקר בחון לשון הזהב של אדונינו הרמב"ם ז"ל בהלכות פרה אדומה (פ"א ה"ג) בדברו שם על התקנות שעשו חכמינו בענין שריפת פרה אדומה להוציא מלבם של צדוקים ובייתוסים מכחישי התורה שבעל פה ומגידיה כה כתב: "זדים אלו המורים המעולה על רוחם לא מן הקבלה", הרי שתיאר את המתנגדים לתורה שבעל פה בתואר **זדים**, ועם מה שביארנו בס"ד הדברים מאירים ומובנים במשנה הבנה ותוספת עומק ודוק היטב.

ו.

הזכרנו לעיל דרבותינו ז"ל קראו "נחשת" למלכות יון, ושם (בהערה י"ח) כתבנו לבאר עומק כוונתם, ויש לנו להוסיף בזה דברים בס"ד.

מבואר במדרש תנחומא (פרשת תרומה סימן י"א): "ולמה היה צפוי המזבח נחשת לכפר על מצח נחשת שנאמר וגיד ברזל ומצחך נחושה", הרי שנחשת ענינו חוצפה עזות וגסות, וזו ממש בחינת יון הנקראת בלשון הנביא נמר כמפורש בספר דניאל (ד' ו') ועיין במפרשים שם, וכן אמרו חז"ל נמר זו מלכות יון שנאמר נמר שוקד על עריהם עיין במדרש ויקרא רבה (פ"ג ס"ה), והנמר עז הוא כאמרם במסכת אבות (פ"ה מ"א) עז כנמר, והרשב"ץ

והביא דבריו רבי חיים פרץ בספרו זכרנו לחיים ח"ב (דכ"ג ע"א) ע"ש, והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו הכתוב לחיים (פרק קי"ט דקע"ח ע"א) כתב דהמבטלים לעוסקים בתורה נקראים זדים ע"ש. והחסיד רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (ש"ג אות קע"ו) כתב: "והלץ הזה הביאו למדתו הרעה היותו חכם בעיניו, ופעמים שתביא המדה הזאת את האדם למיני מיעוט, להלעיג על המצות, כמו שכתוב זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי", וצרף לאמור בדברינו והבן.

כה. והמשך הפסוק ויבוא קלון, אכן נתקיים באסכולת חכמי יון, ראה בארוכה בספר הברית ח"א (מאמר כ' פכ"ה). וכבר נודעה ונתפרסמה שפלותם בדעות ומדות עד אין שיעור ועד אין חקר, ראה בזה בארוכה לרבינו יצחק דמן עכו בספרו מאירת עינים (פרשת וישלח), ולדבריו אלו נתכוון הגאון חיד"א ז"ל בצפורן שמיר (סימן ג' אות מ"ו) וע"ש, וכן עיין לגאון יעב"ץ ז"ל בספרו מגדל עוז (נוה חכם אות ס"ד) עיין שם דברים מבהילים בשפלותם התהומית של "חכמי" יון, ועיין לשארי הגאון רבי יוסף חיים ז"ל בספרו בנייהו ברכות (ו' ב' ד"ה אך) והשווה לדברי רבי חיים אחי המהר"ל ז"ל בספר החיים (ח"ב פ"ג) ודוק כי קצרתני.

והרע"ב ז"ל בפירושו לאבות על משנה זו כתבו דנמר הוא ממזר מארי וחזיר, וכבר ביארנו דחזיר מידת יון, וראה נא ראה דהפייט (ביצור לשבת שניה דחנוכה) בתיאורו את גזרות מלך יון כה פייט ואמר: "זר מלך עז פנים גזרותיו על עמי משך", ובחון לשונו הטהורה שנקט תואר זר, ונקט ותואר עז פנים, והוא נפלא ודוקיט.

ובמדרש בראשית רבה (פמ"ב ס"ז) הובא בביאור הרמב"ן שם (י"ד א') וברבינו בחיי שם: "מלך עילם זו יון, וכן דרשו חז"ל (עבודה זרה ט' א') שש שנים מלכו (יון) בעילם ואחר כך בכל העולם כולו" ע"ש, ובקידושין (מ"ט ב') עשרה קבין גסות ירדו לעולם תשעה נטלה עילם ואחד כל העולם כולו, ודוק היטב.

והיינו דהדגיש הרמב"ן ז"ל באומרו שהיוני הערל **הגיס בדעתו**, ועיין בבלי תענית (י"ח ב'): "ניקנור היה מאפרכי יונים ובכל יום היה מניף ידיו על יהודה וירושלים ואומר מתי תפול לידי וארמסנה, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר **בגאווה** וכו', וכעין זה בירושלמי מגילה (פ"א ה"ד ד"ו ע"א): "ניקנור שלטון משל מלכות יון היה עובר לאלכסנדריא וראה את ירושלים וחירף וניאץ וגידף ואמר בשובי בשלום אתון את המגדל הזה (אחריב בית המקדש, פני משה), ויצא אחד משל חשמונאי והיה הורג בחיילותיו עד שהגיע לקרנין שלו, קטע את ידיו וחתך את ראשו ותחבן בעץ וכתב מלמטה הפה שדיבר באשמה והיד שפשטה **בגאווה**, תלוין בקונדס נגד ירושלים", הרי שזו מדת יון גאווה שחץ וגסות הרוח, והיינו ממש בחינת נחשת וכו"ל.

כט. וסתם בחינת ממזר מעידה על עזות וחוצפה כמבואר להדיא במסכת כלה (פ"א ופ"ב): עז פנים דא ממזר, ומפליא לשון חכמים במדרש עשר גלויות (נדפס באוצר המדרשים דתל"ד ע"ב): "ובא אלכסנדר מוקדון ומלך י"ב שנה ומת, ועמדו אחרי ארבעה ממזרים שהיו משעבדים את ישראל קס"ח שנה עד שבאו בני חשמונאים והרגו לממזרים ונטלו המלכות מהם ומלכו ק"ג שנה", והבן היטב. [ענין קס"ח שנה שמלכו לא נתחזר לי היטב].

ועיין קידושין (ע' א') דאמרו על מולידי הממזרים: "אמר רבי אבהו אמר אדון אני אמרתי יהיו ישראל חשובים לפני ככרוב, והם שמו עצמם כנמר", ואינו מובן היטב פשר מליצת רבי אבהו ששמו עצמם כנמר ועיין רש"י, אבל עם דברי רבותינו דהנמר ממזר הדברים מאירים, ועיין שדי חמד (מערכת כ' כלל קכ"ט) ועוד לו שם (מערכת נ' כלל מ"ב) ע"ש, ועיין עירובין (נ"ג ב') דרבי אבהו היה מנהגו לאישתעווי בלשון חכמה ודוק היטב. ושמחתי למצוא שהגאון רש"י ז"ל בהגהותיו לקידושין שם כבר כתב כן ע"ש.

ז.

במטבע ברכת על הנסים טבעו רז"ל: "מסרת גיבורים ביד חלשים". ומבואר דהתואר של יון גיבורים, וכן חנה בנבואתה (שמואל א' ב' ד') התנבאה ואמרה: "קשת גיבורים חתים ונכשלים עשו חיל", ותרגם יונתן בן עוזיאל: "על מלכות מוקדון התנבאה ואמרת קשתת דגבוראי יתברון ודבית חשמונאי דהוו חלשין יתעבדון להון ניסין וגבורין".

והנה גם לפי פשוטו מוכן מדוע יון נקראו גיבורים, אבל נ"ל בס"ד דלפי דרכנו יוכן עוד ואכתוב בקצרה ראשי פרקים בזה בס"ד.

כבר הבאנו דברות הנביא דניאל ודברי חז"ל דיון בחינת נמר, ונמר נולד מחזיר ואריה, וביארנו לעיל דבחינת יון וחזיר אחד הם, ואמרו ז"ל בעבודה זרה (ל' ב'): "שלשה כל זמן שמזקינים גבורה מתוספת בהם ואלו הם דג וחזיר ונחש", ואריה הוא הגבור שבחיות גבור כארי אריה בגימטריא גבורה כידוע, ועיין בביאור הגר"א ז"ל איוב (ד' י') שהביא שגם אריה כל זמן שמזקין גבורה מתוספת בו, וכן כתוב בספר אור החיים הקדוש במדבר (כ"ג כ"ד), וכבר כתב כן הרד"ק ז"ל שופטים (י"ד ה'), ועיין בזה בספר יפה ללב ח"ג (סימן א' אות א'), ובחיבורי כנסת חיים (דף נ"ז אות קמ"א), הרי שנתבאר בחינת גבורה של יון ודוק היטב לא.

ל. ורבותינו ז"ל מכנים למלכות יון בשם קשת כההיא דבראשית רבה (פס"ה ס"ג): "קשתך זו מלכות יון", וכן הוא במדרש תנחומא הקדמון (פרשת תולדות ס"ו) ע"ש, ובספר אוצר המדרשים (מדרש להנוכה דקצ"ג ע"ב): "חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה אמר רבי שמעון בר יוחאי אלו יונים שעשו מלחמה עם חשמונאי ובניו", ועוד שם (דקצ"ב רע"א): "וכשהיו יונים מורים חצים וחרבות באו מלאכים ונעצו אותם בלבם של יונים הוי חרבם תבא בלבם וקשתותם תשברנה", ועוד שם (אגרת אלדד הדני דכ"א ע"ב): "והיונים חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה" ע"ש, ומה יאיר לפי זה קרא דזכריה (ט' ג'): "כי דרכתי לי יהודה קשת וגו' ועוררתי בניך ציון על בניך יון", ופירש הרד"ק שם: "שבט יהודה יהיה קשתי ואדרוך אותו על יון כלומר ביהודה אלחם עם יון", ותבוא מלכות הנקראת קשת ותפול ביד ישראל הנקראים קשת, וכבר נודע דרשתם בפסקתא רבתי (פ"ב פסקא דחנוכה): "ולמה מדליק נרות חנוכה אלא בשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון שנאמר ועוררתי בניך ציון על בני יון נכנסו לבית המקדש מצאו שם שמונה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות", ועיין לעיל (הערה י"א).

לא. ובחון הדבר היטב דמלך בני יון אלכסנדר הוא הוא שואל איזהו גיבור כמבואר במסכת תמיד (ל"ב א') והבן היטב, וחכמי הנגב השיבוהו דבר איזהו גיבור הכובש את יצרו, והשוה לשון התיקונים דעיל דלתורה שבעל פה צריך שיהיה גבור במלחמתה של תורה וגבור ביצרו, ואני שומע כאן את תשובתם נגד הפריצות וההוללות של בני יון כידוע ועיין לעיל הערה י"ב, והמפרש לתמיד שם פירש: "בא לידי

ובמדרש בראשית רבה (פמ"ד ס"ז): "גדולה זו יון שמעמדת ששים דוכסין, ששים אפרכין, ששים אסטרלסים", וכיוצא בזה במדרש ויקרא רבה (פ"ג ס"ה): "מה עקרב זו משרצת ששים ששים כך מלכות יון מעמדת ששים ששים", ובבכורות (ט' ב'): "אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה אי חכימת זיל זכינהו לסבי דבי אתונא ואייתניהו לי, אמר ליה רבי יהושע כמה הווי שיתין גברי" וכו', הרי שהיו חכמי אתונא ששים, ובחון לשון התלמוד דאפקי נמי בלשון ששים גברי, ובבכורות (ח' א') אמרו עיבורו של חזיר ששים יום הרי לנו דמלכות יון בבחינת ששים, ודוק היטב. [ובענין יון - עקרב, עיין עוד בדברי בעל הרוקח בפירושו לתורה דברים (ח' ט"ו דף קצ"ה) ובבעל הטורים שם ודוק].

וענין מספר ששים האריך מהר"ל ז"ל בחיבורי בהרבה מקומות לבאר דענינו גבורה, וזו לשונו בביאוריו לאגדות סוטה (י' א'): "כח הגבורה מיוחד לששים בפרט ששים גיבורים סביב לה מגבורי ישראל", ובביאוריו לאגדות בבכורות (ט' ב' דקכ"א ע"א) כתב: "היו סבי דבי אתונא ששים כי מספר ששים כולל ואינו פרטי והוא ראוי אל השכל הכללי וכו' ומפני זה היו ששים כי ששים מורה על חוזק ותוקף גדול כדכתיב ששים גיבורים סביב לה", ועיין מה שהוסיף שם (דקכ"ח ע"א) עש"ב, ועיין עוד למהר"ל ז"ל בספרו גבורות ה' (פרק ח' ופרק י"ב), ובספרו תפארת ישראל (פרק י"ז) ונצח ישראל (פרק ט"ל), ובאר הגולה (באר ה') ע"ש.

ולבן נצחון יון הגיבורים היה דייקא על ידי בני לוי, וכדרשתם בבראשית רבה פצ"ט ס"ב): "לוי נגד מלכות יון זה שבט שלישי זו מלכות שלישית זה אותיותיו משולשין וזו אותיותיה משולשין, אלו מרובים באוכלוסין ואלו מועטין יבאו מרובין, ויפלו ביד מועטין" ובמדרש תהלים (פס"ז אות א'): "כשראה משה רבינו מלכות יון התחיל להתפלל שהיא נופלת ביד שבטו של לוי", ויש לבאר כי בני לוי עצמם הם מבחינה זו וכדרשת רבותינו

עבירה וכובש יצרו", וידוע דסתם עבירה בלשון רבותינו היינו עריות כמו שהארכתי למאד מאד בזה בחיבורי זכות יצחק (סימן ל"ב) עיין שם ונתבאר במקומו היטב בעזר משדי.

ודע דכנגד מה שקלקלו והשחיתו בני יון - תקנו וגדרו בני חשמונאי, כגון בחילולי שבת וכאמרם בסנהדרין (מ"ו א'): "מעשה באחד שרכב על הסוס בימי יוונים והביאהו לבית דין וסקלוהו", וכן ענין הפריצות וההוללות דבני יון וכאמרם בסנהדרין שם: "ומעשה באחד שהטיח באשתו תחת התאנה והלקוהו", וגם זה היה בזמן יון ע"ש, וזה גם תקנת בית חשמונאים שישאל הבא על הגויה חייב משום נשג"ז (עבודה זרה ל"ו ב'), והיינו כדתנן במסכת מדות (פ"ב מ"ג): "י"ג פרצות היו שם בסורג שפרצום מלכי יון וחזרו וגדרום כנגדם י"ג השתחוואות", (ועיין תוספת יום טוב שם), דקלקול יון גדרו בני חשמונאים, דכנגד יון חושך עמדו בית חשמונאי הכהנים המסלקים החשכה והמדליקים המנורה זו אורה וזו תורה, המעידים לכל באי עולם כי השכינה שורה בישראל, זה הנלע"ד בס"ד.

בספר הזהר הקדוש ח"ג (דש"ג ע"א) "סטרא דליואי גבורה", ושם ח"ג (דקע"ט ע"ב) "לויים מסטרא דדינא", ושם (קכ"א ע"ב): "לוי איהו גבריאלי איהו צריך לנגנא ובלילה שירה עמי דא גבורה", ובתקוני זהר (בהקדמה ג' סע"א): "שור משמאלא שיר דלויים" ע"ש.

השתא דאתינן להכי יובן היטב דלכן דייקא נפילת בני יון הגיבורים היתה ביד בני לוי, וכן דוקא רבי יהושע בן חנינה שהיה **לוי מן המשוררים** הוא הוא שנצח את שתיין סבי דבי אתונא, ומהר"ל ז"ל בביאורי לאגדות סוטה (ט"ל א') כתב: "ששים אותיות בברכת כהנים נגד ששים גיבורים סביב לה מכת הגבורה הזאת מתאוה הקב"ה לברכת כהנים", ועוד עיין לו בביאוריו לאגדות גיטין (נ"ז א') וסנהדרין (ד' א'), הרי לנו שאף הכהנים בבחינת ששים ויבואו גבורי יון דבני ששים הם, ויפלו ביד בני לוי הכהנים דזו בחינתם וכמשנ"ת דוק והבן.

ועם דברינו לעיל (אות ג') דבני יון הגיבורים לחמו דייקא עם תורה שבעל פה, יובן היטב דנפילתם היתה ביד הכהנים בני לוי שהרי עליהם נאמר כי **שפתי כהן** ישמרו דעת תורה יבקשו **מפיהו**, ואומר תורת אמת היתה **בפיהו** (מלאכי ב' ו' וד'), שהם מעתיקי השמועה פה אל פה מדור לדור, ותורה שבעל פה עצמה היא בחינת גבורה כאומרם בתקוני זהר (בהקדמה ד"א ע"ב): "תורה שבכתב איתיהיב מימינא וכד אתנטילת מגבורה אתקריאת תורה שבעל פה דהכי אוקמוה תורה שבעל פה מפי הגבורה ניתנה, ולא יכיל למיקם בה אלא גבור במלחמתה של תורה גבור ביצור", ועיין בכל מה שציין הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בתורה וחיים (מערכת ח' אות פ"ב) וצרף לכאן, ועיין בדברינו (בהערה י"ט) וצרף לכאן והבן היטב.

ובזה נתבאר בס"ד מעט מעומק חכמת חז"ל בנוסח מטבע ברכת על הנסים. והשי"ת יזכנו לגאולה השלימה, ונזכה בקרוב לראות מהרה בתפארת עוזו בהעביר גלולים מן הארץ, ולתקן עולם במלכות שדי, ואז נגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח, כן יהי רצון אמן.

מילואים

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו עזרני להדפיס בשנת השבע תשנ"ד לפ"ק, קונטרס חוקי רצונך זה, (ארבעת הסימנים הראשונים), ומני אז נתווספו לי בעזרתו יתברך המון הוספות חדשות, עד שבמקומות הרבה ממש פנים חדשות באו לכאן, ומן הראוי היה להדפיס הדברים מסודרים ומכווננים מחדש עם כל ההוספות, אבל לרגל הטרדות הרבות, נבצר ממני לסדרם כראוי, ולכן משכתי ידי לפי שעה עד שבסייעתא דשמיא וברחמיו יתברך אזכה לסדרם כרצוני, והדפסתי ארבעת הסימנים הראשונים של קונטרס זה מחדש, ממש כאשר נדפסו במהדורת תשנ"ד, ורק טעויות הדפוס

שנפלו בהם תיקנתי, ובס"ד הוספתי אומר מן החדש עוד ששה סימנים מחיבורי הגדול על עניני חנוכה. מכל מקום לא יכול הייתי מלמנוע עצמי מלקבוע עוד הערה אחת המתייחסת לדברינו לסימן א' בביאור מטבע ברכת על הניסים דחנוכה, ואשר שופכת אור יקרות על הרבה הרבה מדברות חכמינו ז"ל בתלמודים ובמדרשים, והואיל וכעת לא ראיתי מי שדיבר בזה כלל השתדלתי לתועלת הלומדים לסדר הדברים ולקובעם בדפוס, להגדיל תורה ולהאדירה, ותקוותי ותפילתי שימצאו דברינו חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, וחפץ ה' בידנו יצליח אמן נצח סלה ועד.

* * *

בדברינו שבסימן א' (דף כ"ז) הארכתי בס"ד להראות דמלכות יון נמר נקראה, ונמר הוא ממזר מאריה וחזיר, כמו שכתבו רבותינו הראשונים שהבאנו שם, וממזר ענינו חוצפה עזות וגסות, וזאת בחינת יון, עיין בדברינו שם בארוכה.

ולבן אמרו ז"ל במסכת אבות (ספ"ה) על הנמר שהוא עז, וכן על הכלב אמרו במסכת ביצה (כ"ה ב'): "שלשה עזין הם כלב בחיות", ומקרא מלא הוא בספר ישעיה (נ"ו י"א): "והכלבים עזי נפש", ובמדרש שמות רבה (פמ"ב ס"ט) אמרו כלב חצוף הוא, וכן הוא במדרש תנחומא (פרשת פקודי ס"ג), ובחינת עז היא ממש בחינת חצוף ודוק. וראה זה פלא בתוספתא מסכת יבמות (פ"ג ה"ג): "שאלו את רבי אליעזר ממזר מהו לירש, אמר להם מהו לחלוץ וכו', אמרו לו מהו לגדל כלבים, אמר להם מהו לגדל חזירים", הרי הזכירו הן ממזר והן חזיר והן כלב ודוק.

והנני להוסיף שהעירוני לדברי הרמ"ע ז"ל בספרו המופלא עשרה מאמרות (מאמר חיקור דין ח"ג פ"ו) שכתב: "וידוע שמבין הכלב והלביאה נולד הנמר וכו', ויש גם נמר הנולד מן הלביאה הנרבעת לאונסה לחזיר היער", ועיין במפרש יד יהודה שם.

ומצאתי לרבינו בחיי ז"ל בפירושו לתורה ויקרא (ספ"ז ל"ח ושם י"א ד') שכתב: "כשהזכיר הכתוב חזיר אף הכלב בכללו, שהרי הוא כמותו שאינו מעלה גרה אבל פרסותיו סדוקות, וכן הנביא המשילם זה לזה והוא שאמר זובח השה עורף כלב מעלה מנחה דם חזיר", ומפורש דכלב בכלל חזיר, וכבר כתב כן הרד"ק ז"ל בפירושו לישעיה (ס"ו ג') ובספר השרשים (ערך פרס). ואם כן מכאן מקור נפתח לדברי הרמ"ע ז"ל דהנמר ממזר הן מכלב ואריה, והן מחזיר ואריה, כיון דכלב ואריה בני חדא ביקתא אינון ומין במינו הוא ודוק היטב. [ויש להתיישב בחידוש זה מדברי התנאים (רפ"ח דכלאים), ועיין היטב בדברי הרב החזקוני ז"ל דברים (י"ד ו') ודוק היטב].

ועם האמור נפתחים לנו שערי אורה בדברות חז"ל בתלמודים ובמדרשים, שכורכים יחד כלב עם החזיר, כגון במסכת כלאים (פ"ח מ"ה): "רבי מאיר אומר, כלב מין בהמה, חזיר מין בהמה", ובתלמוד מסכת ברכות כ"ה א': "לא יקרא אדם קריאת שמע לא כנגד צואת כלבים ולא כנגד צואת חזירים", ובמסכת שבת (קנ"ה ב'): "נותנין מזונות לפני כלב ואין נותנין מזונות לפני חזיר, ומה הפרש בין זה לזה זה מזונותיו עליך, וזה אין מזונותיו עליך" ועוד שם: "אמר רב פפא לית דעניא מכלבא ולית דעתיר מחזירא", ובמסכת פסחים (ק"א א'): "שלשה אין ממצעין ולא מתמצעין, ואלו הן הכלב והדקל והאשה, ויש אומרים אף החזיר", ובמסכת בבא קמא (י"ט ב'): "כלב שליך את השמן, וחזיר שאכל חתיכה של בשר משלמין נזק שלם", וכן הוא בירושלמי מסכת בבא קמא (ד"ב ע"א), ועוד במסכת בבא קמא (ע"ט ב'): "אין מגדלין חזירין בכל מקום ולא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת", ועוד שם שם (פ' א'): "גר שנפלו לו כלבים וחזירים בירושתו", וכן הוא בתוספתא שם בבא קמא (פ"ח ה"ד וה"ה), ועוד שם בבא קמא (פ"ג א'): "תניא רבי אליעזר הגדול אומר המגדל כלבים כמגדל חזירים, למאי נפקא מינה למיקם עליה בארור", ובירושלמי מסכת בבא קמא (ד"ט א'): "ביום שני נגח כלבים, ביום שלישי נגח חזירים", ובמדרש תנחומא (פרשת בחקותי סימן ה'): "אילו יצא מביתו כלב או חזיר", וכך הגירסה במדרש חופת אליהו ע"ש, ובספר אוצר המדרשים (מדרש אלה אזכרה דף ת"מ): "ויצאה מבית הטבילה פגע בה כלב אחד חזרה וטבלה פעם שנית פגע בה חזיר", ועוד שם באוצר המדרשים (מדרש היכלות רבתי דף קי"א): "והילכתי אותו בבית להקת חזירים וכלבים", ודוק היטב.

ולפי האמור דבחינת יון היא בחינת נמר, שהוא עז וחצוף כיון דממזר הוא, מה נפלאים הדברים הפלא ופלא, דעיין לחכם השלם הגאון הרמד"ל ז"ל בספרו מעריך (ערך אלכסנדר דכ"ח ע"א) שכה הביא וכתב: "אלכסנדר מלך יון נקרא כן לפי שלא היה בן לאביו, כי פליפ אביו הלך למלחמה, ונקטיניבור המצרי בא על אמו על ידי כשפים, וכשחזר פליפ קרא שם הבן אלכסנדר, רוצה לומר החליפה בעל, אלכס פירושו החליפה, אנדרא פירושו בעל" ע"כ, ועיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו כסא דוד (דל"ו ע"ג), ובספר בני יששכר (חודש ניסן מאמר טיול בפרדס דרוש י' בהגהה דס"ז ע"ג) ע"ש. [והדברים שכתב שם בשם יוסיפון, צל"ע].

הרי לנו שראש וראשון למלכות יון הוא המלך אלכסנדר, שממנו ומכוחו נהייתה יון לאומה המולכת בכיפה ועיין תוספות מגילה (י"א א'), ולמהר"ל ז"ל בבאר הגולה (באר הששי דף קל"ג), הוא עצמו ממזר היה, וממזרים העמיד, כמו שהבאתי בגוף דברינו שם ממדרש עשר גלויות: "בא אלכסנדר מוקדון ומלך י"ב שנה ומת, ועמדו אחריו ארבעה ממזרים שהיו משעבדים את ישראל עד שבאו בני חשמונאים והרגו ממזרים ונטלו המלכות מהם", כי זו בחינת יון נמר ממזר, זד עז פנים, וכאשר כתבתי שם בגוף דברינו, וזה נפלא בס"ד.

ועם האמור מבין אני גם לשון רבותינו ז"ל בדוכתין סגיאין אלכסנדריא של מצרים, כמו שאמרו ביומא (ל"ח א'), וסוכה (נ"א ב') ויבמות (פ' א') וכתובות (כ"ה א'), ועוד הרבה, דרמו יש כאן אלכסנדר והוא בא ממצרים, כי אביו איש מצרי היה, וכמשנ"ת, ועיין סנהדרין (צ"א א') שבני מצרים באו לפני אלכסנדר בטענות על ישראל, ויש לפרש דלא בכדי באו דייקא אל אלכסנדר אלא משום שבעורקיו זרם דם מצרי מצד אביו, ומין במינו היו ודוק היטב. [אבל שם גם נזכרו בני אפריקי ובני ישמעאל וקטורה שבאו לפני אלכסנדר].

והנה אלכסנדריא של מצרים נוסדה על ידי אלכסנדר מוקדון כמאמרם במדרש בראשית רבה (פכ"ג ס"א) ושם במתנות כהונה, והיא באה מכוחו של ממזר הנולד מאיש מצרי על ידי כשפים, כנ"ל מדברי הגאון רמד"ל ז"ל, וקיימא לן כח הפועל בנפעל כידוע ועיין מהרש"א בבא מציעא (פ"ה א') ולרבינו הגדול הגר"א ז"ל בלקוטים ונדפס בראש ביאורו לספר תקוני זהר (דבור המתחיל ועלו בחקלא), ובספר אבן שלמה (פרק ה' הערה ג') ע"ש, ולכן באלכסנדריא של מצרים מצוי מאד היה הן ענין הכישוף, וכן מצוי היה ענין הזנות והעריות, דקנא דמייסד העיר הוא אלכסנדר ושעל שמו נקראה, קבור בה, ותולדותיו כיוצא בו, ושמה קא גרים ומגרמיה נפת, וכח הפועל בנפעל ודוק.

ובס"ד אבאר הדברים היטב, והנה אם רז"ל אמרו בכללות עשרה קבין כישוף ירדו לעולם ותשעה נטלה מצרים (קידושין מ"ט ב'), ובמדרש תנא דבי אליהו רבה (פרק ח'): "אמרו אין לך אומה שהיא שטופה בעולם בדברים מכוערין ודברים שאינן ראויין וחשודין בכשפים ובזימה אלא מצרים לבד", הרי שבפרט באלכסנדריא של מצרים היה מצוי ענין הכישוף, כמפורש בסנהדרין (ס"ז ב'): "זעירי איקלע לאלכסנדריא של מצרים זבן חמרא, כי מטא לאשקוייה מיא פשר וקם גמלא דוסקניתא, אמרו ליה אי לאו זעירי את לא הוה מהדרינן לך, מי איכא דזבין מידי הכא ולא בדיק ליה אמיא", ודוק.

ובן הא דקלקול דעריות מצוי היה באלכסנדריא של מצרים, מצינו לכן הרבה עדויות, ואבוהון דכולהו מאמר רבותינו במדרש רבה אסתר (פ"א ס"ז): "עשרה חלקים של זנות בעולם, תשעה באלכסנדריא, ואחד בכל העולם", ועיין גם ירושלמי קידושין (פ"ג ה"ב ד"מ סע"ב): "רבי תנחום בר פפא שלח שאל לרבי יוסי תרין עובדין מן אלכסנדריאה, אחד בפנויה ואחד באשת איש. באשת איש שלח כתב ליה לא יבוא ממזר בקהל ה', בפנויה שלח כתב ליה מבדין אתם שאין אתם מוזהרין על בנות ישראל הקדישות", ועיין במפרשים, ובבבלי בבא מציעא (ק"ד א'): "תניא אנשי אלכסנדריא היו מקדשין את נשותיהם ובשעת כניסתן לחופה באין אחרים וחוטפים אותם מהן ובקשו חכמים לעשות בניהם ממזרים, אמר להן הלל הזקן הביאו לי כתובת אמכם, הביאו לו כתובת אמן ומצא שכתוב בהן לכשתכנסו לחופה הוי לי לאינתו, ולא עשו בניהם ממזרים", ודוק היטב.

וכבר זכינו לייסד בחיבורינו דרופתקי דאורייתא ח"ב (דף ס"ז) דכישוף וזנות הם תרי רעין דלא מתפרשין ובהדי הדדי נפקו ואזלו, דחד בני ביקתא נינהו, ופסוקים מלאים הם, כמו בספר מלכים ב' (ט' כ"ב): "עד זנוני איזבל אמך וכשפיה הרבים", ובספר נחום (ג' ד'): "מרב זנוני זונה טובת חן בעלת כשפים, המכרת גוים בזנוניה ומשפחות בכשפיה", ובספר מלאכי (ג' ה'): "וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים", ובסוטה (מ"ח א'): "הכשפים והזנות נטלו את הכל", וכן הוא בדברי מדרש תנא דבי אליהו שהבאתי לעיל, ובמדרש ויקרא רבה (פכ"ג ס"ז): "בעלי זנות בעלי כישוף", ועוד שם (פל"א ס"ד): "דבר של ערוה דבר של כשפים", וכן הוא במדרש דברים רבה (פ"ב ס"ו) ובזה תבין עומק מאמר רז"ל שבת (ל"ג סע"א): "תנו רבנן שלשה מיני הדרוקן הן של עבירה, ושל כשפים" וכו', ועבירה היינו עריות כידוע עיין בחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ב (דף ס"א), ולכן כישוף צריך לעריות כמאמר רז"ל בספר הזהר הקדוש ח"ב (דרס"ד ע"א) גבי בלעם ואתונו ע"ש, והארכתי הרבה במקומו בביסוס הדבר עם עוד הרבה ראיות בס"ד, ולכן באלכסנדריא של מצרים היו מצויים הן קלקול דכשפים והן דעריות ודוק היטב.

וכן עם האמור ימתק ויובן מה שמצינו בדברות חז"ל על החזירים שהיו מגדלים דייקא באלכסנדריא של מצרים כמאמרם בסנהדרין (צ"ג א') ובכורות (כ"ח ב'), דזו בחינת יון כאשר נתבאר בגוף דברינו בארוכה, ומעניין הדבר מה שמצאתי במדרש תהלים (פ"פ ס"ו): "מעשה היה בשלטון אחד שדן ביום אחד כשפנין ונואפין ורצחנין, אמר לסנקליטוס שלו שלשתן עשיתי בלילה אחת, הוי יכרסמנה חזיר מיער", הרי דנקטו לקלקול דכשפים ועריות, וסיימו בקרא דיכרסמנה "חזיר" מיער, והבן היטב לפי דרכינו, וזה מה שרצינו לבאר כאן, ועוד חזון למועד בעזר האל וישועתו.

סימן ב

בענין והדליקו נרות בחצרות קדשך

במטבע ברכה של "על הנסים" לחנוכה תקנו רבותינו ז"ל: "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך, וטהרו את מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קדשך".

וכבר הווי בה רבנן טובא מה ענין הדלקת המנורה ב"חצר" המקדש, והרי מקום המנורה והדלקתה "בהיכל" היה, ולא בחצר היא העזרה. [ואני מוסיף לדקדק מדוע קבעו נוסח והדליקו נרות בחצרות קדשך ולא קבעו ותקנו והדליקו המנורה וכו'].

והנני להביא כאן מהנדפס בקובץ התורני החשוב "עלים לתרופה" (גליון תקצ"ז): "והדליקו נרות בחצרות קדשך". הדקדוק בזה ידוע, הלא הדלקת נרות היתה בהיכל עצמו, ולא בחצר המקדש.

והנאון רבי יעקב גינזבורג ז"ל בספרו זרע יעקב שבת (כ"א ב' נדפס פראג תקע"ד), וציין לדבריו בדרשות חתם סופר לחנוכה (שנת תקכ"ץ דס"ז ע"א) הביא הערה זו בשם הדיין הרב וואלף פרענקל ז"ל, וכתב שאילו לא הקדימו תחילה "ופינו את היכלך", היה אפשר לומר שמה שאומרים "בחצרות קדשך" כולל גם את "ההיכל", והכוונה היא שהדליקו בתוך ההיכל הנמצא בחצר המקדש.

אכן מאחר שמקדימים ואומרים "ופינו את היכלך", היה ראוי יותר לומר "והדליקו שם נרות", ומשום כך כתב לתרץ דהנה הרמב"ם (הלכות ביאת מקדש פ"ד הט"ו) פסק "טומאה דחוויה היא בציבור", כלומר שאינו היתר גמור, וכל מה שאפשר לעשות בטהרה צריך לחזור ולעשות בטהרה, שהטומאה באיסורה עומדת ודחוויה היא עתה מפני הדחק, והנה שנינו במסכת כלים (פ"א מ"ו): "עשר קדושות הן, ההיכל מקודש יותר מן החצר", ולכן במקום שלא היה צורך להיכנס להיכל לא היו נכנסים, ומאחר שגם כאן כשעמדו בעזרה היו יכולים להדליק המנורה על ידי קינסא ארוך היו עושים כן, וזהו שאומרים "והדליקו נרות בחצר קדשך", כי אכן עמדו בחצר המקדש כשהדליקו המנורה.

ורבינו החתם סופר ז"ל (שם) כתב ליישב על פי מה שחידש שמצד הדלקת נרות היה ניתן להדליק את המנורה ולקיים מצותה גם בעזרה, ולמד כן מדברי הרמב"ם (הלכות ביאת מקדש פ"ט ה"ז): "וכן הדלקת נרות כשרה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן" ונתקשו האחרונים (עיין לגר"ח אבולעפיה ז"ל בספר עץ חיים פרשת בהעלותך) והרי "הדלקה במקומן בעינן", ואי לאו הכי אין יוצאים ידי חובה, ועל כך כתב

רבינו החתם סופר: "דהדלקה כשרה בחוץ אפילו תעמוד המנורה כך בחוץ, נהי דמנורה נוכח השלחן מעכב, היינו לכללות הבנין הוא מעכב, אבל מצות הדלקת הנרות מקיים אפילו עומדת בחוץ והוה שפיר הדלקה במקומה.

ולפי זה היה נראה לי אז היה ההיכל מלא גלולים, עד שפינו את היכלך וטהרו את מקדשך אז לא הדליקו נרות בפנים אלא ב"חצרות קדשך" בעזרה, ומזה נתפרסם הנס שכל ישראל ראו הנרות דולקים שמונה ימים רצופים דאלו היתה המנורה בהיכל לא היו רואים את הנס אלא הכהנים, אבל בחצרות קדשך נתפרסם הנס, ומשום הכי מדגיש "והדליקו נרות בחצרות קדשך" ע"ש, וכעין זה כתב הגאון רבי אליעזר פלקלש ז"ל בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב (או"ח סימן תרע"ח) ע"ש.

עוד תירץ החתם סופר וחידש להפליא שם (דרשה לשנת תקצ"ה דס"ט ע"ב) על פי הפסיקתא רבתי (פרק ב'): "בשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון נכנסו לבית המקדש מצאו שם שמונה שיפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכן נרות", וקשה מהו שמצאו שמונה שיפודין, והלא המנורה במקדש היתה בת שבעה קנים, ולאחר שרצה להגיה דברי הפסיקתא כתב: "ולולי דמסתפינא אמינא דגירסת שמונה שיפודין נמי אתי שפיר, ומילתא אחריתי היא, מיד אחר שעה בלילה הראשונה כשהרגישו בנס שבפתילה, הדליקו נר אחד בשפוד של ברזל **בחצר המקדש** בשמן של חול - לא של זית כדי לפרסם ולהודיע הנס לרבים, ועל זה אמרין "והדליקו נרות בחצרות קדשך", לא על נרות המנורה שהיתה בפנים בהיכל, אלא נאמר זה על השיפודין בחצרות בית ה'" עכ"ל.

ואמנם מעין דבריו ז"ל נמצא במקור קדום הוא דברי הגאון בעל חות יאיר ז"ל בספרו מקור חיים על שלחן ערוך (סימן תער"ב): "עיקר המצוה שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה ולשמוח בהם, כי גם הם זכר לשמחה שהיו מדליקין אחר הנס, כמו שאומרים "והדליקו נרות בחצרות קדשך", שנראה לי הכוונה שלא רצה לומר הדלקת מנורה בדרך נס (כלומר שאין הכוונה בזה שמזכירים את נס הנרות שהיה באותה שעה), שאם כן העיקר חסר מן הספר "בעל הנסים" (כלומר כי אם הכוונה על זה, הרי עיקר הנס חסר מן הסיפור ועל כרחך שהכוונה שבני ישראל באותו דור הדליקו בחצר המקדש לתוספת שמחה שעשו אחר הנס) והכי משמע מה שאומרים ואין לנו רשות אלא לראותם בלבד (כלומר מלשון זה נמצינו למדים שיש חובה לראות הנרות) ולכן הרואה גם כן מברך ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר".

ובדבריו ראינו גם מקור למנהג ישראל לשהות ליד הנרות אחר הדלקת הנרות שהוא לזכר השמחה שהיו מדליקים אחר הנס, ועיין קובץ המועדים חנוכה (הוצאת מכון ירושלים דף ל"ה)", עד כאן מגליון "עלים לתרופה".

ובספר ימי שמונה (דף ת"ב) ראיתי שהביא עוד מרבינו הגדול החתם סופר ז"ל וכה כתב: "לפי מה שראיתי לרבינו החתם סופר ז"ל בספר תורת משה שכתב ליישב קושיא אחרת, והיא דמה הועילו בשמן הטהור, שהרי הכהן לא היה יכול להכנס לבית המקדש, ועיין מהרש"א שבת שם בשם מהר"ם, ומרן [החת"ס] תירץ שעשו פתילות ארוכות עד לחוץ העזרה, ושם היה מדליק, והיה דולק והולך עד שהגיע למנורה, ובזה שפיר מובן מה שאמרו והדליקו בחצרות קדשך, שבאמת היתה ההדלקה בחצר המקדש" ודוק.

ולגאון האדר"ת ז"ל במאמרו הנדפס בקובץ התורני "יגדיל תורה" בלינסון, שנת תרמ"ה (קונטרס י' סימן קנ"ג אות ט"ז דרע"ט ע"א) ראיתי שכתב: "ולפי מה שכתבתי דמשכחת לה שידליק [המנורה] בעץ ארוך על פתח ההיכל אתי שפיר וכו', וראיה לדברינו מנוסח "על הנסים" דחנוכה, שאנחנו אומרים "והדליקו נרות בחצרות קדשך", והרי חצר דאהל מועד שבתורה היא העזרה, ואיך אמר שהדליקו שם נרות והרי בהיכל מקומן, ודוחק לומר דכאן קרי להיכל חצרות קדשך, שהוא חצר קדש הקדשים, שלא מצינו כן בשום מקום, אבל לדברינו אתי שפיר בס"ד" עכ"ל, והשווה לדברי הגאון זרע יעקב דלעיל ודוק.

ובשאלה זו מה ביאור והדליקו נרות בחצרות קדשך - עיין עוד מה שהביא וציין ידידי הרה"ג הי"ו בספר ברכת דוד על ברכת המזון (דף קס"ח) ואילך וש"נ.

ואני הקטן יעקב אחר בקשת הרשות מרבותינו נ"ע אומר בס"ד שיש לומר ולפרש באופן חדש, ומה שתקנו לומר "והדליקו נרות בחצרות קדשך", אין הכוונה להדלקת **המנורה בהיכל**, אלא הכוונה להדלקת נרות בעיר **ירושלים**, ו"חצרות קדשך" על ירושלים קאי, והוא כינוי שם ותואר לעיר הקדש ירושלים ת"ו.

ובס"ד אמינא לה ממקרא מפורש בספר ישעיה (ס"ב ט'): "למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט, וגו', על חומתיך ירושלים הפקדתי שומרים וגו', ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ, נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו אם אתן את דגנך עוד מאכל לאויביך, ואם ישתו בני נכר תירושך אשר יגעת בו, כי מאספיו יאכלוהו והללו את ה', ומקבציו ישתוהו בחצרות קדשי".

ומבואר שבשעה וכאשר מתנבא ישעיה הנביא ע"ה על העיר **ירושלים** ת"ו, כמפורש במקראות הנ"ל, הוא קורא לה "חצרות קדשי", וכן פירש הגאון מלבי"ם ז"ל שם, וזו לשון הרד"ק ז"ל שם: "וטעם והללו את ה', רמז למעשר שני ונטע רבעי, וזהו כי מאספיו יאכלוהו, שהיו נאכלים לבעלים, ונטע רבעי הוא הלולים לה', וכן במעשר שני היה מתודה ומהלל לאל, והוא שאמר בחצרות קדשי, כי מעשר שני ונטע רבעי לא היו נאכלין אלא בירושלם לפני מן החומה כמו שכתוב לפני ה' אלהיך תאכלנו, וכל העיר נקרא לפני ה' אלהיך, וכן נקראת חצרות קדשי" עכ"ל.

הרי לנו מפורש שירושלים עיר הקודש והמקדש נקראת **חצרות קדשי**, ומינה נמי למטבע ברכת על הנסים "והדליקו נרות בחצרות קדשך", שאין הכוונה למנורה בהיכל, אלא לנרות בכל ירושלים ופרסום הנס ולהודות ולשבח לאל הנפרע לנו מכל צרינו, כי באור הנר משבחים ומקלסים לבורא יתברך כמו שנאמר "באורים כבדו ה'", וכדכתב הרמב"ן ז"ל בראשית (י"א כ"ח) ע"ש, והיינו נמי "אור הנר" (ירמיה כ"ח י') וכדתרגם יונתן שם "ומשבחין בנהור בוצין" ועיין שם ברד"ק ז"ל, ונתבאר במאמרי על הדלקת נרות בשעת ברית מילה הנדפס בקובץ "אור ישראל" גליון נ' בס"ד, ובפרט לפי הנודע שבזמן המתיוונים גורשו בית ישראל הנאמנים לה' מירושלים והפסיקו לגור ולדור בירושלים, ככתוב בספר המכבים ועוד, ולכן כשחזרו לירושלים הדליקו בה נרות לפרסם הנס ולהודות להעליון ית"ש ודוק.

ולכן דייקא תקנו רבותינו וקבעו במטבע הברכה "והדליקו נרות בחצרות קדשך", ולא אמרו והדליקו **המנורה**, כמו שדקדקנו לעיל, כי אכן אין הכוונה על הדלקת המנורה בהיכל, אלא על הדלקת הנרות בכל העיר ירושלים ודוק.

ושמחתי למצוא לרבינו יהודה ב"ר יקר ז"ל רביה דהרמב"ן ז"ל בספרו פירוש התפילות ח"ב (דף ח'), שעל תיבות והדליקו נרות בחצר קדשך ציין לקרא דישעיה הנ"ל חצרות קדשי, ואחריו כמנהגו נמשך וכתב רבינו דוד אבודרהם ז"ל בספרו ע"ש, ויש לומר שרבותינו ז"ל לא באו רק למצוא ולהראות מקור במקראות לנוסח התפילה, אלא כוונתם כאשר ביארנו שחצרות קדשי היינו ירושלים, ושם הדליקו הנרות, ודוק זה הנלע"ד בס"ד.

ובספר היקר שלמי תודה חנוכה (ס"ס ב' דל"ב ע"ב) אחר שהביא דברי רבינו החתם סופר ז"ל הנ"ל, כה כתב: "מיהו הרד"ק ז"ל תהלים (קט"ז י"ט) על הפסוק בחצרות בית ה' פירש: "בבית שהיה בו הארון בירושלים" עכ"ל, ומבואר דלשון חצרות בית ה' קאי על בית המקדש בהיכל, ולא על החצר בעזרה.

ואם כן הכי נמי יש לפרש במה שאומרים "והדליקו נרות בחצרות קדשך", דקאי על בית המקדש עצמו ולא על חצר המקדש, ועיין בספר אבודרהם שכתב דמה שאמרו בחצרות קדשך הוא כנגד הפסוק בחצרות קדשי (ישעיה ס"ב), ואם כן שפיר יש לפרש גם כן כדברי הרד"ק שהכוונה על בית המקדש.

ובענייני איני מבין היטב דבריו הנעימים, דהרד"ק ז"ל בתהלים לא קאי על הגדרת **חצרות** בית ה', אלא דבריו קאי על בית ה', ועל זה אמר שהכוונה על ההיכל, אבל לא קאי על "חצרות" בית ה' ו"חצרות" קדשך, ולדידיה תקשי שיש סתירה בדברי הרד"ק ז"ל שכאן בישעיה פירש שחצרות קדשי הכוונה על ירושלים העיר כנ"ל, אלא בודאי שיש חילוק בין "בית ה'", לבין "חצרות", ובפרט שכאן אמרו חצרות "קדשי", ואין למדים זה מזה ודוק.

וחושבני שהדברים מוכרחים כי אני מצאתי בס"ד לרד"ק ז"ל תהלים (קל"ה ב') על הפסוק הללהו עבדי ה' שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלהינו, שכה פירש: "שעומדים בבית ה', אתם שעומדים בבית ה' והם הכהנים. בחצרות בית אלהינו, ואתם שעומדים בחצרות אלהינו, והם ישראל שהיו מתפללים בעזרות שלא היו נכנסים להיכל".

הרי לנו מפורש ד"בית ה'" היינו מקום כניסת הכהנים שהוא ההיכל, ו"חצרות" בית אלהינו הן העזרות, ושם בספר תהלים (צ"ב י"ד): "שתולים בבית ה', בחצרות אלהינו יפריחו", פירש הרד"ק ז"ל: "כי הכהנים והלויים בבית ה', וישראל בחצרות", והיינו כדכתיבנא בס"ד.

עוד מצאתי בספר היקר טעמא דקרא (לחנוכה דכ"ט ע"ב) שכה כתב: "והדליקו נרות בחצרות קדשך, ונשאלתי הרי המנורה היתה בהיכל, וחצר היינו עזרה כמו שאמרו בזבחים (נ"ו א').

ואפשר מפני שהיו טמאים לא רצו להשהות הטומאה במקדש, דקיימא לן טומאה דחוויה בציבור, וכמה שאפשר למעט ממעטין, ולכן הוציאו המנורה לחוץ, ושם הדליקה דכשר בהאי כמו שכתב הרמב"ם הלכות ביאת מקדש (פ"ט ה"ז) ואחר כך הכניסוה דלוקה, וזהו "והדליקו" בחצרות.

אמנם עיקר הקושיא לא קשיא, דמצינו "חצר" שהכוונה על "ההיכל" וכן על קדש הקדשים עיין יחזקאל (מ"ב י"ז) ברש"י ומצודות, ועוד שם במצודות (פסוק י"ט), מיהו התוספות זבחים (ל"ב ב' ד"ה שחידשו) כתבו דחצר היינו עזרת נשים "עכ"ל ודפח"ח. [ומהמקראות דספר יחזקאל שהביא שמצינו "חצר" ואין הכוונה לעזרה אלא הכוונה "להיכל", יש להעיר על דברי הגאון האדר"ת ז"ל דלעיל שכתב: "ודוחק לומר דכאן קרי להיכל חצרות קדשך, שהוא חצר קדש הקדשים, שלא מצינו כן בשום מקום" כנ"ל, ולהאמור מצינו ומצינו, וצ"ע].

עוד דע דמריש היה קשה לי ולא ידעתי מדוע במדרש שיר השירים זוטא (פרק א' ד"ג ע"א), ובילקוט המכירי ישעיה (ס"ב ד'), ומדרש הגדול בראשית (פרשת ויגש דף תשע"ה) שערכו מנו וסדרו שבעים שמות ירושלים, לא הזכירו גם שם זה של "חצר קדשי" שנקראה ירושלים כדפירש הרד"ק וכו"ל, אבל אחר כך התבוננתי דלא קשיא כי כל אחד מהמדרשים הנ"ל מנה שמות אחרים לירושלים, וגם שיירו הרבה משמות ירושלים כמבואר בספר חיבת ירושלים (ועיין סיני כרך קט"ז וקי"ז) ע"ש, ועיין בהגהות ומילואים לידידי הרה"ג יק"ר הי"ו לבעל הטורים במדבר (י"א ט"ז) ועוד יתבאר בעזה"י.

סימן ג

הערות קצרות בעניני חנוכה

א. בענין נר חנוכה עד עשרים אמה

שבת (כ"ב רע"א): "נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי", וכתב רבי דוד אבודרהם ז"ל בספרו (סדר חנוכה דף קצ"ט): "שלשה דברים אם נתנם למעלה מעשרים אמה פסולים, ואלו הן מבוי, נר חנוכה וסוכה, ושלשתם יש להם רמז מן הפסוק, מבוי שנאמר בו כי על כן באו בצ"ל קורתי, הקורה תהיה עד צ"ל טפחים ולא יותר, והם עשרים אמה באמה בת ששה טפחים, סוכה שנאמר וסוכה תהיה לצ"ל יומם מחורב (וכנ"ל), חנוכה דכתיב זאת חנוכת המזבח ביום עולה למנין ק"כ", עד כאן דבריו ז"ל.

והיום חנוכה תשנ"ה ראיתי לגאון משאלוניקי רבי יוסף מולכו ז"ל בספרו שלחן גבוה על שלחן ערוך או"ח (סימן תרע"א אות י"ד) שהביא דברי הרב אבודרהם וסיים: "ולא ידעתי פירושו וחשבונו של ארבע תיבות הללו [זאת חנוכת המזבח ביום] איך עולים למנין ק"כ" עכ"ל, והנה הוא ז"ל חשב שהרב אבודרהם השתמש בכל ארבעת תיבות הללו לרמז דיליה ושעולים ק"כ, ולא היא, וכוונת הרב אבודרהם היתה לרמוז בפסוק זה ענין נר חנוכה עד גובה עשרים אמות שהם ק"ך טפחים, וזה נרמז רק בתיבות "המזבח ביום" שעולה בגימטריא ק"כ, ולא משתמשים בכל ארבעת התיבות, וצ"ע שלא ירד לזה.

ב. בענין אין מבדילין על נר חנוכה

שלחן ערוך (סימן תרפ"א סעיף א'): "במוצאי שבת אין מבדילין בנר חנוכה שאין נהנים לאורו ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו". וזו לשון רבינו הלבוש שם: "אין מבדילין על הנר של חנוכה שהרי אסור ליהנות לאורו, ואחת מברכות ההבדלה היא ברכת הנר, ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו, וזה אי אפשר בנר של חנוכה לפיכך אין מבדילין עליו", ועיין למו"ז הגז"ל בכף החיים שם (אות א').

וראיתי לחד מן קמאי דקמאי שהיה בשנת ד' אלפים תתצ"ט, הוא רבינו מנחם ברבי שלמה ז"ל במדרש שכל טוב (פרשת בשלח דף רנ"ו) שכתב: "ואין מבדילין על נר חנוכה לברך ברכת מאורי האש, משום דמבטל לה מן מצותה דמחזי דלהבדלה מדליקה" ע"ש, ואיני יודע מדוע הוזקק לטעם זה שכתב, והלא בפשוטו תיפוק לה משום שאין נהנים לאור נר החנוכה וכנ"ל, ועיין בדברי רבינו הב"ח הובאו בכף החיים דלעיל.

ודע שבמדרש שכל טוב שם באותו פרק ובאותו מקום, הוסיף עוד חידוש וכתב: "ואין מדליק נר חנוכה בפתיחה ישנה כגון שהדליקו בה בלילה אחר וכבתה", ועיין שלחן ערוך וכף החיים (ס"ס תרע"ג), ועיין בספר לקט יושר (דף קנ"ב ועיין גם בדף קנ"א), וסדר היום (עניני חנוכה דף רל"ו) ובהוספות לשלחן ערוך הגר"ז (שם דף קמ"ח), ונתבאר בחידושי לשלחן ערוך שם, השי"ת יזכני להוציאם לאורה במהרה עם שאר חידו"ת אמן.

ג. בענין מעות חנוכה

כתב רבינו המגן אברהם (ר"ס תר"ע): "נוהגים הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים, ובספר חנוכה הבית כתב טעם לזה". ואני מצאתי לגאון הגאונים רבי יוסף הרוגצובי ז"ל בספרו צפנת פענח על הרמב"ם הלכות מתנות עניים (פ"ט ה"ב) שהביא מקור נפלא למנהג של "מעות חנוכה", ואביא דבריו הקדושים (קצת בהרחבה).

כתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות מתנות עניים (פ"ט ה"א): "כל עיר שיש בה ישראל חייבין להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים שיהיו מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת ולוקחין מכל אחד ואחד מה שהיה ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת וכו' וזו היא הנקרא **קופה**. וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום ויום מכל חצר וחצר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמתנדב לפי שעה ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים ונותנין לכל עני ממנו פרנסת יומו, וזהו הנקרא **תמחוי**". ומבואר דדין "קופה" של צדקה היינו שמקבלים "מעות" לצדקה הבאים מזמן לזמן קבוע, ואילו "תמחוי" של צדקה היינו שמקבלים "פת ומאכל" לחלק לעניים.

ויש להבין דהרמב"ם ז"ל עצמו בהלכות שמיטה ויובל (פ"ח ה"כ) כתב: "גבאי קופה בשביעית לא יהיו מדקדקין בחצרות של אוכלין שביעית, ואם נתנו להן פת מותרת, ואין חוששין לה שמא מספיקי שביעית הוא, שלא נחשדו ישראל להיות נותנין אלא או מעות שביעית, או ביצים הנלקחות בדמי שביעית", ומבואר באר היטב דדין "קופה" של צדקה דבשביעית מקבלין גם "פת", ולכאורה קשה דדין "קופה" של צדקה מקבלים "מעות" ולא ממיני מאכל וכו'.

וצריך לומר דבשביעית התקינו כן כדי שיוכלו לקבל גם מהחשודים על השביעית, וזה היה נוהג עד חנוכה כמו שכתב הרמב"ם בהלכות (שמיטה פ"ד ה"ו), ומאז ואילך היו מקבלין מעות, וזהו סמך למנהגנו שמקבלים מעות חנוכה, ודפח"ח זיע"א.

וגוף הענין וטעם הדבר שיש להרבות בצדקה בימי החנוכה, עיין בספר נוהג כצאן יוסף (דף קפ"ד), ובספר יסוד ושורש העבודה (שער י"ב ספ"א), ובספר קיצור שלחן ערוך

(ר"ס קל"ט סס"א), ובספר מועד לכל חי (סימן כ"ד אות ע"ג, ואות ע"ד, ואות ע"ז), ונתבאר היטב במקומו בס"ד, ועוד חזון למועד בעזר האל וישועתו.

ברוך רחמנא דסייען מריש ועד כען

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם